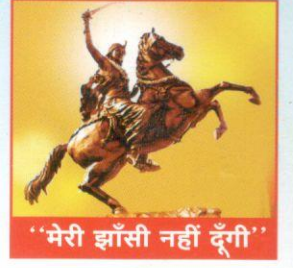

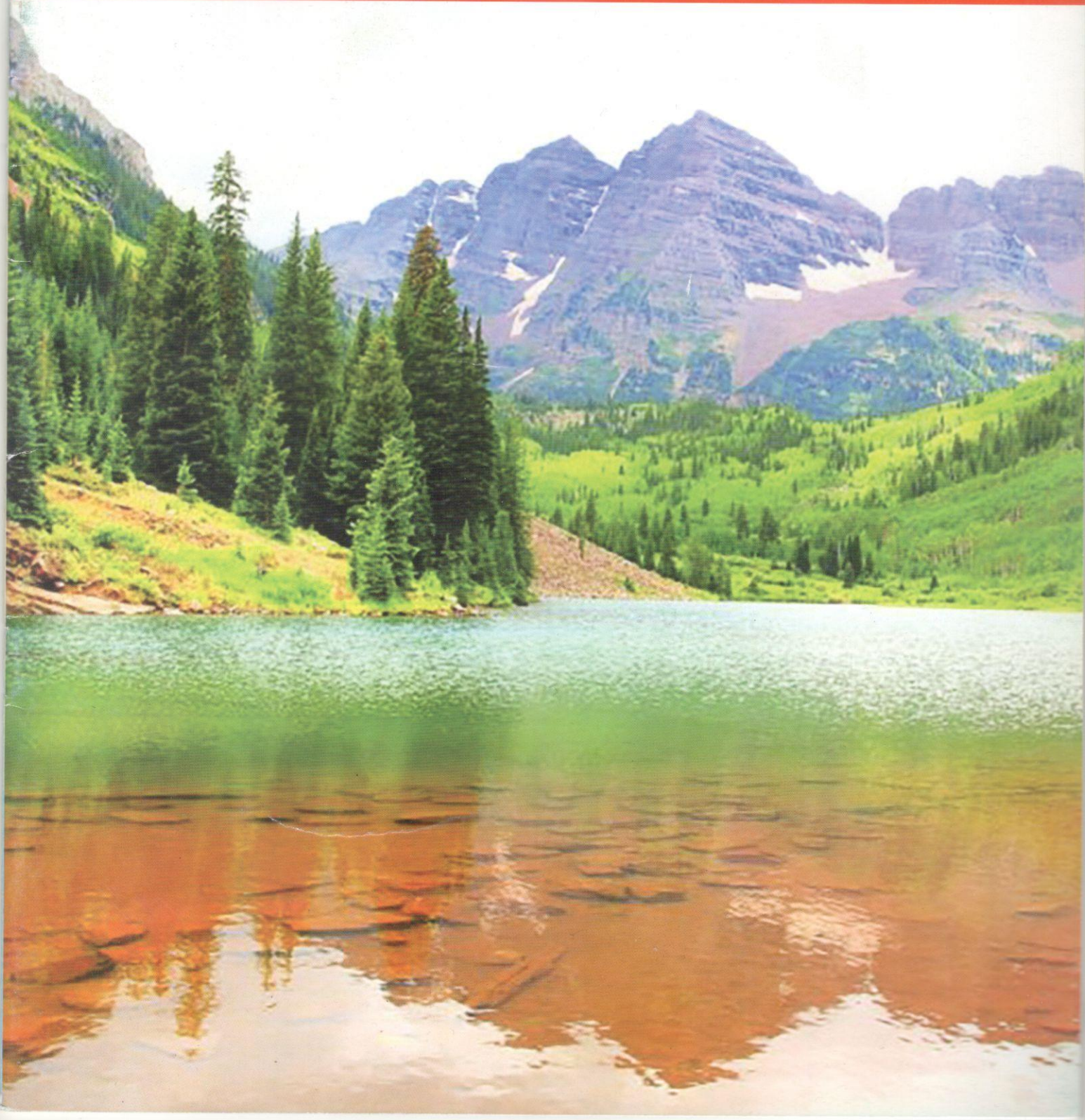

कऱ्हाडे ब्राह्मण महासंघाचे

संपर्क

• पुणे • वर्ष १४ वे • अंक १ ला • एप्रिल - जून २०१८ • किंमत रु. २०/- • पृष्ठसंख्या ४० • वार्षिक वर्गणी रु. १००/-

प्रसन्नता मनाची, दरवळे सुगंध,
देवभक्ती देई निर्मळ आनंद!

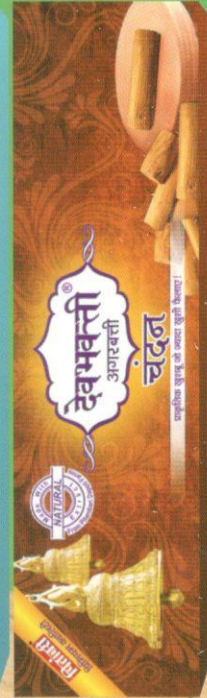
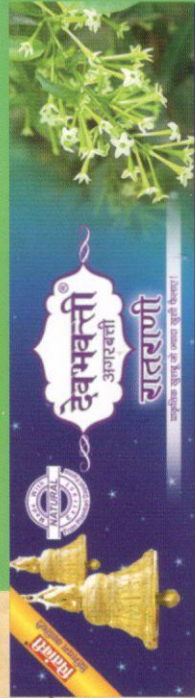
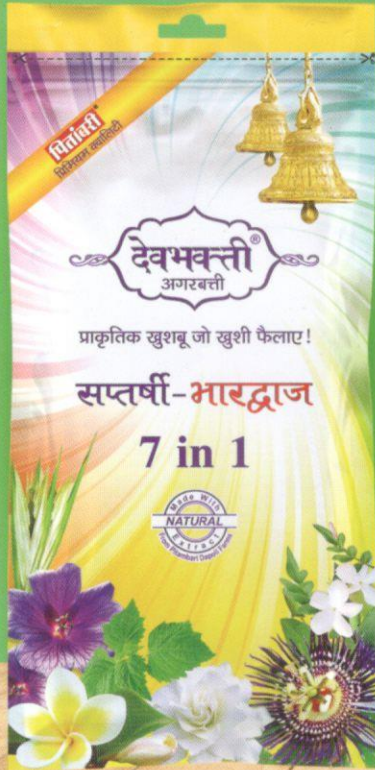
पितांबरी®
देवभक्ती®
अगरबत्ती

20 Fragrance 72 Packs
Natural Fragrance Spreads Happiness

154 gm

100 gm

CIN: U24239MH1989PTC051314.

Pitambari Products Pvt.Ltd.

Thane: 022-67035555, CRM No.: 022-6703 5564, 5699, Pune: (020) 2539 0734, 9921001222, 7718804639
Mah: 8452001602. Toll Free: 180030701044 | Now Shop Online On : www.pitambari.com/shop & www.amazon.in

श्रीपंक

एप्रिल-जून २०१८

॥ आदि शङ्कराचार्य रचित श्री गोविंदाष्टकम् ॥

कऱ्हाडे ब्राह्मण महासंघाचे

संपर्क

संपर्कित राहू या ! संपर्क वाढवू या !!

कऱ्हाडे ब्राह्मण महासंघाने कऱ्हाडे ज्ञाती बांधवांसाठी चालविलेले नियतकालिक (खासगी वितरणासाठी)

वर्ष १४ वे

एप्रिल - जून २०१८

अंक १ ला

अध्यक्ष : श्री. विजय आंबर्डेकर
मोबा. : ९८१९८८५६६५सचिव : श्री. गणेश गुर्जर
मोबा. : ९८९०९९०११३कोषाध्यक्ष : श्री. संजय आंबर्डेकर
मोबा. : ९८२०४ १७९८९

संस्था नोंदणी क्र. महा-१४३६/२०१५ दि. २०/१०/१५ पुणे विश्वस्त संस्था नोंदणी क्र एफ४६५२३ पी दि. ३/३/२०१६

आवाहन

संपादक : श्री. श्रीगजानन गुर्जर

पुणे ९९७०१ ७४८१८ / ८८०६३ ९५८८० (WhatsApp)

शहर प्रतिनिधी

- श्री. प्रसाद पंडीत, मुंबई, ९८६९१ ५५२१५
- श्री. चंद्रशेखर जोशी, बेळगांव, ९४४९० ५१६५३
- श्री. प्रदिप हळबे, डोंबिवली, ९८३३१ ६३६५९
- श्री. अविनाश जावडेकर, नागपूर ९८६०२ ५७३१५
- सौ. अंजली माईणकर, सोलापूर, ७७७३९ ७३६७९
- सौ. मानसी मोघे, सातारा, ९०११० ८२३०८
- श्री. सुनिल जठार, रत्नागिरी/राजापूर, ९२७०५ ७९४००
- श्री. मिलिंद पावनगडकर, कोल्हापूर, ९२२५८ ००५८७
- श्री. जयंत लघाटे, मुलुंड, ९९६९० ३७३४१
- श्री. हेमंत हिलेकर, पुणे, ९८२२० ४२८६३
- श्री. निळकंठ मुळये, बडोदा, ९८२५६ ८५९७३
- श्री. शरद खांडेकर, सांगली, ९८२२९ ९५८९२
- श्री. गजानन सायनेकर, गोवा, ९९२३७ ९९६९७
- श्री. विनायक उमये, जि. सिंधुदूर्ग, ९४२३८ ८०१३८
- श्री. अजित सरवटे, ठाणे, ९९८७२ ०५६९०
- सौ. सुप्रिया फणसळकर, नाशिक, ९४०३१ ४८७७५

ऑफिस संपर्क : ०२०-२४३३२४४३ / मो. ८१४९९०७७८९
email : bkbsindia@gmail.com

कऱ्हाडे ब्राह्मण महासंघाचे संपर्क हे त्रैमासिक मालक, कऱ्हाडे ब्राह्मण महासंघ (ट्रस्ट) यांचेसाठी प्रकाशक श्री गणेश गुर्जर यांनी मुद्रक श्री जे प्रिंटर्स प्रा. लि., सदाशिव पेठ, पुणे येथे छापून ४३७, नारायण पेठ, अनिश प्रासाद अपार्टमेंट, पुणे ४११ ०३० येथे प्रसिद्ध केले.

संपादक - श्री. श्रीगजानन गुर्जर

'संपर्क'च्या सर्व वर्गणीदार, जाहिरातदार, हितचिंतक यांना आवाहन करण्यात येते की आपली वार्षिक वर्गणी आता रु. ३००/-, रु. ५००/- अशी किमान तीन वर्षे व कमाल पाच वर्षेसाठी स्वीकारली जाईल. कृपया बँकेमध्ये कोणीही स्वतः रक्कम न भरता आपल्या शहर प्रतिनिधींकडे संपर्क साधून जमा करावी (पुण्यातील वर्गणीदारांनी त्यांची संपर्क वर्गणी; कऱ्हाडे ब्राह्मण संघ, पुणे-३० च्या कार्यालयात येऊन भरावी. त्यांचे स्वागत आहे). शहर प्रतिनिधींनी सर्व वर्गणी गोळा झाल्यावर सभासदांची यादी, वर्गणी रक्कम आणि रक्कम जमा केलेल्या पावतीची झेरॉक्स प्रत पाठवावी. या दोन्ही गोष्टी आल्याशिवाय वर्गणी सभासदांच्या खात्यावर जमा होऊ शकणार नाही. महासंघाचे खाते बँक ऑफ इंडिया, कर्वेनगर, पुणे येथे असून त्याचा क्रमांक ०५५२१०११०००४००८ असा आहे. IFSC Code BKID0000552 आहे. जाहिरातदारांनी आपल्या जाहिरातीचा मसुदा व चेक फक्त कार्यालयांतच पाठवावा कृपया मनिऑर्डर पाठवू नये.

संपादक : श्रीगजानन गुर्जर

जाहिरातीचे दर

पान	एकवेळ	चारवेळ
पार	रु. ४००/-	रु. ९५००/-
अर्धा	रु. ८००/-	रु. ३०००/-
पूर्ण	रु. ९६००/-	रु. ६०००/-
शुभेच्छा	रु. २५०/-	रु. ९०००/-
पूर्ण पान रंगीत	रु. २५००/-	रु. ९००००/-
पृष्ठदान	रु. ९००/-	-

नियतकालिकाचे नाव : कऱ्हाडे ब्राह्मण महासंघाचे 'संपर्क'

पत्ता : कऱ्हाडे ब्राह्मण महासंघ,

द्वारा : कऱ्हाडे ब्राह्मण संघ, ४३७, नारायण पेठ, 'अनिश प्रासाद'

अपार्टमेंट्स, भटांचा बोळ, पुणे - ४११ ०३०

संपादक : श्री. श्रीगजानन गुर्जर

मुद्रक : श्री जे प्रिंटर्स प्रा. लि.

१४१६, सदाशिव पेठ, पुणे ४११ ०३०.

संपर्क

अनुक्रमणिका

☐ संपादकीय	३
☐ प्राणाचार्य वैद्यभूषण पुरुषोत्तमशास्त्री हिल्लेकर	४
☐ श्री लक्ष्मीपल्लीनाथ उत्सव-डोंबिवली	६
☐ आयुर्वेदाचार्य वैद्य श्रीनिवास पुरुषोत्तम हिल्लेकर	७
☐ गृहयज्ञ	९
☐ सौ. रिटायर होतात	१०
☐ आत्मा आणि मन	११
☐ पुनःश्च गरुड भरारी	१२
☐ इच्छापत्र	१३
☐ श्री शनैश्वराय नमः	१४
☐ गमतीदार वात्रटिका	१८
☐ संस्थावृत्त - सिंधुदुर्ग जि. क. ब्रा. संघ वर्धापनदिन	१९
☐ क. ब्रा. सेवामंडळ डोंबिवली जागतिक महिला दिन	१९
☐ क. ब्रा. संघ, मुंबई - मकर संक्रांत	२०
☐ क. ब्रा. संघ, नागपूर - मकर संक्रांत	२०
☐ क. ब्रा. महासंघाची बैठक - सावंतवाडी	२१
☐ क. ब्रा. संघ, सावंतवाडी - झाशी राणी गौरवदिन	२१
☐ क. ब्रा. संघ, पुणे - मकर संक्रांत	२२
☐ क. ब्रा. संघ, ठाणे - संक्रांत संमेलन	२३
☐ क. ब्रा. संघ, मुंबई - जागतिक महिला दिन	२४
☐ सिंधुदुर्ग जिल्हा केबीबीएफ - व्यावसाईकांची बैठक	२५
☐ उन्हाळा - आहारातील आवश्यक पदार्थ	२६
☐ मंदिरांचे अंतरंग - गोविदेश्वर मंदिर	२७
☐ सासू-सासऱ्यांसाठी मौलिक सल्ला	२८
☐ सुश्रुत संहिता - व्रणांची व्याप्ती	२९
☐ उदकशांती	३१
☐ वैवाहिक जीवन की लिव्ह-इन-रिलेशनशिप?	३३
☐ चरबी कमी करा	३४
☐ दुर्मिळ औषधींचे आगार	३६

सदर नियतकालिकातील मजकूराशी संपादक मंडळ सहमत असेलच असे नाही.

- संपादक

संपादकीय

एप्रिल-जून २०१८ चा 'संपर्क' त्रैमासिकाचा अंक आपल्या हातात देताना आम्हाला विशेष आनंद होत आहे. फेब्रुवारी महिन्यात कऱ्हाडे ब्राह्मण महासंघाची बैठक सावंतवाडी येथे झाली. सिंधुदुर्ग जिल्हा कऱ्हाडे ब्राह्मण संघाचे नुकतेच पुनरुज्जीवन झाले आहे. असे असून सुद्धा त्यांच्या कार्यकर्त्यांच्या उदंड उत्साह आणि उत्तम नियोजनामुळे; सावंतवाडी येथील महासंघाची सभा विशेष लक्षात राहिली. बैठकीला महाराष्ट्रातून आणि महाराष्ट्राबाहेरून उपस्थित असलेल्या प्रतिनिधींची संख्या लक्षणीय होती.

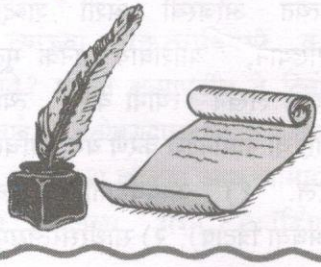
ह्या बैठकीत इतर नेहमीच्या विषयांखेरीज ठळकपणे जो उपक्रम प्रथमच राबविला गेला; त्याविषयी सांगावयाचे म्हणजे, सिंधुदुर्ग जिल्हा कऱ्हाडे ब्राह्मण संघाने त्यांच्या सभासदांपैकी; ज्यांच्या विवाहाला २५ वर्षे पूर्ण झाली आहेत, अशा वीसहून अधिक जोडप्यांचा मान्यवरांच्या हस्ते सत्कार केला. महासंघातर्फे अशा सर्व जोडप्यांना भेटवस्तू देऊन त्यांच्या पुढील आयुष्यासाठी आणि कौटुंबिक वाटचालीसाठी शुभेच्छा दिल्या. महासंघातर्फे आयोजित अशातऱ्हेचा आगळावेगळा कार्यक्रम प्रथमच करण्यात आला होता. इतर संघांनीही ह्यापासून स्फूर्ती घेऊन कार्यक्रमाचे आयोजन करावे अशी अपेक्षा आहे. संघाची सदस्य संख्या वृद्धिंगत होण्यास ह्यामुळे नक्कीच मदत होऊ शकते; हे सिंधुदुर्ग जिल्हा कऱ्हाडे ब्राह्मण संघाने ह्यानिमित्ताने दाखवून दिले आहे. श्री. प्रदिप जोशी, अविनाश मणरीकर, विनायक उमर्ये आणि सर्व टीमचे विशेष कौतुक.

सिंधुदुर्ग जिल्ह्यातील 'संपर्क'चे वर्गणीदार वाढविण्यामध्ये गेले तीन वर्षांहून अधिक काळ कार्यरत असणारे श्री. विनायक उमर्ये ह्यांचा आवर्जून उल्लेख करावा लागेल. त्यांच्या अथक प्रयत्नामुळे 'संपर्क'चे वर्गणीदार वाढले आहेत. 'संपर्क'च्या एकूण वर्गणीदार सभासदांचा आढावा घेताना असे लक्षात आले आहे की, काही संघाची वर्गणीदार संख्या, नूतनीकरण न केल्यामुळे खूपच कमी झाली आहे. अशा संघाच्या अध्यक्ष, सचिवांशी वैयक्तिक चर्चाही याबाबतीत केलेली आहे. 'संपर्क'च्या शहर प्रतिनिधींनीसुद्धा ह्याबाबत पाठपुरावा करणे आवश्यक आहे. सोलापूर, नागपूर, बडोदा आदी संघांनी ह्याबाबत सांघिक प्रयत्न करणे आवश्यक वाटते.

'संपर्क' मध्ये 'संस्थावृत्त' ह्या सदरांतर्गत प्रत्येक संघाने निरनिराळ्या प्रसंगांच्या निमित्ताने आयोजित केलेल्या कार्यक्रमासंबंधी सविस्तर माहिती व क्षणचित्रे ह्यांचा समावेश असतोच. ह्याशिवाय इतर विविध विषयांसंबंधी उपयुक्त अशी माहिती वर्गणीदारांच्या 'संग्रही' राहिल अशा प्रकारे देण्याचा प्रयत्न असतो. त्याचे बऱ्याच वर्गणीदारांनी स्वागत केले आहे.

'संपर्क' साठी प्रत्येक संघाने किमान एक जाहितात मिळविण्याचा प्रयत्न करणे आवश्यक आहे. ज्यांचे स्वतःचे व्यवसाय आहेत अशा वर्गणीदार बंधूंनी याबाबत विचार करावा. त्याचप्रमाणे आपण आपले लेख, कविता, चुटकुले, रेसीपी वगैरे साहित्य आमच्याकडे पाठवावे. त्याला आम्ही प्रसिद्धी देण्याचा प्रयत्न करतोच.

ज्या वर्गणीदार सभासदांची वर्गणी संपलेली आहे अशा सर्वांनी त्यांचे नूतनीकरण करून घ्यावे. पूर्वी नमूद केल्याप्रमाणे 'संपर्क'ची वर्गणी बँक ऑफ इंडिया, कर्वे नगर शाखा बचत खाते क्र. ०५५२१०११०००४००८ मध्ये भरावी. अन्यत्र भरू नये. आपल्या सर्वांच्या सहकार्याबद्दल आभारी आहोत.

श्रीगजानन गुर्जर
संपादक

प्राणाचार्य वैद्यभूषण पुरुषोत्तमशास्त्री हिलेकर, अमरावती.

श्रीरंग श्री. हिलेकर, अमरावती मो. ९४२२१११८९३ हिलेकरश्रीरंग@जीमेल.कॉम

केवळ गौरवाने लिहावे म्हणून नाही, तर साक्षात धन्वंतरी म्हणूनच ज्यांचा गौरव व्हावा असे पुरुषोत्तम सखाराम हिलेकर हे माझे आजोबा. मी त्यांना प्रत्यक्ष पाहिले नाही हे खरे, तरीसुद्धा....

लौकिकच सांगावयाचे तर- आजच्या रत्नागिरी जिल्ह्यातील नाधवडे गावात दिनांक ५ जुलै १८९३ चा त्यांचा जन्म आणि आयुष्य घालवले विदर्भातील अमरावती या शहरात. दिनांक २ जुलै १९५३ रोजी पुणे येथे आपले शिष्य वैद्य पांडुरंगशास्त्री देशपांडे ह्यांच्या निवासस्थानी त्यांनी आपली इहलोकयात्रा संपवली. घरातील आधीच्या आणि नंतरच्या दीर्घायुषी पिढ्यांचा विचार करता ६० वर्षांचे त्यांचे आयुर्मान अल्पच म्हणावे लागेल. पण या ६० वर्षांत त्यांनी हिलेकर या नावाला थोरवीचे अनेक अविस्मरणीय आयाम मिळवून दिले. भारतीय वैद्यक विद्येची उपासना करण्यात त्यांनी आपले उभे आयुष्य वेचले.

ते यशस्वी आणि नामांकित चिकित्सक तर होतेच, पण थोर आयुर्वेदशास्त्रीही होते. निर्भय आचरण, मूलगामी चिंतन, परिणामकारी भाषण, उद्बोधक लेखन आणि मर्मग्राही अध्यापन या पंचप्राणांनी त्यांचे वैद्यकीय जीवन संजीवित झाले होते. विसाव्या शतकाच्या पूर्वार्धात संपूर्ण भारतवर्ष एका सर्वस्पर्शी संक्रमणावस्थेतून कालक्रमणा करीत होता. भारतातील विद्या, कला, शास्त्रे यांच्या पुनरुज्जीवनाचा तो उषःकाल होता. प्रत्येक सुबुद्ध व्यक्ती आपली रुची आणि क्षमतेप्रमाणे या पुनरुज्जीवनाच्या कार्यात

सहभागी होत असे. हिलेकरशास्त्री याच काळातले. भारतीय वैद्यक विद्येच्या संबंदात वरील पुनरुज्जीवनाच्या कार्यात आपला खारीचा वाटा उचलला; तो किती होता, काय होता, त्याने काय साधले हे सर्व पुढे येईलच, पण हा वाटा उपेक्षणीय नव्हता वा विस्मरणीयही नव्हता इतकेच येथे सांगावयाचे.

माझा विषय निराळा. त्यामुळे आयुर्वेदात त्यांचे कर्तृत्व किती मोलाचे होते. हे मी सांगणे थोडे अन्यायी होईल. सरित्पतिचे जल मोजवेना। माध्यान्हिका भास्कर पाहवेना। मुठीत वैश्वानर बांधवेना। तैसा शिवाजी नृप जिंकवेना। हे जे छत्रपतींचे वर्णन करताना होते तसेच माझे होईल.

अगदी अल्पवयात त्यांनी घर सोडले आणि नाधवडे ते पुणे हा प्रवास पायी करून प्रसिद्ध वैद्य प्राणाचार्य बाळकृष्णशास्त्री लागवणकर ह्यांच्याकडे आयुर्वेदाचे शिक्षण घेतले. या वेळेस पुण्याच्या वेदशास्त्रोत्तेजक सभेकडून शिष्यवृत्ती मिळवून आयुर्वेदातील वैद्यभूषण ही पदवी मिळवली. त्यानंतर

जगन्नाथपुरीच्या शंकराचार्यांकडून प्राणाचार्य हा सन्मान आणि झांशी आयु. विश्वविद्यालयाची आयुर्वेद बृहस्पती (Doctor of Science in Ayurveda) असे उत्तरोत्तर मान- सन्मान त्यांना प्राप्त झाले.

लौकिक अर्थाने प्रमाणपत्र मिळवणे निराळे आणि जन्मभर त्याच विषयाचा ध्यास घेऊन जगणे निराळे. ह्या विषयात ते स्वतः तर मोठे झालेच; पण आधुनिक काळात लुप्तप्राय होत असलेल्या ह्या विषयालाच नव्हे, वेदाला त्यांनी आपल्या अभ्यासाने, कर्तृत्वाने नवसंजीवन दिले. आपले कुलदैवत श्री सूर्यनारायण ह्याचा आदर्श डोळ्यांसमोर ठेवून सूर्ये अधिष्ठिली प्राची। जगा राणीव दे प्रकाशाची। याप्रमाणे त्यांनी वर सांगितल्याप्रमाणे आयुर्वेद या विषयावर असंख्य विद्यार्थ्यांना मार्गदर्शन व अध्यापन केले. आयुर्वेदाविषयी त्यांना इतका जाज्वल्य अभिमान होता की- आयुर्वेदातील एकही अक्षर वृथा आहे हे दाखवा; मी स्वतः मंबाजीप्रमाणे आजवरच्या सर्व आयुर्वेद संहितांना जलसमाधी देईन, असे ते आत्मविश्वासाने म्हणत.

संस्कृत आणि मराठी-हिन्दीमधून केलेली त्यांची आयुर्वेदाच्या मूळ प्रमेयापर्यंत पोचवणारी अभ्यासपूर्ण आणि अत्यंत ओजस्वी अशी शब्दांतील व्याख्याने, याशिवाय अनेक मूलभूत ग्रंथांचे लेखन त्यांनी केले. त्यातील काहींचा नामनिर्देश करणे येथे औचित्याचे ठरेल. १) आयुर्वेदातील मूलतत्त्वे (अथवा त्रिदोष), २) सार्थरसरत्नसमुच्चय

भाषांतर, ३) आयुर्वेद औषधी विज्ञान, रसवीर्य विपाक प्रभाव आणि ४)शरीरं तत्त्वदर्शनम् नाम वातादिदोषविज्ञानम्. यातील शरीरं तत्त्व... ह्या ग्रंथाचे मोल विलक्षण आहे. या विषयातील तज्ज्ञ या ग्रंथाचे मोल अधिक चांगले सांगू शकतील. हा एकच ग्रंथ जरी त्यांनी निर्माण केला असता, तरी त्यांचे संपूर्ण कर्तृत्व, आयुर्वेदातील मूलभूत चिंतन, यातून व्यक्त झाले असते. १९४६ मध्ये रचलेला, १२०० हून अधिक संस्कृत श्लोकांचा व त्यांनीच केलेल्या संस्कृत टीकेचा हा ग्रंथराज आजही

आयुर्वेद महाविद्यालयात आदर्श गणला जात आहे. चरक-सुश्रुत, शारंगधर ह्यांच्या काळानंतर गेल्या १००० हून अधिक वर्षांत आयुर्वेद विषयात असा मूलभूत- स्वतंत्र ग्रंथ निर्माण झाला नाही, ही अतिशयोक्ती वाटली तरी वस्तुस्थिती आहे. ह्याचे आतापर्यंत हिन्दी, मराठी आणि कर्नाटकी भाषेत

भाषांतर झालेले असून आता इंग्रजीत करण्याचा माझा प्रयत्न आहे. त्यांची राहिलेली एक इच्छा म्हणजे, आयुर्वेदीय पदार्थविज्ञानाची पुनर्रचना करून आयुर्वेदीय फिजिक्सच नव्याने निर्माण करावे, ही त्यांचे सुपुत्र आयुर्वेदाचार्य श्रीनिवास पु. हिल्लेकर म्हणजे माझ्या वडीलांनी पूर्ण केली.

त्यांच्या वक्तृत्वाविषयी काय बोलावे? माझ्या जन्मापूर्वीच ते दिवंगत झाल्याने मी ते ऐकण्याचा प्रश्नच उद्भवत नाही आणि त्या काळात आजच्यासारखी सहज उपलब्ध अशी रेकॉर्डिंगची

व्यवस्थाही नव्हती. पण त्यांचे उत्स्फूर्त, आक्षेपक प्रतिपक्षाची अक्षरशः चिरफाड करणारे खंडनात्मक व नंतर उत्तरार्धात केलेले स्फोटक पण अभ्यासपूर्ण आणि दीर्घ चिंतनातून बाहेर पडणारे ओघवते व तरीही लालित्याने ओतप्रोत असे मंडनात्मक व्याख्यान चुकवू नये म्हणून तज्ज्ञ आणि अज्ञ आणि अशा दोघांचीही प्रचंड गर्दी झाल्याचे अनेक उल्लेख मला वृत्तपत्रांत आणि काही नियतकालिकांत आढळले आहेत.

आयुर्वेदाच्या प्रचारार्थ २५ वर्षांहून

स्वतंत्र चिकित्सा, औषधी निर्माण, त्यात काही स्वतःची विशिष्ट व परिणामकारी सूत्रे तयार करणे, वक्तृत्व, लेखन याव्यतिरिक्त त्यांनी अनेक उद्योग केले. त्यांच्या अनेक रुग्णांचे केस पेपर बघून त्यांच्या विशिष्ट औषधीयोजनेची पद्धत अभ्यासायला नाशिकहून वैद्य देशमुख माझ्याकडे येऊन गेले. पनवेलहून प्रसिद्ध होणारे 'आरोग्य मंदिर' हे मासिक त्यांनी अमरावतीच्या नुकतीच शताब्दी संपन्न केलेल्या श्री हनुमान व्यायाम प्रसारक मंडळ या विश्वविख्यात संस्थेतील ज्येष्ठ कार्यकर्ते डॉ. कोकडेकर आणि वैद्य श्री. हरिहरराव देशपांडे यांच्या सहकार्याने

१९३८ मध्ये सुरू केले. त्यात स्वतः नियमित लेख व अनेक लेखमाला तर लिहिल्याच, पण अनेक वर्षे संपादनाची जबाबादारीही सांभाळली. यानिमित्त त्यांनी आयुर्वेदविषयक बहुमूल्य साहित्य सातत्याने निर्माण केले व अनेक नवोदितांकडून करवलेदेखील.

आयुर्वेद प्रचारार्थ सार्वजनिक जीवनात अनेक सभा आणि संमेलनांत ते नेहमीच अग्रस्थानी राहत. महाविदर्भ प्रांतीय वैद्य संमेलन, अखिल भारतीय आयुर्वेद विद्यापीठ शिक्षा संमेलन, निजाम प्रांतीय वैद्य संमेलन, वऱ्हाड-मध्यप्रांतीय वैद्य संमेलन, प. खानदेश प्रांतीय वैद्य संमेलन या सर्वांत तर त्यांनी अध्यक्षस्थान भूषविले. मध्य प्रदेश देशी वैद्यक बोर्डाचे सदस्यत्व, भारत आयुर्वेद विद्यालयाचे प्रधान अध्यापक, नागपूरच्या भारतीय वैद्यक समन्वय समितीचे कार्याध्यक्ष आणि पकासा समन्वय रुग्णालयाचे प्रधान चिकित्सक अशा महत्त्वाच्या पदांवर ते सक्रीय होते.

अमरावतीचे जगप्रसिद्ध श्री हनुमान व्यायाम प्रसारक मंडळ आणि पुरुषोत्तमशास्त्री ह्यांच्यात एक निराळाच संबंध होता. इतका की, त्यावरच एक स्वतंत्र लेख लिहावा लागेल. कारण दोघेही मोठे. संस्था तिच्या क्षेत्रात, तर शास्त्रीबुवा त्यांच्या क्षेत्रात. दोघेही अजोड. श्री अंबादासपंत वैद्य, भारतरत्न श्रीमंत दादासाहेब खापर्डे, कुष्ठनिर्मूलन कार्याला वाहून घेणारे तपोवन या संस्थेचे श्री. शिवाजीराव पटवर्धन आणि अनेक थोरामोठ्यांशी त्यांचा स्नेह होता. श्री.

शिवाजीराव पटवर्धन घरी येत असल्याचे मला आजही आठवते.

१९४७ मध्ये स्वतंत्र झालेल्या भारताच्या नवनिर्मित आयुर्वेदाचे स्थान काय; त्याची व्यावसायिक, व्यावहारिक, शैक्षणिक आणि सर्वांगीण व्यवस्था कशी असावी, ह्याची सविस्तर योजनाच त्यांनी लिहून काढली. अनेक प्रांतशासनाने ती अंमलातही आणली.

वैयक्तिक उत्कर्षाबरोबरच त्यांनी सामाजिक जबाबदारीचे भान न सोडता अनेक मोठ्या कार्यात नेहमीच पुढाकार घेतला. १९३९ च्या त्रिपुरा काँग्रेस अधिवेशनात फार मोठ्या प्रमाणावर त्यांनी श्री. नानासाहेब पुराणिक व वैद्य श्री. हरिहरराव देशपांडे यांच्या सहकार्याने आयुर्वेदीय रुग्णालय व चिकित्सालयाची योजना केली. १९४३-४४ च्या सुमारास अखंड बंगालमधील भीषण दुष्काळात त्यांनी फार मोठ्या प्रमाणावर आयुर्वेदीय औषधांचा पुरवठा तर केलाच, पण प्रत्यक्ष जाऊन वैद्यकीय सेवा देण्याचे सौजन्य पार पाडले. राष्ट्रसंत तुकडोजी महाराज यांच्या गुरुदेव सेवा मंडळाच्या २००० शिष्यवर्गाला स्वतःच्या जागेत आयुर्वेदीय प्राथमिक उपचार कसे करावेत याचे शास्त्रीय ज्ञान देणारे वर्ग चालवून खेड्यापाड्यांत प्रथमोपचार केंद्र

उघडण्याकरता सज्ज केले.

पात्रे त्यागी, गुणे रागी, संविभागीच बंधुषु। शास्त्रे बोद्धा, रणे योद्धा पुरुषः पंचलक्षणः ॥ हे वचन त्यांनी आयुष्यभर सार्थ केले. ज्ञानधनाचे सत्पात्री दान देणे, सदगुणांचा आदर करणारी रसिक वृत्ती, ज्याला आपले म्हटले त्याच्या सुख-दुःखात सरख्या भावाप्रमाणेच साथ देणारे, आयुर्वेदशास्त्राचे प्रत्यक्ष बृहस्पती आणि शास्त्रीय वादविवादात रणकर्कश रामाप्रमाणे प्रतिपक्षाला आपल्या ज्ञानखड्गाने नामोहरम करणारे- असे त्यांचे वर्णन त्यांचे समकालीन वै. जळुकरशास्त्री यांनी अत्यंत यथार्थपणे केले होते. लौकिक अर्थाने ते श्रीमान होतेच; पण खरी श्री म्हणजे धृति-नीति, बुद्धी. प्रीति... इत्यादी ऐश्वर्य आणि असेच श्रीवैभव त्यांच्याजवळ होते. मात्र हे वैभव त्यांनी स्वतःपुरते मर्यादित न ठेवता 'सहनौ भुनक्तु' या वचनाप्रमाणे स्वतःही रसिकपणे भोगले आणि आपल्या संबंधितांना, गरजूंना, गरीब विद्यार्थ्यांना त्याचा लाभ करून दिला. 'आदानं हि विसर्गाय' हे रघुवंशातील राजांचे वचन त्यांच्याबाबतीत अनेकांनी अनुभवले.

त्या काळचे अमरावतीचे कलाजीवन मास्टर दीनानाथ मंगेशकर, उदयोन्मुख पंडित भीमसेन जोशी, श्री. गोविंदराव

टेंब्ये, बालगंधर्व आणि अनेक थोरामोठ्यांनी संपन्न केले. आमच्या घरात तबला, पेटी, तंबोरा आणि बुलबुलतरंग ही सर्व वाद्ये असत. स्वतःही उत्तम तबला वाजवीत. गुणिजनांचा आदरसत्कार करणे, आपल्या राहत्या वाड्यात त्यांच्या बैठका आयोजित करणे, अनेक गरजू विद्यार्थ्यांना प्रत्यक्ष आपल्या घरी ठेवून घेऊन त्यांना शिक्षण देणे- हे सर्व त्यांनी आयुष्यभर केले. आजही अनेक वृद्ध मला भेटतात आणि 'आम्ही तुमच्या आजोबांचे ऋणी आहोत, त्यांच्यामुळेच आम्हाला हे सुखाचे दिवस दिसतात' असे मोठ्या आदराने व कृतज्ञतेने सांगतात. त्यांच्यामुळे आमचे घराणे दोन विषयांकरता प्रसिद्ध आहे. एक म्हणजे आयुर्वेद आणि दुसरे म्हणजे संस्कृत. त्यांचे संस्कृत पांडित्य आणि त्यातील स्थान हे आयुर्वेद विषयातील त्यांचा अधिकार आणि कार्याइतकेच सखोल व व्यापक आहे. त्यावर पुढे केव्हा तरी मी स्वतंत्रपणे लिहीन. त्यांचा वेद, उपनिषद, तत्त्वज्ञान आणि साहित्यशास्त्र यांनी समृद्ध असा जवळजवळ हजार ग्रंथांचा संग्रह आज मी अभिमानाने सांभाळत आहे.

-श्रीरंग श्री. हिल्लेकर

श्री लक्ष्मीपल्लिनाथ उत्सव-डोंबिवली

या वर्षी श्री लक्ष्मीपल्लिनाथ यांचा एक दिवसीय उत्सव शुक्रवार दिनांक ३० मार्च २०१८ रोजी कऱ्हाडे ब्राह्मण सेवा मंडळ डोंबिवली जिल्हा ठाणे समाज मंदिर, टिळकनगर, डोंबिवली येथे मोठ्या उत्साहात संपन्न झाला. उत्सवाचे हे ४ थे वर्ष, उत्सवाला बहुसंख्य भक्तमंडळी सहकुटुंब सहभागी झाले होते.

सकाळी ६ वा. पासून ते रात्री १० वाजे पर्यंत भरगच्च कार्यक्रम करण्यात आला. सकाळी ६.०० वा. श्रीं चे आगमन

झाले. त्यानंतर श्रींवर रुद्राभिषेक, पवमान, सूक्तपठण, पूजा इ. धार्मिक कार्यक्रम करण्यात आले. या वर्षीचे यजमानपद श्री. व सौ. राजन चांदोरकर यांचेकडे होते. फुलांची अतिशय सुंदर व कल्पक सजावट श्री. प्रदीप रायकर आणि सहकारी यांनी केली होती. अतिशय रेखीव रांगोळी सौ. स्वाती पंडित यांनी काढली.

दुपारी १२.०० वा. आरती व महानैवेद्य व त्यानंतर महाप्रसाद दुपारी २.३० ते ३.३० वा. पर्यंत सर्वांचा परिचय

व चहापान. ४.०० ते ६.०० वा. पर्यंत ह.भ.प.श्री. मोहक प्रदीप रायकर यांचे सुश्राव्य कीर्तन, ६.३० ते ७.३० आरत्या व त्यानंतर ९.३० वा. पर्यंत छबिना व पालखी प्रदक्षिणा. तसेच रात्री ८.३० वा. पासून प्रसाद भोजन.

रात्री १०.०० वा. उत्सवाची सांगता झाली. अतिशय सुरेख व उत्तम योजनाबद्ध असा हा उत्सवाचा कार्यक्रम संपन्न झाला.

समस्त श्री. लक्ष्मीपल्लिनाथ भक्तवृंद डोंबिवली

आयुर्वेदाचार्य, संस्कृतचे प्रकांड पंडित वैद्य श्रीनिवास पुरुषोत्तम हिल्लेकर, अमरावती

श्रीरंग श्री. हिल्लेकर, अमरावती मो. ९४२२११९८९३ हिल्लेकरश्रीरंग@जीमेल.कॉम

एथ पांडित्य प्रकटले

गीतामाहात्म्य सांगताना संत ज्ञानेश्वर वर्णन करतात : एथ चातुर्य शहाणें झाले...(१-३५). पण प्रत्यक्ष पांडित्यच प्रकटलेले बघावयाचे असेल तर ते मी आणि माझ्यासारख्या अनेक भाग्यवंतांनी अनुभवले आहे. अमरावतीचे प्रसिद्ध आयुर्वेदाचार्य, संस्कृत पंडित वैद्य श्रीनिवास पुरुषोत्तम हिल्लेकर एम.ए., आचार्य, (पीएच.डी.) यांच्याविषयी मला वरील उद्गार काढावेसे वाटतात. त्यांच्या नावापुढील वरील पदव्यांना भारावून मी हे म्हणत नाही. त्यांच्या नित्य सहवासात असणारे याविषयी माझ्याशी सहमत होतील. त्यांच्याविषयी एक अलक्षित ज्ञानसाधक ह्या नावाचा एक लेख श्री. नानासाहेब (राम) शेवाळकरांनी 'ध्यासशिखरे' ह्या पुस्तकांत प्रसिद्ध केला आहे. त्यांचे वडील प्राणाचार्य पुरुषोत्तमशास्त्री हिल्लेकर हे खरे पंडित, कारण त्यांनी अगदी लहानपणीच आपल्या चिरंजीवांना पंडित म्हणून ओळखले आणि तशी हाक मारण्यास सुरवात केली. गुणी गुणं वेत्ती, हेच खरे. सर्व लोक त्यांना पंडितराव म्हणूनच ओळखतात.

अपरिचितांना ते आयुर्वेदाचार्य म्हणून ज्ञात आहेत तर परिचित त्यांना साहित्यपंडित म्हणून ओळखतात. संपूर्णपणे भिन्न अशा या विषयांत त्यांचा सारखाच अधिकार होता. आयुर्वेदातील नैपुण्य अधिक की साहित्य क्षेत्रातील व्यापकता व खोली जास्त, हे अनेकदा कळत नसे. ह्याला कारण शब्दामागचे जे

प्रमेय, तेथपर्यंत पोचण्याची त्यांना दृष्टी होती. अभ्यासाने एक विशिष्ट मर्यादा ओलांडलीकी दोन विभिन्न विषयांतून होणारे दर्शन सारखेच असते, ह्यावर माझा विश्वास आहे. विषय हे त्या वेळेस केवळ माध्यम म्हणूनच उरतात. इंग्रजी, हिन्दी, मराठी, संस्कृत या सर्व भाषांत त्यांनी विपुल लेखन केले आहे. त्याशिवाय उर्दू, गुजराती, बंगाली आणि कानडी ह्या भाषांची त्यांना किंचित का होईना, पण जाण होती. वैद्यक, साहित्य, व्याकरण, वेद, उपनिषदे, पुराणे, वेदांग, योगसंगीत इत्यादी विषय ते सहजच हाताळत.

श्रीमद् भगवद् गीते विषयक म्हणावयाचे तर शांकरभाष्य, लो. टिळकांचे गीतारहस्य, ज्ञानेश्वरी आणि आचार्य विनोबा भावे यांची गीताप्रवचने या विषयांवर त्यांची स्वतःची अभ्यासोत्तर स्वतंत्र मते होती. त्यांच्यातील रसिकाला कालिदासाचे वाङ्मय, शेक्सपिअरची नाटके ही दोनही सारखीच प्रिय असली किंवा त्यांच्यातील कवीला तुकारामांची अभंगगाथा आणि ज्ञानेश्वरांची ज्ञानेश्वरी ही

सारखीच प्रिय असली तरी तत्त्ववेत्त्याला मात्र ज्ञानेश्वरीपेक्षा अमृतानुभव अधिक जवळचा वाटे. त्या विषयांवरील चर्चा निघाली की सॉक्रेटिस, ऑरिस्टॉटल, कांट, रसेल ह्या सर्वांचे संदर्भ आणि मते ऐकायला मिळत. त्यांच्यातील कवीने ज्ञानेश्वरांच्या विराण्यांमधील (=विरहगीत) व्याकुळता मराठीतील थोर गझलकार कविवर्य श्री. सुरेश भटांना ऐकवून सद्गदित केले होते. या सर्व विषयांत त्यांनी विपुल लेखन केले आहे. त्यापैकी काही प्रकाशित, तर काही अजूनही अंधारात 'तमसो मा ज्योतिर्गमय' या अवस्थेत वाट बघत आहे. वासुदेवानंद सरस्वती विरचित द्विसाहस्री या त्यांच्या प्रकाशित प्रबंधाची महती त्यातील जाणकार सांगू शकतात. त्यांचा दुसरा प्रबंध 'द थिअरी ऑफ आनंद' (आनंदमीमांसा) हा मात्र अजूनही अप्रकाशित आहे. मागील पिढीतील महामहोपाध्याय डॉ. मिराशी, श्री. वासुदेवशास्त्री आणि काशीनाथशास्त्री अभ्यंकर, (पुण्यातील ३५ वर्षापूर्वी जोशी-अभ्यंकर हत्याकांडात ज्यांची हत्या झाली, ते अभ्यंकर) तरुण भारत नागपूरचे संस्थापक प्रा. श्री. ग. त्र्यं. माडखोलकर यांचे आणि पंडितरावांचे वैचारिक व बौद्धिक गोत्र एक होते.

संस्कृत हे जणू त्यांचे व्यसन होते. त्या भाषेत त्यांचा इतका सहजपणा होता की, आमच्यासारख्यांना ती त्यामुळे खरोखरिच सुलभा आणि शोभना वाटू लागली. संस्कृतांत गद्य-पद्यात्मक

स्वतंत्र आणि अनुवाद रचना करणे, हा त्यांचा छंद होता. मूळ कोणते आणि हिल्लेकरांचा अनुवाद कोणता, हे ओळखणे अनेकदा कठीण होई. वीर सावरकररचित स्वतंत्रतास्तोत्रांचे, राष्ट्र गीताचे, ज्ञानेश्वरांच्या हरिपाठाचे, तुलसीदासकृत हनुमानचालिसाचे, समर्थांच्या मनाचे श्लोकांचे, अनेक लहान-मोठ्या गीतांचे व अगदी अलीकडे म्हणजे फेब्रुवारी २०१३ मध्ये ग.दि.मांच्या संपूर्ण गीतरामायणाचे - अशी संस्कृत रूपांतरे, प्रकाशित झाली आहेत.

आयुर्वेदात त्यांनी अनेक लेख, स्वतंत्र ग्रंथ, काहीचे संपादन, परीक्षण, काही ग्रंथांना मार्गदर्शन, तसेच अनेक संस्कृत ग्रंथांचे मराठी भाषांतर केले आहे. आरोग्य मंदिर या मासिकाचे सलग ८ वर्षे संपादनाचे कामही त्यांनी हा सर्व व्याप सांभाळून केले.

आपले तीर्थरूप प्राणाचार्य पुरुषोत्तमशास्त्री हिल्लेकरांनंतर ६० वर्षे वैद्यकीय व्यवसाय त्यांनी अत्यंत नावलौकिकाने केला. अनेक असाध्य व्याधींवर संशोधन, औषधीकरणात स्वतःची स्वतंत्र रीत बसवणे, कोरफडीचा हजारांवर रुग्णांवर यशस्वीपणे प्रयोग करून संशोधन केले. आयुर्वेदात काही नवे प्रयोगसुद्धा ते करत असत.

वरील सर्वच विषयांत त्यांचे पांडित्य इतके होते की, त्यातील कोणत्याही एका विषयातील त्यांच्या कामाचा गौरव होऊ शकतो. मात्र लौकिक प्रसिद्धीच्या मागे न लागता केवळ स्वांतःसुखाय ह्या पद्धतीने त्यांचा अभ्यास होता. अनेकदा काही शंका घेऊन कोणी येत. हातातील काम टाकून लगेचच समाधान करणे सुरू होई. शब्दांमागून

शब्द, एकातून दुसरा संदर्भ, एका आधाराला दुसरा आधार, विचारलेल्या प्रश्नावरील विविध अधिकारी व्यक्तींची मते, त्यातील कोणती ग्राह्य- कोणती त्याज्य हे स्वतः समजावून सांगणे आणि शेवटी स्वतःचे फार पूर्वी केलेल्या चिंतनातून तयार झालेले मत, मताच्या स्पष्टीकरणाकरता पुन्हा विविध संदर्भ असा अरेबियन नाईट्ससारखा प्रवास आणि शेवटी बिनचूकपणे मूळ मुद्द्यावर न हरवता परत येणे, हा अनुभव ज्यांनी घेतला, त्यांचा आनंद अवर्णनीय. मूळ मुद्द्याची लय न सोडणे हे त्यांना त्यांच्या संगीताच्या अभ्यासाने सहज शक्य होते. एक निवृत्त आणि ज्येष्ठ प्राध्यापिका एकदा म्हणाल्या की, भांडेभर पाण्याकरता आपल्याला नळाकडे जावे लागते. कोणी धबधब्याच्या धारेखाली जाते का? गुरुवर्य पंडितरावांचे तसेच आहे. त्यांच्या ज्ञानगंगेचा ओष इतका आहे की, त्या प्रवाहात आपल्या हातातील अल्पमतीचे भांडे टिकावयाचे नाही. संदर्भाकरता त्यांनी ग्रंथ क्वचितच उघडले आणि जेव्हा उघडले, तेव्हाही

अगदी अल्प वेळातच त्यांना हवे ते सापडायचे. महाजालावर (वेबसाईटवर) त्यांचे वर्णन 'लिव्हिंग एनसाक्लोपिडीया ऑफ संस्कृत लिटरेचर' असे केले आहे, ते अगदी उचितच आहे. त्यांच्या ग्रंथसंपदेची सूची विस्तृत आहे.

आपला व्यवसाय सांभाळून त्यांनी अनेक महाविद्यालयांत आमंत्रित प्राध्यापक म्हणून संस्कृत व आयुर्वेदाचे अध्यापनही केले आहे. अमरावतीचे श्री हनुमान व्यायाम प्रसारक मंडळ आणि हिल्लेकर यांचे नाते फार जुने आणि आतले आहे.

नुकतेच वयाच्या ८७ व्या वर्षी त्यांनी मराठी, हिन्दी आणि इंग्रजीतील १००० वाक्प्रचारांच्या संस्कृत रूपांतराचे काम पूर्ण केले. त्यानंतर १८ जुलैला त्यांनी समर्थांच्या दासबोधाच्या १३ व्या समासापर्यंत संस्कृत रूपांतराचे काम संपवले. याप्रमाणे आयुष्यभर म्हणजे गुरुपौर्णिमेच्या एकच दिवस आधी म्हणजे दि. २१ जुलै २०१३ ला आपल्या शेवटच्या श्वासापर्यंत कार्यरत राहून 'यः क्रियावान् सः पंडितः' हे वचन सार्थ केले.

संस्कृत सुभाषित

को हि तुलामधिरोहति शुचिना दुग्धेन सहजमधुरेण। तप्तं विकृतं मथितं तथापि यत्स्नेहमुद्गिरति ॥

अर्थ : जन्मतः मधुर असणाऱ्या दुधाची कोण बरे बरोबरी करू शकेल? ते तापविले (त्रास दिला) विकार केला (विरजून दही केलं) घुसळले, कसाही त्रास दिला तरी ते स्नेह, स्निग्धता, प्रेम प्रकट करते.

ग्रहयज्ञ

उपनयनादी मंगलकार्यांत प्रथम ग्रहयज्ञ (ग्रहमख) करावा. श्राद्धादिकांखेरीज करून शान्ती वगैरे जी मंगलकार्ये त्यातसुद्धा ग्रहांची अनुकूलता इच्छिणाऱ्यांनी ग्रहयज्ञ करावा. शान्ती करण्यास योग्य असे उत्पात झाल्यास त्यांतील ग्रहयज्ञ हे जरी मुख्य कर्म नाही, तरी अरिष्टाचा नाश व्हावा म्हणून ग्रहयज्ञ करावा. हा ग्रहयज्ञ मुख्य कर्माच्या आधी थोडा वेळ किंवा पुष्कळ काळापूर्वी करावा. हा बराच काळ जर पूर्वी करणे असेल, तर याचे (मुख्य कर्मांत) सात दिवसांपेक्षा अधिक अंतर असू नये.

प्रत्येक ग्रहाच्या आहुतींची संख्या जर दहाच देणे असेल, तर एकच ऋत्विज असावा. दहापेक्षा जास्त आणि पन्नासांहून कमी आहुती देणे असल्यास चार ऋत्विज असावेत. पन्नासांच्या पुढे पण शंभराच्या आत आहुति देणे असल्यास आठ ऋत्विज व एक आचार्य असे असावेत.

अशा वेळी आचार्याने आपले आचार्यकर्म करून सूर्याचा होम करावा. चन्द्रादी (सोम) आठ ग्रहांचे होम आठ ऋत्विजांनी करावेत. चारच ऋत्विज असल्यास दोन ग्रहांचा होम एकेकाने करावा व आचार्याने सूर्याचा करावा. सूर्याची तांब्याची, चन्द्राची स्फटिकाची,

मंगळाची रक्तचन्दनाची, बुधाची सोन्याची, गुरूची सोन्याची, शुक्राची रुप्याची, शनीची लोखण्डाची, राहूची शिशाची आणि केतूची कांश्याची अशा प्रतिमा कराव्यात किंवा सर्वच ग्रहांच्या सोन्याच्याच प्रतिमा कराव्यात; किंवा सर्व ग्रहांच्या नावांनी फळे अथवा तांदुळाचे पुंजके मांडून त्यांची आदित्यादी ग्रह म्हणून पूजा करावी.

होमाहुतींच्या संख्येप्रमाणे कुण्ड किंवा स्थण्डिल (मातीचा चौकोनी सपाट ओटा) व ग्रहांची वेदी (यज्ञकुण्ड) यांची रचना हस्तादी प्रमाणांवरून करावी. मुख्य आणि अङ्गदेवतांच्या मिळून पन्नासांच्या आत जर आहुती असतील, तर एक रत्निपरिमित कुंड करावे. (आहुति जर पन्नासांच्या पुढे व) शंभरांच्या आत असतील, तर (कुंड) अरत्निपरिमित करावे. (आहुती) हजारांच्या आत असल्यास हस्तपरिमित (कुण्ड) करावे. दहा हजारांपर्यंत (आहुती) असल्यास दोन हातांचे परिमित (कुण्ड) करावे. एक लक्षपर्यंत (आहुती) असल्यास चार हातांचे परिमित (कुण्ड) करावे.

मूठ वळलेला (मोंढा) हात म्हणजे रत्नि व मूठ मिटून फक्त करंगळी तेवढी उघडलेली ठेवून तिच्या लांबीपर्यंतचा जो

हात तो अरत्नि. चोवीस अंगुळांचा एक हात, एक यव कमी अशी चौतीस अंगुळे म्हणजे दोन हात व अठ्ठेचाळीस अंगुळांचे चार हात. कुंडातली मेखला, योनी, नाभी व खोली वगैरेचे प्रमाण कसे असावे ते इतर ग्रंथांत पाहावे. सर्व ठिकाणी कुण्डाचे प्रमाण असेच समजावे.

समिधा, चरु व घृत यांना द्रव्ये म्हणतात. रुई, पळस, खैर, अपामार्ग (आघाडा), पिंपळ, उंबर, शमी, दुर्वा आणि दर्भ या अनुक्रमे सूर्यादी ग्रहांच्या समिधा होत. यांत तीळही घेण्यास कोणी ग्रन्थकार सांगतात. सूर्यादी मुख्य देवतांच्या होमाहुतींच्या संख्येच्या दशांशाने अधिदेवता व प्रत्यधिदेवता यांचा होम करावा. शान्तीत करण्याचा जो ग्रहयज्ञ, त्यात बलिदान करतात. इतर ग्रहयज्ञात (मखात) बलिदान करीत नाहीत.

मुख्य अशी एकच आहुती असताना एकाच ब्राह्मणाला भोजन देणे श्रेष्ठ होय. शंभर (मुख्य) आहुतींच्या प्रसंगी एकाच ब्राह्मणाला भोजन देणे मध्यम होय. हजार (मुख्य) आहुतींच्या प्रसंगी एकाच ब्राह्मणाला भोजन देणे अधम होय. असा हा ग्रहयज्ञ होय.

- अशोक कुलकर्णी

सौ. रिटायर होतात

- श्री. बाळासाहेब भाटे, सातारा
मो. ९४२२४०२६४३

“अहो ऐकलत का? आज रिटायरमेंटचा दिवस. आज तरी मला वेळेवर ऑफिसला पोचविणार का?” या बुलंद आवाजानी मी खडबडून जागा झालो. बघता बघता माझ्या सुद्धा नोकरीची, आठ वर्षे कशी चुटकी सरशी निघून गेली, याच विचारानं, मन भूतकाळात डोकावू लागलं. आठ वर्षापूर्वी मी बँकेतून स्वेच्छानिवृत्ती घेतली आणि अगदी दुसऱ्याच दिवसापासून हिच्या सेवेत रुजू झालो.

सौ. ना ऑफिसला वेळेवर सोडणे, म्हणजे सकाळच्या वेळी तारेवरची कसरतच! टू व्हिलर मधून ऑफिस दर्शन घडवावे लागे. आमची फियाट म्हणजे, चलती का नाम गाडी. नोकरीच्या पहिल्याच दिवशी, माझं ड्रायव्हिंग बघून ही म्हणाली, “अहो बैलगाडी सुद्धा जास्त वेगाने पळते.” आपलं गाडी चालविण म्हणजे अगदी डफफड. तथापी असल्या बोचऱ्या शब्दांनी नाउमेद होण्याचा माझा पिंड नव्हता. शालेय जीवनात, मी कधी सुद्धा ‘क’ शेरा सोडला नव्हता. हिने मात्र एक पाऊल पुढे टाकून मला चक्क ‘ड’ शेरा दिला.

‘प्रयत्ने वाळूचे कण रगडिता तेलही गळे, या उक्तीनुसार, सुधारणेस अजून बरीच वर्षे माझ्या हातात होती आणि मंडळी काय सांगू, काही वर्षातच मी या संधीच सोनं केल. अलीकडेच हिने मला ‘क’ शेरा देवून माझ्या ड्रायव्हिंगच्या कलागुणांचा गौरव केला. वेळेवर ऑफिसला सोडण्याचे अग्नी-दिव्य अजून संपल नव्हतं. अहो, नुकतच हिच्या ऑफिसमध्ये म्हणे, सर्वांनी वेळेवर यावं म्हणून एक यंत्र बसविलं. त्यावर अंगठा ठेवून मगच काय तो ऑफिसमध्ये प्रवेश करायचा. माप ओलांडून गृहप्रवेश करतात ना अगदी तसं. आमच्या उशीरा येण्याचा

नावलौकीक कदाचित त्या निर्जिव मशीनला समजला की काय, कोण जाणे, मशीनने सौ. चा आंगठा घेण्यास नकार दिला. थोडक्यात काय हिंनं मशीनला सुद्धा अंगठा दाखविला आणि इकडे मी सुटकेचा विश्वास टाकला.

उपरोक्त गंमतीचा विषय आपण बाजूला ठेवू. नोकरी करणारी प्रत्येक स्त्री ही खरोखरच कौतुकास पात्र आहे. कारण तिला कुटूंब आणि ऑफिस अशा दोन्ही जबाबदाऱ्या पार पाडाव्या लागतात. कुटूंबातील सर्वांच्या आवडीनिवडी जपताना तिला स्वतःकडे लक्ष द्यायला वेळ नसतो. रामप्रहरी सुरु झालेली तिची धावपळ, स्वयंपाक-पाणी यातून दोन घास सुद्धा तिच्या मुखात पडत नाहीत. कारण ऑफिसला वेळेवर जाण्याचा ध्यास तिच्या मनी असतो. माझी पत्नीसुद्धा याला अपवाद नाही. घरासाठी तिने केलेला त्याग, मुलांना लहानाचं मोठं करताना घेतलेले कष्ट अशा अनेक गोष्टी आठवल्या की मन अभिमानाने भरून येतं. आजपासून ही धावपळ खऱ्या अर्थाने थांबणार होती.

सौ. च्या निरोप समारंभाला श्रींना तसेच श्रींच्यावेळी सौ. ना निमंत्रित करण्याच्या या ऑफिसच्या परंपरेतून मला आपल्या वैभवशाली संस्कृतीचे आणि येथील मंडळींच्या सुसंस्कृत मनाचे दर्शन घडले. निरोप समारंभाच्या कार्यक्रमा-दिवशी मी ऑफीसमध्ये वेळेच्या आधीच पोचलो. सौ. कामात व्यग्र होत्या, हे पाहिल्यावर मन भरून आलं. शेवटच्या दिवशीसुद्धा ती बाजीप्रभुसारखी खिंड लढवित होती. निरोप समारंभ नेमका कुठे होणार, याची मला कल्पना नव्हती. कदाचित साहेबांच्या केबिनमध्ये किंवा ट्रेनिंग सेंटरच्या हॉलमध्ये अशी चर्चा कानावर आली. दोन्ही ठिकाणचा

सुवर्णमध्य काढून मी तेथे प्रतिक्षा करीत उभा राहिलो. काही वेळातच अगदी लग्नसमारंभाला जावं तसं नटून-थटून काही स्त्री-पुरुष तसेच कुटुंबीय मंडळी मोठ्या हॉलच्या दिशेने लग्नगीनं जात होती. मी ही धावपळ अगदी एकरूप होऊन पहात होतो. “आज तीन, चारजणांची बोळवण होणार आहे. त्यामुळे आपण मोठ्या हॉलमध्ये जावू.” या सौ. च्या वाक्यांनी मी भानावर आलो.

हॉलमध्ये गर्दी बऱ्यापैकी होती. निरोपसमारंभाला प्रारंभ झाला. पत्नीबरोबर माझा पण सत्कार ऑफिसने केला आणि मी भरून पावलो. कामाचा प्रचंड उरक, मुखात श्रीराम अशी ओळख असणाऱ्या सौंना अर्थातच भाषण करण्याचा विशेष आग्रह झाला. तथापि घरी चौफेर बॅटींग करणाऱ्या हिने ही जबाबदारी सोईस्करपणे माझ्या गळ्यात टाकली. मी म्हणालो, पगारपत्रकाच काम करताना उशीरापर्यंत ऑफिसमध्ये हिला थांबावे लागत असे, अशावेळी आपल्या गाडीतून घरी पोचविणारी सहकारी मैत्रीण, त्यांचे मिस्टर अशी देव माणसं आम्हाला भेटली. आता या सर्वांचा सहवास लाभणार नाही, याचं दुःख, त्याचबरोबर आज मी खऱ्या अर्थाने रिटायर होतोय. याचा आनंद अशा दोन्ही भावनांचा हळुवार स्पर्श माझ्या अंतरमनाला झालाय. माझ्या मोडक्या-तोडक्या भाषण शैलीमुळे वातावरणात हास्याचे फवारे उडले. संस्थेविषयी तसेच ऑफिसमधील सर्व अधिकारी, सहकारी यांच्याविषयी मनःपूर्वक कृतज्ञतेची भावना व्यक्त करून तसेच कार्यक्रमातील सुखद, आठवणींचा अनमोल ठेवा अंतरी जपत, आम्ही तृप्त मनाने मार्गस्थ झालो.

आत्मा आणि मन

आपल्या प्रत्येकाच्या शरीरात दोन गोष्टी अधिवास करीत असतात. आत्मा व मन आणि या दोघांच्या संयोगाने बुद्धी काम करते. पूर्वी आत्मा-मन या गोष्टी आधुनिक शास्त्र मानत नव्हते, परंतु आता काही प्रमाणात हे मान्य केले आहे. आयुर्वेदामध्ये याचे खूप सखोल व विस्तृत वर्णन केलेले आहे. आपल्या प्रत्येकाला या ज्ञानाची माहिती असायला हवी. पञ्चइन्द्रियांनी (श्रोत्र-स्पर्श-चक्षु-रस-गंध इंद्रियांनी) ग्रहण केलेले जे काही ज्ञान-माहिती आहे, हे मनाद्वारे आत्म्याकडे पोहोचविले जाते. बुद्धीच्या साहाय्याने व स्मृतींच्या आधारे त्याच्यावर निर्णय होऊन तो मनाकडे पुन्हा पाठवला जातो. त्यानंतर मन कर्मेन्द्रियांना आदेश देते आणि कार्य घडते.

आत्म्याचा गुण.... सत्त्व, मनाचे गुण..... रज आणि तम.

यानुसार आपण ज्या गुणाचे पोषण करतो, तो गुण वाढतो आणि आत्मा-मन यांचा विकास होतो. जो गुण अधिक असेल, त्यानुसार आत्मा व मन यांचा कमी-अधिक विकास होतो. आत्मा आणि मन यामध्ये ज्याचा अधिक विकास होतो- म्हणजे जो अधिक प्रबल असतो, त्याच्यानुसार कार्य घडते. जर आत्मा प्रबल असेल, तर आत्म्याने दिलेले निर्णय मन जसेच्या तसे अमलात आणते. मनाचे योग्यरीत्या इंद्रियांवर नियंत्रण राहते. योग्य-अयोग्य, धर्म-अधर्म, सत्य-असत्य यांचे योग्य प्रकारे ज्ञान होते. आपली कर्तव्ये, जबाबदारी इत्यादी

गोष्टींचे उत्तम पालन आपल्याद्वारे होते. परंतु जर मन प्रबल असेल, तर मात्र रज किंवा तम यांच्या प्राबल्यानुसार मन इंद्रियांना परस्पर आदेश देते आणि त्यानुसार कृती घडू लागतात.

म्हणजे सत्त्व गुण वाढविणाऱ्या कृती केल्या... जसे सात्त्विक आहार, स्वच्छता, सौम्य-प्रेमळ भाषा, अहिंसा, स्वच्छ हवा-पाणी, अध्यात्म, उत्तम संस्कार, अष्टांग योग, ध्यान इत्यादीमुळे सत्त्व गुण वाढतो. सत्त्व हा आत्म्याचा गुण असल्याने पर्यायाने आत्मा प्रबल होतो. जर आपण रज आणि तम गुण वाढविणाऱ्या कृती केल्या, तर मन प्रबल होते.

जसे राजसिक गुणवर्धक कृती म्हणजे मध्यम आहार, व्यायाम, तसेच अहंकार, उत्साह, प्रयत्न, महत्वाकांक्षा, धाडसी-प्रेरणादायक-ध्येयासाठी कष्टाची तयारी- शिस्तबद्ध वातावरण किंवा त्याप्रमाणे संस्कार या गोष्टी राजसिक गुण वाढवतात. मन राजस गुणप्रधान बनू लागते. त्याप्रमाणे कार्ये होऊ लागतात.

तामसिक गुणवर्धक कृती म्हणजे अति उष्ण, विदाह उत्पन्न करणारा (तिखट, आम्ल, खारट, शिळे अन्न), रुक्षता उत्पन्न करणारा, तसेच मांसाहार (जो हिंसक कृतीतून निर्माण झाला आहे), विविध विरुद्ध अन्न एकत्र करून बनविलेले पदार्थ इत्यादी आहार, तसेच दूषित हवा-पाणी, अस्वच्छता त्याचबरोबर क्रोध-मत्सर-लोभ-स्वार्थी-हिंसक इत्यादीनी युक्त असे लोक, व्यसनाधीनता,

व्यभिचार, चोरी-मारामारी अशा प्रकारच्या गोष्टी पाहणे-ऐकणे किंवा सभोवतालचे वातावरण असे असणे यामुळे तम गुण वाढतो, आणि मन तामसिक बनू लागते.

येथे मनाचे कार्य खूप महत्त्वाचे असते; कारण इंद्रियांनी ग्रहण केलेले जे काही ज्ञान आहे, त्यातील कोणते ज्ञान-माहिती स्वतः ग्रहण करून आत्म्याकडे पोहोचवायचे व कोणते नाही पोहोचवायचे, हे मन ठरवते. उदा.- एकाच वेळी आपण बऱ्याच गोष्टी ऐकत असतो, पण आपले लक्ष ज्यावर आहे त्याच गोष्टीचे ज्ञान आपल्याला व्यवस्थित होते. काय पाहायचे-काय नाही पाहायचे?, काय ऐकायचे-काय नाही ऐकायचे इत्यादी मनावर अवलंबून असते.

मनाच्या या वैशिष्ट्यामुळेच एकाच वातावरणात वाढलेल्या दोन व्यक्तींचे विचार-कार्य यात भिन्नता असते. कारण जरी ते एकाच वातावरणात राहिले असले, तरी त्यांच्या मनाने मात्र ज्ञानेन्द्रियांकडून वेगवेगळे ज्ञान-माहिती ग्रहण केलेली असते आणि त्यानुसार त्या-त्या गुणांचा विकास होतो.

तसेच आत्म्याचा कुठला निर्णय अमलात आणायचा व कोणता नाही? हेही मन ठरवते. काही वेळा, तर काही निर्णय मनच घेते. कुठलाही विचार-चिंतन न होताच आपल्याकडून एखादे कार्य केले जाते. उदा.- हाताला चुकून काही टोचले किंवा पोळले, तर स्पर्शेन्द्रियाकडून (त्वचेकडून) आलेल्या माहितीवर मन

लगेच कार्य करते आणि आपण हात पटकन मागे घेतो. त्यानंतर झालेल्या घटनेची माहिती आत्म्याला दिली जाते.

आत्म्याला ज्ञाता असे म्हंटले जाते, कारण योग्य-अयोग्याचे संपूर्ण ज्ञान आत्म्याला असते. आत्म्याला ज्ञानाचे ग्रहण मनाबरोबरच ब्रह्मरन्ध्राद्वारेही होते, असे आयुर्वेदशास्त्र सांगते. आपल्याद्वारे स्वतःचे किंवा इतरांचे जे सत्त्व-रज-तम या गुणांचे पोषण केले जाते, यालाच संस्कार असे म्हणतात. संस्कारांसाठी वयाची पहिली आठ ते दहा वर्षे खूप महत्त्वाची असतात, कारण याच काळात

मन आणि बुद्धीचा विकास सर्वाधिक होतो. जसा सभोवतालच्या वातावरणात घडणाऱ्या प्रत्येक कृतीचा परिणाम सत्त्व-रज-तम या गुणांमार्फत तुमच्यावर होतो, तसाच तुम्ही केलेल्या प्रत्येक कृत्याचा परिणाम सभोवतालच्या वातावरणावर तर होतोच, शिवाय तुमच्या स्वतःवर देखील होतो.

थोर संत लोक सांगायचे की, जसे कर्म कराल, तसे फळ मिळते. हे काही खोटे नाही! कारण तुमच्या प्रत्येक कृत्याचा परिणाम सत्त्व-रज-तम या गुणांद्वारे तुमच्या व इतरांचा आत्मा व मन

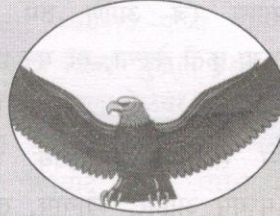
या दोन्हीवर होतो आणि त्या परिणामानुसार पुढे भविष्यात तुमच्याकडून व इतरांकडून कृत्य घडते. त्याचा परिणाम घडून तुम्हाला त्याचे फळ मिळते. कर्म जर सात्त्विक असेल, प्रामाणिक असेल, धर्मानुसार (म्हणजे त्या वेळच्या परिस्थितिनुसार तुमच्या कर्तव्याला धरून) असेल; तर फळ हे चांगलेच सुखदायक असणार. जर कर्म तामसिक, अधर्माला अनुसरून असेल तर फळ हे वाईट दुःखदायक, कष्टदायकच असणार...!

- श्री. विजयकुमार पावगी

गरुडाचे जीवनमान ७० वर्षांचे असते; परंतु तो जेव्हा ४० वर्षांचा होतो, तेव्हा त्याला एक महत्त्वाचा निर्णय घ्यावा लागतो. त्या अवस्थेत त्याच्या शरीराचे तीन महत्त्वाचे अवयव निष्प्रभ होऊ लागलेले असतात. पंजे लांब आणि लवचिक होतात, ज्यामुळे शिकार पकडता येत नाही. चोच पुढील बाजूला वळते, ज्यामुळे भोजन करता येत नाही. पंख जड होतात व छातीस चिकटल्यामुळे पूर्णपणे उघडत नाहीत. मग गरुड भरारी सीमित करतात. अन्न शोधणे, सावज पकडणे, अन्न खाणे या तिन्ही क्रिया त्याच्यासाठी अवघड बनून जातात. अशा वेळी त्याच्याकडे तीन पर्याय असतात. एक तर प्राणत्याग करणे आणि दुसरा- आपली प्रवृत्ती सोडून गिधाडाप्रमाणे मृत अन्नावर गुजराण करणे आणि तिसरा पर्याय असतो आकाशाचा अनभिषिक्त सम्राट म्हणून स्वतःला पुनर्स्थापित करणे!

जिथे पहिले दोन पर्याय सोपे व सुलभ आहेत तिथे तिसरा अत्यंत

पुनःश्च गरुडभरारी!

कठीण आणि दुर्धर. गरुड तिसरा पर्याय निवडतो. एखाद्या उंच पहाडावर जातो, एकांतात आपले घर बनवतो आणि स्वतःच्या पुनर्स्थापनेस प्रारंभ करतो. सर्वप्रथम तो आपली चोच दगडावर मारून-मारून तोडून टाकतो. एका पक्ष्यासाठी चोच तोडण्याहून अधिक त्रासदायक दुसरे काय असेल? आणि प्रतीक्षा करतो चोच पुन्हा उगवून येण्याची. तसेच तो आपले पंजे तोडून टाकतो आणि प्रतीक्षा करतो पंजे पुन्हा उगवण्याची. नवी चोच आणि पंजे आल्यानंतर तो आपल्या जड झालेल्या पंखांना एक-एक करून उपसून टाकतो आणि वाट पाहतो नवे पंख फुटण्याची!

तब्बल १५० दिवसांचा त्रास आणि प्रतीक्षे नंतर त्याला मिळते त्याची

गरुडभरारी. या पुनर्स्थापने नंतर तो ३० वर्षे जगतो, ताकदीने आणि अभिमानाने!

याच प्रकारे मानवाचा आत्मविश्वास, सक्रियता, आणि कल्पनाशक्ती या तिन्ही शक्ती दुर्बल होऊ लागतात. आपणही भूतकाळात अडकलेल्या बंधक अस्तित्वाचा त्याग करून कल्पनेची मुक्त उड्डाणे घेतली पाहिजेत!

१५० दिवस नाही, ६० दिवस द्या स्वतःला पुनर्स्थापित करण्यासाठी! जे शरीराला-मनाला चिकटलेले आहे, ते तोडताना आणि उचकटून काढताना यातना तर होणारच; पण त्यानंतर जी उड्डाणे असतील ती उंच, अनुभवी आणि अनंताकडे झेपावणारी असतील!

दररोज काही चिंतन करत राहा. तुम्ही असे एकमेव व्यक्ती आहेत, जे स्वतःला परिपूर्ण ओळखता आणि तुम्हीच स्वतःमध्ये बदल घडवू शकता. गरज आहे ती लहान-लहान गोष्टींतून बदलाची सुरुवात करण्याची!

- श्री. राजन जोशी

इच्छापत्र

ज्या वेळी आपण 'इच्छापत्र', या शब्दाचा उच्चार करतो तेव्हा बहुतेकांच्या मनात मृत्यु हा शब्द येतो आणि भिती वाटते. मग ते या विचारापासून दूर जातात. परंतु, आजच्या काळात हे केलेच पाहिजे. याचे कारण म्हणजे, आपल्याला मिळालेला चांगला पगार आणि निवृत्तीनंतरचे मिळणारे पैसे. त्याचप्रमाणे काही जण आज एकच नव्हे, तर दोन दोन घरांचेही मालक होऊ शकले आहेत. मोठ-मोठ्या लोकांच्या संपत्तीबद्दल वाद झालेले आपण पेपरमध्ये वाचतो.

आपल्याबाबतीत असे होण्याची शक्यता नसली, तरी काळजी घेतलेली केव्हाही चांगलीच. म्हणून आपल्या मृत्यूनंतर आपल्या मुलांनी आणि नातेवाईकांनी एकमेकांकडे बघत, 'या संपत्तीचे आता काय करायचे?' म्हणून अश्रू ढाळू नयेत असे वाटत असेल, तर इच्छापत्र करणे हे अत्यंत महत्त्वाचे आहे. आपल्या माहितीसाठी काही महत्त्वाचे मुद्दे देत आहे:

प्रश्न : Will म्हणजे काय ?

उत्तर : Will म्हणजे इच्छापत्र, मृत्यूपत्र किंवा व्यवस्थापन; Will म्हणजे आपली मिळकत जाहीर करणे व आपल्या मृत्यूनंतर मिळकतीची व्यवस्था कशी करायची आपली इच्छा आहे; ते जाहीर करणे. माझी मिळकत आणि माझे नातेवाईक या दोन गोष्टी विचारात घेऊन माझी मिळकत माझ्या मृत्यूनंतर माझ्या नातेवाईकांमध्ये कशी वाटली जाईल याचे विवरण दोन साक्षीदारांसमोर लिहून देणे,

म्हणजे इच्छापत्र.

प्र. इच्छापत्र कशासाठी ?

उ. आपल्या मिळकतीच्या व्यवस्थेसाठी.

प्र. इच्छापत्र कधी अंमलात येणार ?

उ. आपल्या मृत्यूनंतर.

प्र. इच्छापत्र कधी आणि किती वेळा करता येते ?

उ. कितीही वेळा करता येते. शेवटचे इच्छापत्र म्हणजे Will ग्राह्य धरले जाते.

प्र. खर्च किती ?

उ. लिहण्यास लागणारा कागद व पेन.

प्र. इच्छापत्र तयार करताना काही विशिष्ट भाषेची आवश्यकता असते का ?

उ. नाही. साध्या भाषेत लिहिले तरी चालते. वकिली भाषेची जरूरी नाही. इंग्रजी, मराठी, हिंदी अशा कोणत्याही भाषेत इच्छापत्र तयार करता येते. वकीलानेच ते तयार केले पाहिजे, असे नाही.

प्र. इच्छापत्र नोंदणी करणे जरूरी आहे का ?

उ. नाही. नोंदणीकृत किंवा नोंदणीने केलेल्या इच्छापत्रात काही फरक केला जात नाही. फक्त इच्छापत्रासंबंधी वाद उद्भवल्यास नोंदणीकृत इच्छापत्र महत्त्वाचे ठरते. म्हणून वाद होण्याची शक्यता वाटत असेल, तरच नोंदणी करावी. इच्छापत्र नंतरही नोंदणीकृत करता येते.

प्र. इच्छापत्रासाठी साक्षीदार किती

असावेत ? त्यांच्या सहाबाबत काय ?

उ. किमान दोन साक्षीदार असावेत. सामान्यतः साक्षीदार आपले समवयस्क असतात. त्यामुळे काही वेळा वाद झाल्यावेळी साक्षीदार मृत झालेले असण्याची शक्यता असते, म्हणून साक्षीदार आपल्यापेक्षा कमी वयाचे असावेत. साक्षीदार म्हणून सहा करणारे त्या इच्छापत्रानुसार लाभ मिळणारे नसावेत. दुसरे असे की, इच्छापत्र केल्यानंतर मालमत्तेत बदल केल्यास नव्या मालमत्तेबाबत नवे इच्छापत्र करावे किंवा संपूर्णपणे नवे इच्छापत्र करता येईल.

इच्छापत्रात पत्नी व पती तसेच आई, वडील, मुले, नातवंडे या सर्वांना तुमच्या इच्छेप्रमाणे तुमच्या संपत्तीचे वाटप करता येते. पण बायकोला किंवा नवऱ्याला अर्थिक स्वायत्तता मिळेल, असे पहावे. तिला किंवा त्याला दुसऱ्यापुढे हात पसरण्याची वेळ येणार नाही, याची काळजी घ्यावी.

- श्रीकृष्ण पुरोहित, पुणे

संस्कृत सुभाषित

यौवनं धनसम्पत्तिः प्रभुत्वमविवेकिता ।
एकैकमप्यनर्थाय किमु यत्र चतुष्टयम् ॥

अर्थ : तारुण्य, श्रीमंती, सत्ता आणि अविचार यापैकी एकटी गोष्टसुद्धा अनर्थ करण्यास पुरेशी आहे; तर जिथे चारही असतील तिथे अनर्थ घडेल हे काय सांगावयास पाहिजे ?

॥ श्री शनैश्वराय नमः॥

साडेसाती आणि शनिपालट

कार्तिक शुद्ध ०६, गुरुवार, दि. २६ आक्टोबर २०१७ रोजी दुपारी ०३.२८ वाजता शनीने धनु राशीत प्रवेश केला आहे.

या लेखात आपण साडेसाती म्हणजे काय आणि साडेसातीमध्ये बारा राशीना शनिमहाराज कसे फल देतात, साडेसातीमध्ये आपण कोणते उपाय करावेत हे पाहू.

सतत अडचणी येऊ लागल्या की, नकळत आपल्या तोंडातून निघते की - काय साडेसाती लागलीय... कधी संपणार कोणास ठाऊक...?

'साडेसाती' म्हणजे सरळ अर्थाने बघू गेल्यास एकूण साडेसात वर्षांचा कालावधी. 'साडेसाती' या शब्दाचा अर्थ समजून घ्यायचा असल्यास प्रथम प्रत्येक ग्रहाचे प्रत्येक राशीतून होणारे भ्रमण म्हणजे काय हेही समजून घेणे आवश्यक आहे. हे सोप्या भाषेत परंतु ढोबळमानाने समजावून द्यायचा प्रयत्न करू.

सूर्यमालेतील प्रत्येक ग्रहाचा सूर्याभोवतीच्या भ्रमणाचा / फिरण्याचा एक ठरावीक कालावधी असतो. हा कालावधी सूर्याभोवतीच्या ३६० अंशांत (गोलाकार) मेष ते मीन अशा बारा राशींत विभागलेला आहे. सूर्याभोवती भ्रमण करताना हे सर्व ग्रह ह्या बारा राशींतून भ्रमण करतात, अशी कल्पना केली आहे. प्रत्येक ग्रहाची सूर्याभोवती भ्रमण करण्याची कक्षा वेगवेगळी असल्याने आणि प्रत्येक ग्रह दुसऱ्या ग्रहापासून ठरावीक अंतरावर असल्याने, प्रत्येक ग्रहाचा प्रत्येक राशीतून सूर्याभोवती भ्रमण

करण्याचा कालावधीही साहजिकच वेगवेगळा आहे. आपण राशी शिकलो नसलो, तरी सूर्यग्रहमाला आपण पूर्वी कधी तरी शाळा-कॉलेजात शिकलो आहे, त्यामुळे हे लक्षात येईल.

चंद्राचं भ्रमण

चंद्र हा जरी पृथ्वीचा उपग्रह असला, तरी चंद्राला ज्योतिषशास्त्राने ग्रह मानला आहे आणि भ्रमणाचा सर्वांत कमी कालावधी चंद्राचा आहे. चंद्र स्वतःभोवती व पृथ्वीभोवती भ्रमण करत असतो, हे सर्वांनाच माहीत आहे. पृथ्वी जसजशी सूर्याभोवती भ्रमण करते तसा पृथ्वीसोबत चंद्रही सूर्याभोवती भ्रमण करतो, हेही आपल्याला समजू शकतं. अशा चंद्राचा एका राशीतून भ्रमणाचा कालावधी साधारणतः २.२५ (सव्वादोन) दिवसांचा आहे.

चंद्र ज्या राशीत असतो ती आपली जन्मराशी मानण्याची भारतीय ज्योतिषशास्त्राची परंपरा आहे. सर्वांत जास्त वेगवान चंद्र असल्याने चंद्राला मनाची उपमा दिली आहे. मन जसं कोणत्याही क्षणी कोणत्याही ठिकाणी पोहोचतं किंवा कोणताही विचार करतं अन् मनाला भरती-ओहोटीही येते; तसाच चंद्रही दर दोन-अडीच दिवसांनी आपले रूप व राशी बदलतो आणि म्हणून माणसाची राशी चंद्रावरून पाहण्याची आपली प्रथा आहे. चंद्र मनाप्रमाणे चंचल आहे. चंद्राला स्त्री व जलतत्त्वाचं मानल जातं.

आपले सण चंद्राच्या भ्रमणावर अवलंबून असतात, म्हणून सणाचे दिवस

मागे पुढे होतात. अधिक महिनाही चंद्रभ्रमणाचं फल आहे. साडेसातीचा आणि चंद्राचा जवळचा संबंध आहे, म्हणून हे लक्षात ठेवावं..!

सूर्यभ्रमण-एक वर्षात सूर्य सर्व १२ राशींचे भ्रमण पूर्ण करतो. मकर संक्रांति हे याचे उत्तम उदाहरण. दर वर्षी १४ जानेवारीला मकर संक्रांत न चुकता येते.

बुध ८८ दिवसांत सर्व १२ राशींतून भ्रमण करतो, म्हणजे एका राशीत बुध साधारणतः ७-८ दिवस असतो.

शुक्र २२५ दिवसांत सूर्य प्रदक्षिणा म्हणजे १२ राशींतून भ्रमण पूर्ण करतो. म्हणजे शुक्र एका राशीत सामान्यतः १८ ते जास्तीत जास्त २४-२५ दिवस असतो.

मंगळ सूर्याभोवती एक प्रदक्षिणा पूर्ण करण्यास साधारणतः ६८७ दिवस घेतो. १२ राशींना ६८७ दिवस म्हणजे एका राशीत कमीत कमी साधारणतः ४५ दिवस मुक्कामाला असतो.

गुरू सूर्याभोवती एक प्रदक्षिणेला अंदाजे १२/१३ वर्षांचा कालावधी घेतो. याचा अर्थ गुरू एका राशीत एक वर्षभर असतो.

गुरूनंतर येतात शनीमहाराज, जे सूर्याभोवती एका प्रदक्षिणेला अंदाजे २९-३० वर्षे घेतात. सूर्याभोवतालच्या १२ राशींतून भ्रमण करण्यासाठी ३० वर्षे तर एका राशीत मुक्काम २.५ वर्षे होतो.

सूर्य व चंद्र सोडून इतर सर्व ग्रह वक्री होतात. हेही येथे लक्षात घेणे आवश्यक आहे.

गुरूपर्यंतचे हवेहवेसे वाटणारे ग्रह फार तर वर्षभरात मुक्काम हलवतात

आणि नको असलेला शनीसारखा पाहुणा मात्र २.५ वर्षे राहतो. नुसती २.५ वर्षे असती तरी आपण ढकलली असती, परंतु तो ७.५ वर्षे पिडणार या 'समजुतीने'च आपण खलास होतो. ही ७.५ वर्षांची भानगड काय आहे, हे पुढील भागात बघू.

साडेसाती म्हणजे काय ?

आपला जन्मचंद्र ज्या राशीत असतो, त्याला आपली जन्मराशी असे म्हणतात. बारा राशींपैकी आपली कोणतीही राशी असू शकते. भारतीय लोकांना जन्मराशी सहसा माहित असते. या राशीच्या अगोदरच्या राशीत शनि आला की, साडेसाती सुरू होते. आपल्या जन्मराशीत आला असता साडेसातीचा मध्य असतो आणि त्याच्या पुढच्या राशीत आहे तोपर्यंत हा तिसरा टप्पा असतो. अशी ही साडेसाती चालू असते. शनी एका राशीत साधारणपणे अडीच वर्षे असतो. म्हणजे आपल्या राशीच्या अगोदरच्या राशीतली अडीच वर्षे ही पहिली अडीचकी, आपल्या राशीतला अडीच वर्षांचा काळ ती मधली अडीचकी आणि आपल्या पुढच्या राशीत असलेला शनीचा अडीच वर्षांचा काळ ही तिसरी अडीचकी. अशा तीन अडीचकी मिळून साडेसात वर्षे अशी ही साडेसाती असते. सर्वसाधारण तीन साडेसातींचा काळ मनुष्याला अनुभवावा लागतो आणि शतायुषी असणाऱ्यांना कदाचित चार साडेसातीही पाहता येतात.

शनी म्हटले की, सर्वांच्या अंगावर काटा उभा राहतो. नाहक भीती वाटू लागते. त्यातच टी. व्ही.वर शनीबद्दल कोणी ना कोणी काही ना काही तरी

बोलतच असतात. त्यातून काही तरी माहिती मिळते- शनी म्हणजे वाईट, खराब, प्रत्येक बाबतीत विलंब. त्यातच शनीची साडेसाती, शनीची दृष्टी, शनीचा प्रभाव...वगैरे वगैरे... म्हणजेच थोडक्यात, लोकांना भरपूर घाबरवले जाते. पण खरे सांगायचे झाले तर शनीसारखा प्रामाणिक, न्याय देणारा, आध्यात्मिक, सचोटीने व सातत्याने काम करणारा, संशोधनवृत्ती असणारा दुसरा कोणताही ग्रह ग्रहमालेत नाही. ज्योतिषशास्त्रीय दृष्ट्या शनी हा वायुतत्त्वाचा तसेच मकर व कुंभ राशींचा अधिपती आहे. त्याची आवडती रास कुंभ आहे.

शनी संस्काराचा बराचसा भाग पत्रिकेत दाखवत असतो. हा ग्रह पूर्वकर्माचा व प्रारब्धाचा कारक आहे. बऱ्याच कालावधीने घडणाऱ्या गोष्टी शनी दाखवतो. पण त्याचबरोबर अनेक कष्ट करण्याची दीर्घोद्योगाची चिकाटी शनीजवळ आहे. उत्तम प्रकारचे नियोजन, सूत्रबद्धता, सुसंगतता उभी करणारा असा आहे. मोठमोठी, प्रचंड, यशस्वी, दूरगामी परिणाम करणारी कामे शनीच करू शकतो. तरीही शनीला नेहमी हिणवले जाते.

साडेसाती : शनीची साडेसाती? बाप रे! कधी दुसऱ्या ग्रहाची साडेसाती ऐकली आहे का तुम्ही? त्याचे कारणही तसेच आहे.

शुक्र, चंद्र, सूर्य, गुरू, बुध इ. ग्रहांबद्दल नेहमीच चांगले वाचत आलो आहोत आपण... ते ग्रह पत्रिकेत कशी चांगली फले देतात, ते तर अनेक ज्योतिषांकडून ऐकलेही असेल. पण मला असे वाटते की, हे सर्व ग्रह हे फसवे आहेत... कारण जीवनाची खरी बाजू दाखवण्याची ताकद ही फक्त शनीतच

आहे.

पण साडेसातीचाही खूप बाऊ केला जातो. साडेसाती म्हणजे वाईट घडणाऱ्या गोष्टींचा काळ, कुठलेही काम व्यवस्थित होणार नाही, कामे रेंगाळत राहतील वगैरे. पण खरे तर शास्त्रात असेही म्हटले आहे; साडेसाती म्हणजे ह्या सर्व गोष्टी होणारच; परंतु जी व्यक्ती सचोटीने काम करते, खोटे बोलत नाही, आळस करत नाही, न्यायाने वागते- त्या व्यक्तींना साडेसातीचा त्रास जाणवत नाही. पण खरे म्हटले तर, आताच्या युगामध्ये हे सर्व पाळणे अशक्य आहे. सचोटीने काम करणाऱ्यालाच प्रमोशन मिळत नाही. खोटे तर दिवसातून कित्येकदा बोलावे लागते. मग ह्यावर उपाय काय? ह्यावरून मला एक गोष्ट नमूद करावीशी वाटते, ती ही की- तुम्ही साडेसाती-साडेसाती म्हणून ज्या गोष्टीचा बाऊ करताय, ती तर पन्नास-शंभर वर्षांपूर्वीपासून आहे. मग आजच इतकी बोंबाबोंब का होते? ह्याला जबाबदार आपणच आहोत. ह्या बदलत्या सामाजिक व्यवस्थेचे हे सर्व परिणाम आहेत. जेव्हा एकत्र कुटुंबपद्धती होती, तेव्हा म्हाताऱ्या-कोताऱ्यापासून अगदी शेंबड्या पोरापपर्यंत सर्व एकाच घरात...एकाच छताखाली राहत. प्रामाणिकपणा होताच, पण त्याचबरोबर त्या सर्वांमध्ये एक प्रकारची बांधिलकी होती. प्रत्येकाकडून घरातल्या म्हाताऱ्या-कोताऱ्यांची सेवा होत होती. प्रेम होते, आपलेपणा होता. आणि मुख्य म्हणजे, पैशांचा हव्यास नव्हता. जे जसे चालू आहे, त्यात सर्व सुख आणि समाधान मानून चालणारे होते. आज हे सर्व नाही जमले, तरी आपल्या आई-वडिलांची सेवा जरूर करू शकता. सेवा म्हणजे कमीत कमी त्यांच्याजवळ बसून काही वेळ जरी त्यांच्याबरोबर व्यतीत केला.

सुट्टीच्या दिवशी त्यांना त्यांच्या आवडीच्या ठिकाणी नेले. हे जरी करू शकलो, तरी त्यांना बरे वाटेल. तुम्हाला आशीर्वाद तर मिळेलच, त्याचबरोबर एक समाधानही वाटेल. शनी हा वृद्ध व्यक्तीचा कारक आहे, असे म्हटले जाते. जेव्हा तुमच्याकडून आई-वडिलांची किंवा कुठल्याही वृद्ध व्यक्तींची सेवा होते, त्यांना अपशब्द बोलले जात नाहीत; तेव्हा असे म्हटले जाते, शनीची कृपादृष्टी तुमच्यावर पडायला वेळ लागत नाही. उलटपक्षी, साडेसातीत बऱ्याच लोकांचे भले झाले आहे. शैक्षणिक दृष्ट्या व आर्थिक दृष्ट्या लोकांची प्रगती झाली आहे. मोठमोठ्या उद्योजकांचे नवनवीन कारखाने उभे राहिले आहेत.

ह्याचबरोबरीने आणखी एक गोष्ट सांगावीशी वाटते. ती म्हणजे, शनी हा जीवनाची खरी बाजू, खरे स्वरूप तुम्हाला जाणवून देतो. जेव्हा साडेसातीची सुरवात होते, तेव्हा त्या लोकांना त्याची जाणीव होते ती एकामागोमाग होत असलेल्या संकटांच्या मालिकेतून. ह्याच वेळी खऱ्या अर्थाने आपली माणसे कोणती, ऐनवेळी मदतीचा हात अपेक्षित असताना आपल्याला सोडून जाणारी माणसे कोणती, ते लक्षात येते. म्हणून एकदा तरी माणसाच्या आयुष्यात साडेसाती यावी आणि त्याला त्याच्या खऱ्या माणसांची ओळख पटावी.

साडेसातीचा प्रभाव प्रत्येकाच्या कुंडलीनुसार वेगवेगळा मिळतो. शनीचं भ्रमण ज्या स्थानातून / राशीतून सुरू असतं, त्या स्थानावरून पाहिल्या जाणाऱ्या जीवनातील त्या-त्या गोष्टींवर शनीचा प्रभाव पडतो. अर्थात नखाला दुखापत झाली तरी पूर्ण शरीराला वेदना होतात, तसं इथे होतं.

शनी ज्योतिषशास्त्रात पाप ग्रह

मानला गेला आहे, परंतु मुळात तो तसा नाही. शनी न्यायी आहे आणि न्याय करताना तो अजिबात आप-परभाव करत नाही. शनी मृत्यूचा कारक आहे. साडेसातीत काही लोकांवर कठीण प्रसंग येतात हे खरे असलं, तरी याच काळात आपलं कोण आणि परकं कोण याची नव्याने ओळख होते. साडेसातीच्या काळात आपले अनेक निर्णय चुकतात, योजना फसतात, नको हे जीवन असेही प्रसंग काही लोकांवर अनेकदा येतात; परंतु स्वतःवर विश्वास आणि चिकाटी असलेली माणसं यातून तावून-सुलाखून बाहेर पडतात. म्हणजे शनी आपली चिकाटी आणि सहनशीलता वाढवतो, ज्याचा अंतिमतः आपल्याला फायदाच होतो. शनी वाईट काहीच करत नाही, तर आपण आपल्या पूर्वायुष्यात केलेल्या कर्माची फले देतो. शनीच्या स्वतःच्या राशी असलेल्या मकर आणि कुंभ या राशींना साडेसाती तेवढीशी वाईट जात नाही. कारण शनीच्या असलेल्या ह्या राशी मुळात चिकाटी असलेल्या, मेहनती असतात. त्यामुळे ह्या राशींच्या लोकांना साडेसातीचा प्रभाव जाणवत नाही.

अर्थात शनीची चांगली-वाईट फलं मिळणं हे प्रत्येकाच्या कुंडलीतील मूळ ग्रहांच्या स्थितीवर अवलंबून असतं, तसंच व्यक्तीच्या वयावरदेखील अवलंबून असतं. लहान मुलं किंवा फार वृद्ध व्यक्तींना साडेसाती अनुभवायला येत नाही; कारण लहान वयात आपण आपल्या पालकांच्या पंखाखाली असतो, तर वृद्धत्वात सर्व काही भोगून झाल्यामुळे साडेसाती आली काय आणि गेली काय, सारखंच अशी परिस्थिती असते.

आपले कोण व परके कोण ?

साडेसातीमध्ये आणखी एक गोष्ट आपल्याला कळून चुकते. खरीच आपली

माणसे कोण आणि परकी कोण, हे या काळात कळते. एरवी आपण ज्यांना मदत केली, ज्यांच्यासाठी आपला वेळ दिला, झुरत राहिलो, ज्यांच्या कल्याणासाठी झटत राहिलो; ती माणसे या साडेसातीच्या काळात येतीलच असे नाही. आपल्या मताचा आदर ते राखतीलच असे नाही. त्यामुळे हेच का ते, असा प्रश्न पडतो आणि त्यामुळे मनस्ताप होतो. हा मनस्ताप एवढाच भाग खरे तर साडेसातीत असतो. पण कदाचित ज्याला आपण झिडकारले किंवा कमी महत्त्व दिले, अशी एखादी व्यक्ती आपल्याला येऊन मदत करते. म्हणजे आपले नातेवाईक असो, परिचित असो वा मित्रपरिवार-खरेच आपले कोण आहेत, हे दाखवून देणारी साडेसाती असते. स्वतःची व सर्व सग्या-सोयऱ्यांची खरी ओळख शनी करून देतो. त्यामुळे साडेसातीमध्ये आपण बऱ्याच गोष्टी शिकतो.

खरा त्रास याचाच...

खरे तर साडेसातीमध्ये फार काही अजब-अघटित घडते किंवा संकटांची मालिका येते, ही काल्पनिक भीतीच आपल्याला अस्वस्थ करत असते. साडेसाती असणाऱ्यांच्या मनात भयगंड निर्माण होतो. न्यूनगंडही निर्माण होतो. साडेसातीमध्ये आता आपले काही खरे नाही, अशा मानसिक भीतीमुळे येणारे मानसिक दौर्बल्य आपल्याला त्रास देत असते. मनस्ताप होतो. प्रत्यक्ष झाला नाही, कसल्याही दुर्घटना घडल्या नाहीत; तरी या काल्पनिक भीतीचे सावट मनावर असते. मुख्यतः ते दूर ठेवणे हेही तितकेच महत्त्वाचे असते.

राशीनुसार साडेसातीचे टप्पे :

दि. २६ ऑक्टोबरनंतर शनीमहाराजांचे बारा राशीनुसार कसे फल आणि भ्रमण असणार ते, पाहू

राशीफल

राशी	भ्रमण
१. मेष	नववा (अशुभ)
२. वृषभ	आठवा (अशुभ)
३. मिथुन	सातवा (अशुभ)
४. कर्क	सहावा (शुभ)
५. सिंह	पाचवा (अशुभ)
६. कन्या	चौथा (अशुभ)
७. तूळ	तिसरा (शुभ)
८. वृश्चिक	दुसरा (अशुभ)
९. धनु	पहिला (अशुभ)
१०. मकर	बारावा (अशुभ)
११. कुंभ	अकरावा (शुभ)
१२. मीन	दहावा (शुभ)

राशीनुसार कोणत्या स्थानातून शनी महाराज फल देणार, हे पाहू.

मेष रास असेल, तर शनी तुमच्या भाग्यातून जात आहे. नोकरीत उपद्रव घडेल, पण पैशाची चिंता असणार नाही. जास्त मानसिक त्रास होईल.

वृषभ रास असेल, तर शनी अष्टमातून जात आहे. संकटे येणार आहेत. तयार राहा. पण आत्मविश्वास गमावू नका. यातूनही बाहेर पडणार आहात.

मिथुन रास असेल, तर शनी सप्तमातून जाणार आहे. जोडीदाराशी जुळवून घ्या. जोडीदाराच्या घरच्या मंडळींचा जास्त त्रास होईल. इलाज नाही.

कर्क रास असेल, तर शनी षष्ठ स्थानातून जाणार आहे. एखादी कोर्ट केस असेल तर बुद्धिचातुर्यावर ती जिंकाल. शनी सहाव्या स्थानी असताना शत्रू नांगी टाकतील. परिस्थितीवर नियंत्रण ठेवा. कारण अष्टमेश सहाव्या स्थानातून जाणार आहे. आरोग्याकडे अजिबात दुर्लक्ष करू नका.

सिंह रास असताना, शनी पंचम स्थानातून जाणार आहे. विद्यार्थी असाल, तर अभ्यास जास्त करा. मुले शिकत

असतील, तर त्यांच्या शैक्षणिक प्रगतीवर लक्ष ठेवा.

कन्या रास असेल, तर शनी चतुर्थांमधून जाणार आहे. सुखाला ग्रहण लागेल. वाहन त्रास देईल. घरात सुख राहणार नाही. मातेशी पटणार नाही.

तूळ रास असेल, तर शनी तृतीय स्थानातून जाणार आहे. भावंडांशी वाद होतील किंवा त्यांची काळजी करावी लागेल. लेखनाने अडचणीत येणार नाही ना, हे पाहा.

वृश्चिक रास असेल, तर शनी कुटुंबस्थानातून जाणार आहे. कौटुंबिक विवाद तुम्हाला जास्त त्रास देतील. मातेला मनवण्यासाठी खूपच प्रयत्न करावे लागतील.

धनु रास असताना, शनी तुमच्या लग्नस्थानातून जाणार आहे. तुमच्या पर्सनॅलिटीत काही आश्चर्यकारक बदल होतील. तुम्ही बदललेले आहात, असे सर्व म्हणतील. डायरी लिहा आणि हे बदल नोंद करा. धनु राशीला हे बदल आश्चर्यकारक असतील.

मकर रास असताना, शनी तुमच्या व्यय म्हणजे खर्चाच्या स्थानातून जाणार आहे. व्यावसायिक असाल, तर नुकसान संभवते. खर्च जोडीदारासाठी सुद्धा करावा लागेल.

कुंभ रास असताना, शनी तुमच्या लाभातून जाणार आहे. मनाप्रमाणे अनेक गोष्टी पुढील अडीच वर्षांत असून घडणार आहेत.

मीन रास असताना, शनी तुमच्या दशमातून जाणार आहे. उद्योगधंद्यात वाढ होऊ लागेल. नोकरीत अधिकार जाणावा अशी परिस्थिती येईल.

साडेसातीचा त्रास कमी व्हावा म्हणून शनिमंत्र म्हणावा, असे म्हणतात. ह्या स्तोत्रांचा उपयोग संयम, परिपक्वता,

एखाद्या गोष्टीकडे तटस्थ दृष्टीने बघण्याची कुवत, मानसिक शांती ह्या दृष्टीने होत असावा. त्यामुळे समस्या आपोआपच कमी वाटू लागतात किंवा समस्यांशी लढण्याचे बळ येत असावे.

साडेसाती म्हणजे शनिमहाराजांची आपल्यावर वक्रदृष्टी झाली आहे. त्यामुळे आता आपलं कायं होणार, यावर काही उपायदेखील आहेत.

शनीची प्रतिकूल अवस्था आपल्या दिनचर्येला सुद्धा प्रभावित करते. त्यामुळे आपल्या पत्रिकेत शनिदोष आहे किंवा नाही, हे पाहणे आवश्यक आहे.

गोचर भ्रमणानुसार शनिमहाराज हे ज्यांच्या राशीला अशुभ आहेत, त्यांनी खालील उपाय करावेत.

शनिमहाराजांचा दोष दूर करण्यासाठी जप, दान, पूजा करणे पुण्यकारक व पीडापरिहारक आहे -

तिळाचे तेल, मोहरी, उडदाची डाळ, काळे घोंगडे, काळी अगर निळी फुले, नीलमणी, सुवर्ण दान करावे. * श्री हनुमान, श्री शनी, श्री रुद्र यांना अभिषेक करून आराधना करावी. * मांस, मद्य यांचे सेवन करू नये. * दीन-दुबळ्यांना मदत करावी. * काळे वस्त्र परिधान करू नये. मात्र, काळ्या वस्तूंचे दान जरूर करावे. उदा. काळे तीळ, उडीद.

शनिमंत्र : ॐ नीलांजन समाभासं रविपुत्रं यमाग्रजम् । छायामार्तंड संभूतं तं नमामि शनैश्चरम् ॥

ध्यानम् : नीलाम्बरः शूलधरः किरीटी गृद्धिस्थितस्त्रासकरो धनुश्मानः चतुर्भुजः सूर्यसुतः प्रशान्तः सदाअस्तु मह्यं वरदोअल्पगामी.

शनि-गायत्री : ॐ कृष्णांगाय विद्महे रविपुत्राय धीमहि तन्नः सौरिः प्रचोदयात ।

वेद-मंत्र : ॐ प्रां प्रीं प्रौं सः भूर्भुवः स्वः । ॐ शन्नो देवीरभिष्ट्य आपो भवन्तु पीतये

शंय्योरभिस्त्रवन्तु नः।

ॐ स्वः भुवः भूः प्रौं प्रीं प्रां ॐ शनैश्चराय नमः।

जप-मंत्र : ॐ प्रां प्रीं प्रौं सः शनैश्चराय नमः। हा २३००० जप ४० दिवसांत करावा.

- १) शनी ग्रहासाठी उपाय- श्री पिंपळवृक्षाला रोज ५/७/११ किंवा २१ प्रदक्षिणा करा व शनिवारी फक्त फलाहार करावा.
- २) रोज श्री गुरुचरित्राचा एक अध्याय वाचावा किंवा शिवलीलामृत वाचले तरी चालेल.
- ३) आपल्या श्रीगुरूच्या प्रतिमेचे पूजन व भक्ती करा.
- ४) रोज श्री हनुमान चालिसा पाठ करा किंवा मारुती स्तोत्र म्हटले तरी चालेल.
- ५) पिंपळ वृक्ष किंवा शमी वृक्षाखाली दिवा रोज लावावा अथवा पुष्य नक्षत्रावर किंवा श्रवण नक्षत्रावर हे

वृक्ष लावावेत.

- ६) शक्य असल्यास शनिवारी सायंकाळपर्यंत उपोषण करावे. निदान एकभुक्त असावे.
 - ७) शनिशिंंगणापूर येथे अधूनमधून जाऊन शनिमहाराजांचे प्रार्थनापूर्वक दर्शन घेऊन यावे. अनवधानाने झालेल्या अपराधांची क्षमा मागावी.
 - ८) साडेसातीच्या काळात शनी माहात्म्य दर शनिवारी, शनी वज्रपंजरकवचं आणि शनी-स्तोत्र (दशरथ ऋषींनी लिहिलेले) दररोज वाचावे.
- कोणस्थः पिंगलो बभ्रूः कृष्णो रौद्रोन्तको यमः । सौरीः शनैश्चरो मंदः पिप्पलादेन संस्तुतः ॥ एतानि दशनामानि प्रातरुत्थाय यः पठेत् । शनैश्चरकृता पीडा न कदाचित भविष्यति ॥ पिप्पलाद उवाच । नमस्ते कोणसंस्थाय पिङ्गलाय नमोऽस्तुते । नमस्ते बभ्रुरूपाय कृष्णाय च नमोऽस्तुते ॥ नमस्ते रौद्रदेहाय नमस्ते चान्तकाय च । नमस्ते

यमसंज्ञाय नमस्ते सौरये विभो ॥ प्रसादं कुरु देवेश दीनस्य प्रणतस्य च ॥

- ९) दर शनिवारी तेल लावून अभ्यंग स्नान करावे.
- १०) रोज न चुकता आपल्या देवतास्वरूप आई-वडिलांच्या पायी डोके ठेवून दर्शन करा. या उपायाने आपणास शनिग्रहाची पीडा होणार नाही.
- ११) रत्न : शनिदेव या ग्रहाचा अशुभ परिणाम कमी करण्यासाठी शास्त्रानुसार शुद्ध नीलमण्याची अंगठी धारण करावी. दि. २४ जानेवारी २०२० रोजी मकर या राशीत शनी प्रवेश करील.

संकलन : श्री. वा. गुर्जर
ज्योतिष विशारद

गमतीदार वात्रटिका

- १) एक होतं झुरळं
मला घातली भुरळ
उचललं त्याला सरळ
केली चायनीज् मिसळ
- २) एक होता वाणी
त्याला आवडी गाणी
मोजताना रोज नाणी
गुणगुणे 'आज राणी'
- ३) एक होता बकरा
त्याचा भलताच तोरा
खाटिकाचा खाल्ला चारा
लागला गळ्याला सुरा
- ४) एक होता विनोद
त्याने केला विनोद
लोक हसले विनोदाला
कळलं नाही विनोदला

- ५) एक होता फटाका
त्याने दिला झटका
असा काही पेटला
आवाजच नाही झाला
- ६) एक होते निष्णात डॉक्टर
सिगारेटचे चेन स्मोकर
वील्स पाकिट केले ऑफर
तपासल मला बरचेवर
- ७) एक होते बापट
भलतेच तापट
चुकून बोललो लंपट
मारलं मला फटाफट

- ८) एक होती बाई
नेहमी तिची घाई
भांडी घाशी कशीतरी
तरातरा निघून जाई
- ९) एक होतं कुत्र
अगदीचं भिंत्रं
पोस्टमने टाकताच पत्र
झालं गलितगात्र
- १०) एक होतं घड्याळ
भलतंच खट्याळ
कितीही द्या किल्ली
बंद पडी तत्काळ
- ११) एक होता कवी
त्याला दिली शिवी
हासत साला म्हणतो कसा
मिळाली नव्या कवितेची चावी!

प्रदीप पु. सातवळेकर

पाम एक्स सोसायटी, मुलुंड (पूर्व)

भ्र. ९८६९६८३३३५

संस्थावृत्त

सिंधुदुर्ग जिल्हा क. ब्रा. संघ - वर्धापनदिन

सिंधुदुर्ग जिल्हा कऱ्हाडे ब्राह्मण संघ, सावंतवाडीचा वर्धापनदिन कार्यक्रम संघाचे अध्यक्ष श्री. प्रदीप जोशी यांच्या अध्यक्षतेखाली व श्री. गणेश गुर्जर आणि डॉ. श्री. रवींद्र जोशी यांच्या उपस्थितीत समर्थ मंगल कार्यालय, कणकवली येथे शुक्रवार, दि. २६ जानेवारी १८ रोजी संपन्न झाला.

सामुदायिक राष्ट्रगीत गायन झाल्यावर श्री. भाटवडेकर व श्री. जोशी यांच्या साथीने काजरेकर, जावडेकर व भाटवडेकर भगिनींनी संस्कृतमधून गणेशवंदना सादर केली. श्री. प्रमोद भागवत यांनी सर्वांचे गुलाबपुष्प देऊन स्वागत केल्यावर मान्यवरांच्या हस्ते दीपप्रज्वलन व राणी लक्ष्मीबाई यांच्या प्रतिमेस हार अर्पण करून औपचारिक उद्घाटन करण्यात आले.

संघाचे उपाध्यक्ष श्री. अविनाश मणेरीकर यांनी प्रास्ताविक करताना संघाचे कार्य, कार्यक्रमाचा उद्देश, सभासदवृद्धी इ.

बाबत सविस्तर माहिती दिली. प्रमुख वक्ते श्री. गणेश गुर्जर- पुणे व श्री. डॉ. रवींद्र जोशी यांचा सत्कार संघाचे अध्यक्ष श्री. प्रदीप जोशी यांचे हस्ते करण्यात आला. कऱ्हाडे ब्राह्मण महासंघाचे सचिव श्री. गणेश गुर्जर पुणे यांनी महासंघाचे कार्य, संलग्न जिल्हा शाखा, शैक्षणिक-सामाजिक क्षेत्रातील योगदान तसेच संघाचे कार्य अधिक चांगले होण्यासाठी प्रचार व प्रसार या दृष्टीने सहकार्य करण्याबाबत विचार मांडले.

डॉ. रवींद्र जोशी कुडाळ यांनी सुजाण पालकत्व या विषयी अभ्यासपूर्ण मार्गदर्शन केले. संस्काराचे महत्त्व, योग्य संस्कारासाठी पालकांची जबाबदारी, पाल्यांचे खाणे-पिणे याबाबतची दक्षता, मुलांना समजून घेणे, त्यांच्यावर अविश्वास दाखवू नये आणि अवास्तव अपेक्षा लादू नयेत इ. बाबत उदाहरणांसह सविस्तर विवेचन केले. पिता होणे सोपे, पण पालक होणे कठीण आहे. या सूत्रावर त्यांचा विशेष कल होता.

सिंधुदुर्ग कऱ्हाडे ब्राह्मण संघाकडे शैक्षणिक कार्यासाठी श्री. विश्वनाथ पुराणिक यांनी १००००/- रु. तर श्री. विहंग देवस्थळी यांनी महिला महिला उद्योजक पुरस्कारासाठी १०,०००/- रु. देणगी दिल्याबद्दल आणि श्री. संजय आठल्ये यांचा वाढदिवस असल्याने या सर्वांचे अभिनंदन करण्यात आले. संघाचे अध्यक्ष श्री. प्रदीप जोशी यांनी अध्यक्षीय मनोगतातून संघाचे पुनरुज्जीवन, सभासदवृद्धी, संघाचे सध्याचे व भविष्यकालीन उपक्रम याविषयी विचार मांडले. कार्यक्रमाचे सूत्रसंचालन सौ. संप्रवी कशाळीकर यांनी उत्तम केले, तर श्री. सुधाकर देवस्थळी यांनी आभार मानले. सौ. मधुरा मुंडले यांनी 'पसायदान' म्हणून कार्यक्रम सांगता केली. कार्यकारिणी सदस्य, जिल्ह्यातील, जिल्ह्याबाहेरील ज्ञातिबांधव मिळून २६४ बांधवाचा यात सहभाग होता.

- श्री. प्रदीप जोशी

कऱ्हाडे ब्राह्मण सेवा मंडळ, डोंबिवली, जागतिक महिलादिनानिमित्त आयोजित कार्यक्रम

शनिवार, दि. १० मार्च २०१८ रोजी सायंकाळी ५ ते ८ या वेळेत महिलादिनानिमित्त कार्यक्रम आयोजित करण्यात आला.

या कार्यक्रमाला मुंबई विद्यापीठाच्या आयुर्वेदाचार्य, टिळक महाराष्ट्र विद्यापीठ पुणेच्या आयुर्वेदिक आहारतज्ज्ञ, एम. ए. संस्कृत आणि ताण, रजोविकृती व व्यसन यांचा स्तन कर्करोगाशी संबंध या विषयात पीएच्.डी. केलेल्या डॉ. सौ. वासंती राजेश गोडसे यांना प्रमुख पाहुण्या म्हणून आमंत्रित

करण्यात आले होते. त्यांनी 'कर्करोग : समज-गैरसमज' या विषयावर व्हिडिओ फिल्मच्या साहाय्याने एक तास व्याख्यान दिले. सध्या त्या वाघोली, पुणे येथील *Integrated Cancer Treatment & Research Center* मध्ये *Assistant Director* म्हणून कार्यरत आहेत.

डोंबिवली येथील निसर्गोपचार, अॅक्युप्रेसर, योग, प्राणायाम व आहारशास्त्राच्या अभ्यासक श्रीमती वीणा माधव रानडे यांचा त्या करत असलेल्या वरील विषयासंबंधी सामाजिक कार्याबद्दल

प्रमुख पाहुण्यांच्या हस्ते सत्कार करण्यात आला.

दीपप्रज्वलन व शिवस्तवनाने सुरू झालेल्या या कार्यक्रमाची पसायदानाने सांगता करण्यात आली. उपस्थित सर्व महिलांना स्वागत पेय-कोकम सरबत देण्यात आले. पाहुण्यांचा व सत्कारमूर्तीचा शाल-श्रीफळ, सन्मानचिन्ह व पुष्पगुच्छ देऊन सन्मान करण्यात आला.

सौ. माधुरी येवलापूरकर महिला कार्यकारिणी कार्यवाह

कऱ्हाडे ब्राह्मण संघ, मुंबई- मकर संक्रांत संमेलन

रविवार दि. २१ जानेवारी २०१८ रोजी कऱ्हाडे ब्राह्मण संघ, मुंबई यांचा संक्रांत संमेलन सोहळा 'सूर्यवंशी क्षत्रिय सभागृह, प्रभादेवी' येथे उत्साहात पार पडला. हे संमेलनाचे ९३ वे वर्ष होते. या कार्यक्रमाचे अध्यक्षपद सुप्रसिद्ध अस्थि-शल्यविशारद मा. श्री. विनोदजी करकरे यांनी भूषविले. प्रमुख अतिथी म्हणून सुप्रसिद्ध बालसाहित्यिक मा. श्री. राजीवजी तांबे उपस्थित होते. संमेलनात श्री. वसंत तांबे व श्री. हेमचंद्र हर्डीकर यांचा यशस्वी उद्योजक म्हणून गौरव करण्यात आला. कऱ्हाडे गुणवंत म्हणून वैद्य श्री. श्रीधर पराडकर, मिठाई व्यावसायिक श्री. महादेव पणशीकर व क्रीडापटू कुमारी मनस्वी जन्ये यांचा सन्मान करण्यात आला. श्री. सुरेश पाध्ये यांस पौरोहित्य सन्मानाने गौरविण्यात आले. सौ. अलका डोंगरे यांस 'उत्कृष्ट कार्यकर्त्या' हा सन्मान देण्यात आला. विवाहास ५० वर्षे झालेल्या १५ दांपत्यांचा या प्रसंगी यथोचित सत्कार करण्यात आला, तसेच १५ गुणवत्ताप्राप्त विद्यार्थ्यांनाही स्मृतिचिन्ह व प्रमाणपत्र देऊन गौरवण्यात आले.

कार्यक्रमाचे निवेदन व सूत्रसंचालन सौ. शोभाताई नाखरे यांनी अतिशय रंजकतेने केले. त्यांनी प्रसंगानुरूप सादर केलेले किस्से व कविता यांनी समारंभात बहार आणली. या

संक्रांत समारंभास आलेल्या सर्व महिलांस हळदी-कुंकू देऊन संक्रांतीचे वाण लुटण्यात आले. कार्यक्रमानंतर सर्व प्रेक्षकांसाठी रुचकर भोजनाची व्यवस्था करण्यात आली होती. कऱ्हाडे ब्राह्मण संघ, मुंबईचे सर्व पदाधिकारी व कार्यकर्त्यांच्या सहकार्याने संक्रांत संमेलन यशस्वी झाले. सर्व प्रमुख अतिथी व उपस्थितांनी या सोहळ्याचे मनापासून कौतुक केले, तसेच संघाच्या पुढील कार्यासाठी शुभेच्छा दिल्या.

- हेमंत किलोस्कर, कार्यवाह
कऱ्हाडे ब्राह्मण संघ, मुंबई

कऱ्हाडे ब्राह्मण संघ, नागपूर - मकर संक्रांत उत्सव व ज्ञातिबांधव सत्कार

दर वर्षीप्रमाणे ह्या वर्षीसुद्धा कऱ्हाडे ब्राह्मण संघातर्फे मकरसंक्रांत उत्सवात, ज्या ज्ञातिबांधवांनी वयाची ७५ वर्षे पूर्ण केली आहेत व ज्या दांपत्यांच्या लग्नाला ५० वर्षे पूर्ण झाली आहेत, अशांचा सत्कार सोहळा आयोजित करण्यात आला. त्यात गोविंदराम सेक्ससरिया कॉलेजचे माजी प्राचार्य आणि अखिल भारतीय विद्यार्थी परिषदेचे माजी अध्यक्ष आदरणीय श्री. अरविंद खांडेकर व त्यांच्या सुविद्य अर्धांगिनी सौ. सुनीता खांडेकर ह्यांचा विशेषत्वाने उल्लेख करावा लागेल. ह्यांच्यासोबतच सौ. प्रभा व श्री. ब्रह्मानंद टिकेकर, सौ. उषा व श्री. शरदचंद्र पेंढरकर, सौ. विनया व डॉ. विनायक पेंढरकर आदींचा समावेश होता.

ह्या सोहळ्यात कऱ्हाडे ब्राह्मण संघाचे अध्यक्ष श्री. आनंद

पराडकर व त्यांच्या भगिनी सौ. विजया कुलकर्णी ह्यांनी चालू वर्षापासून त्यांचे आई-वडील स्वातंत्र्यसंग्राम सैनिक कै. विनायक यशवंत पराडकर व कै. श्रीमती प्रमिला पराडकर ह्यांचे स्मृतिप्रित्यर्थ दर वर्षी 'कऱ्हाडे ब्राह्मण समाजभूषण' पुरस्कार रोख रुपये ११,१११/- व मानपत्र देण्यासाठी रु. २ लाख १२ हजारांची देणगी देण्याची घोषणा करून

ह्या रकमेचा धनादेश प्राचार्य खांडेकरांच्या हस्ते संघाच्या सचिवांना देण्यात आला. ह्याच प्रसंगी गुणवंत विद्यार्थ्यांना रोख पारितोषिके देण्यात आली.

कार्यक्रमाचे संचालन सौ. वंदना मुळे ह्यांनी केले, तर सचिव श्री. मनीष नवाथे यांनी आभारप्रदर्शन व अध्यक्ष श्री. पराडकर ह्यांनी प्रास्ताविक केले.

श्री. आनंद पराडकर, अध्यक्ष

कऱ्हाडे ब्राह्मण महारांघाची बैठक - सावंतवाडी

दिनांक २५ फेब्रुवारी रोजी सिंधुदुर्ग जिल्ह्यातील सावंतवाडी येथे महासंघाची बैठक प्रथमच झाली. ही बैठक श्री मंगल कार्यालय, भटवाडी येथे झाली. यासाठी महासंघाचे अध्यक्ष विजय आंबर्डेकर, सचिव गणेश गुर्जर व खजिनदार संजय आंबर्डेकर, 'संपर्क' संपादक श्रीगजानन गुर्जर यांसह ३४ प्रतिनिधी उपस्थित होते. नागपूर, नाशिक, ठाणे, पुणे, रत्नागिरी येथील प्रतिनिधींची उपस्थिती लक्षणीय होती. याप्रसंगी विवाहाला २५ वर्षे पूर्ण झालेल्या २० जोडप्यांचा सत्कार करण्यात आला.

या बैठकीची व्यवस्था अत्यंत उत्तम प्रकारे सिंधुदुर्ग संघाने केली. या वेळी कऱ्हाडे ब्राह्मण संघाच्या संकेतस्थळाची माहिती व त्याचा संपर्कवृद्धीसाठी कसा फायदा होऊ शकतो, यासंबंधी विनय सामंत यांनी माहिती दिली.

www.karhadebrahman.org हे संकेतस्थळ असून सर्वांनी यावर नोंदणी करावी, असे आवाहन सिंधुदुर्ग अध्यक्ष प्रदीप जोशी यांनी केले आहे.

याप्रसंगी सत्कार केलेल्या जोडप्यांची नावे

सुनील घुगरे, विलास पित्रे, सुधीर जोशी, प्रमोद चिंचाळकर, श्याम पित्रे, जनार्दन ढोरे, आनंद साधले, मनोज मणेरीकर, दिलीप धोपेश्वरकर, हेमंत जडये, प्रभाकर सरवटे, मंदार देऊस्कर, यशवंत आठलेकर, प्रकाश

गोठोस्कर, आबा कशाळीकर, राजेश पित्रे, गुरुप्रसाद मणेरीकर, व्यंकटेश धोपेश्वरकर, रोहित कशाळीकर

हा कार्यक्रम यशस्वी होण्यासाठी विनायक उमर्ये, अविनाश मणेरीकर, प्रमोद भागवत, राजेश पित्रे, राजेंद्र पित्रे यासह प्रदीप जोशी व निगुडकर यांनी मेहनत घेतली.

- श्री. प्रदीप जोशी

सिंधुदुर्ग जि.क.ब्रा. संघ सावंतवाडी - झाशी राणी जयंती गौरवदिन

हा कार्यक्रम कन्याशाळा, कुडाळ, जि. सिंधुदुर्ग येथे साजरा झाला. या वेळी प्रमुख अतिथी म्हणून सौ. उषा आठल्ये व श्री. जीवन बांदेकर हे स्थानिक नगरसेवक उपस्थित होते. दीपप्रज्वलन आणि झाशीची राणी फोटो व गणपती मूर्तिपूजनाने सुरुवात झाली. संघाचे जिल्हाध्यक्ष श्री. प्रदीप जोशी यांचे हस्ते प्रमुख अतिथी व शाळेच्या मुख्याध्यापिका श्रीमती गोसावी यांचे स्वागत करण्यात आले. सर्व मुलींना झाशीची राणी चरित्रपुस्तिकांचे वाटप करण्यात आले. शाळेसाठी झाशीची राणी प्रतिमा मुख्याध्यापिका श्रीमती गोसावी यांना प्रमुख अतिथी यांचे हस्ते प्रदान करण्यात आली. शाळेतील इयत्ता ५ वी ते ७ वीमध्ये शिकणाऱ्या व क्रीडाक्षेत्रात यशस्वी असलेल्या कुमारी पूनम बांदेकर, कु. निकिता सुतार व कु. प्रिया शारबिंद्रे यांना जिल्हा संघातर्फे रोख रक्कम व महासंघातर्फे प्रशस्तिपत्र; जिल्हाध्यक्ष व प्रमुख अतिथी यांच्या हस्ते प्रदान करून गौरविण्यात आले.

प्रमुख अतिथी सौ. आठल्ये व श्री. बांदेकर, जिल्हाध्यक्ष श्री. प्रदीप जोशी, जिल्हा सचिव श्री. उमर्ये, खजिनदार श्री. देवस्थळी, शिक्षण विभाग कुडाळचे क्षेत्रीय अधिकारी केंद्रप्रमुख श्री. उदय शिरोडकर यांनी मनोगत व्यक्त केले.

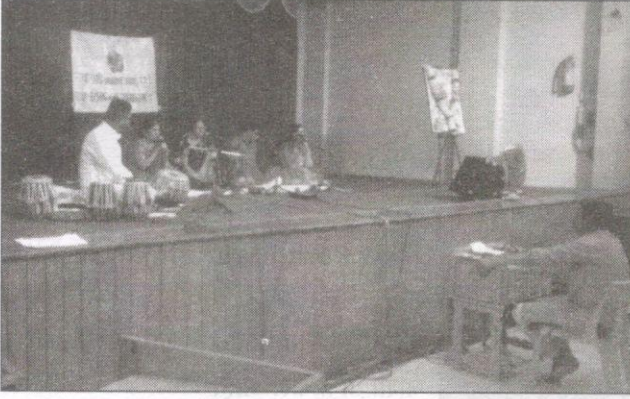
सूत्रसंचालन, प्रास्ताविक व आभारप्रदर्शन जिल्हा उपाध्यक्ष श्री. अविनाश मणेरीकर यांनी केले.

शाळेतर्फे मुख्याध्यापिका श्रीमती गोसावी यांनी समारोप केला व संघाला धन्यवाद दिले.

कार्यकारिणी सदस्य श्री. संजय आठल्ये, श्री. सतीश शेजवलकर, श्री. राहुल जोशी, सौ. उमा जडचे, सौ. प्राची आठल्ये, श्री. सुधाकर जोशी हे उपस्थित होते. शाळेतर्फे सर्वांना आइस्क्रीम देण्यात आले व समारंभ संपन्न झाला.

- अविनाश मणेरीकर

कऱ्हाडे ब्राह्मण संघ, पुणे - मकर संक्रांत कार्यक्रम

शनिवार दि. २० जाने. २०१८ रोजी कऱ्हाडे ब्राह्मण संघ पुणे यांनी 'नाट्य गीत-रंग' हा नाट्यसंगीत विशेष कार्यक्रम मकर संक्रांतीनिमित्त, 'पुण्याई हॉल' येथे आयोजित केला. नाट्यगीतातून प्रीती आणि भक्ती यांचा विशेष विचार सादर केला. 'सप्तसुर इंकारीत' या नांदीने सुर झालेला नाट्यगीतांचा अनोखा प्रवास रसिकांनी अनुभवला. पहिल्या गीतापासूनच रसिकांची कडाडून टाळी घेत सोडहम हर, गीत सादर केले. मीनल पोंक्षे यांनी; या गीताबरोबरच 'ये झणी माधारी' हे ज्योत्सनाबाई भोळे यांचे अपरिचित गीत ही विशेष दाद घेऊन गेले. ऋतुराज, क्षण आला भाग्याचा व नारायणा ही कुंदा पानसे यांची गीते रसिकांना आवडली.

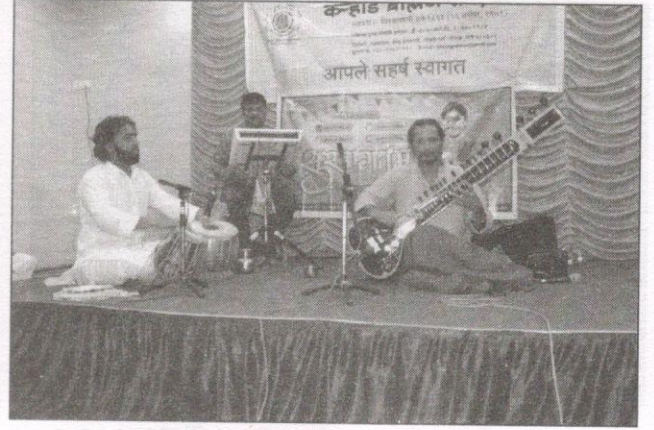
त्याचबरोबर जय गंगे, युवतीमना ही केदार केळकरांची गीते वन्समोअर मिळवून गेली. खरा तो प्रेमा या मीनल पोंक्षे यांच्या गीताने कार्यक्रमाचा समारोप झाला. शुभदाताई दादरकरांच्या संकल्पनेतून निर्माण झालेला नाट्यरंग व त्यांच्या ओघवत्या निवेदन शैलीतून रसिकांना नाट्यगीताची पार्श्वभूमी विशेषतः समजली. तबला साथ समर्पकपणे अक्षय पाटणकर व ऑर्गन साथ हिमांशू जोशी यांनी रंगत वाढवणारी केली. नाट्यसंगीत व तीळगुळ या दोन्हीची अविट गोडी यांनी रसिकांची दाद मिळवली. अध्यक्ष श्री. लक्ष्मीकांत देसाई यांनी आपल्या भाषणात सर्व सभासदांना शतायुषी होण्यासाठी व निरामय

जीवनासाठी शुभेच्छा दिल्या, तसेच यासाठी सर्वांनी आनंदी ताण विरहित, जीवनशैली आचरणात आणणे गरजेचे आहे असे सांगितले. तसेच वयाला ७५ वर्षे पूर्ण झालेल्या सभासदांचे सत्कार आयोजन या निमित्ताने सर्व समिती सभासदांच्या हस्ते करण्यात आले. यानंतर आभार प्रदर्शन व स्नेहभोजन होऊन तीळगुळ देऊन कार्यक्रम संपन्न झाला.

- सौ माधुरी करंबेळकर

कऱ्हाडे ब्राह्मण संघ, ठाणे - संक्रांत संमेलन

रविवार दिनांक २८ मार्च २०१८ रोजी कऱ्हाडे ब्राह्मण संघ ठाणे या संस्थेचे संक्रांत संमेलन दुपारी ४ ते संध्याकाळी ९ दरम्यान ब्राह्मण सेवा संघ नौपाडा ठाणे येथे आयोजित केले होते.

खालील गुणवंत विद्यार्थ्यांना पारितोषक व स्मृती चिन्ह देऊन संघाचे अध्यक्ष श्री. विजय

आंबर्डेकर (कऱ्हाडे ब्राह्मण महासंघाचे अध्यक्ष) संघाचे अध्यक्ष श्री. संजय आंबर्डेकर, संघाचे उपाध्यक्ष श्री. अजित सरवटे यांच्या हस्ते सत्कार करण्यात आला.

१) कुमार राजस बोंडाळे, २) कुमारी ध्रुवी आंबेकर

३) कुमार ओजस मोघे ४) कुमारी गायत्री पातकर ५) कुमारी वल्लरी भोपटकर.

तसेच विवाहाला ५० वर्षे पूर्ण झालेल्या खालील दाम्पत्यांचा शाल, श्रीफळ व स्मृती चिन्ह देऊन सत्कार केला.

१) श्री. व सौ. प्रकाश गुणे, २) श्री. व सौ. ढवळे.

त्यानंतर शेखर राजे यांचा सतार वादनाचा सुश्राव्य कार्यक्रम झाला. तदनंतर उपस्थित सर्वांनी गूळपोळीच्या रूचकर भोजनाचा आस्वाद घेऊन कार्यक्रमाची सांगता झाली.

- संजय आंबर्डेकर, अध्यक्ष

साईबाबांचा आशीर्वाद... अनुभव

मी १९७२ मध्ये सैन्याच्या वैद्यकीय सेवेत रुडकी (उ.प्र.) इथे कार्यरत होतो. माझा नोकरीचा करार संपत आल्याने शेवटची बदली घराजवळ मिळावी, असा अर्ज केला होता व बदलीची वाट पाहत होतो.

एका रात्री शिर्डी संस्थानचे श्री. जोशी नावाचे गृहस्थ माझ्या खोलीवर आले आणि त्यांचे पैसे गेल्याने त्यांना रुडकी-दिल्ली प्रवासाची मदत हवी होती. रात्री मेसमध्ये जेवण दिले व ते खोलीवर ध्यान लावून बसले. मला म्हणाले, काही प्रश्न असले तर

विचारा!

मी त्यांना बदलीबद्दल सांगितले. त्यांनी प्रार्थना केली व 'प' या अक्षराने सुरुवात होणारे गाव मिळेल, असे सांगितले.

यथावकाश बदली झाली व ती फिरोजपूर (पंजाब) इथे झाली होती. मी सर्व सामान घेऊन दोन महिने रजेवर गेलो आणि तिथूनच मी फिरोजपूरला रूजू होणार होतो. शेवटी बदली घराजवळ न मिळाल्याने मी खूप नाराज होतो. पत्नी नागपूर मेडिकल कॉलेजवर कार्यरत होती.

पंधरा दिवसांनी तार आली. त्यात फिरोजपूर बदली रद्द होऊन ती पुलगाव (वर्धा) हे नागपूरजवळील हॉस्पिटलला केली गेली आहे, असे वृत्त होते. जरूर ती कागदपत्रे पाठवण्यास सांगितले व नवी कागदपत्रे (वॉरंट वगैरे) पाठवीत आहोत, असे कळवले होते.

लवकरच मी पुलगावला रूजू झालो. आजही मला या गोष्टीचे आश्चर्य वाटते व मला मी साईभक्त नसताना साईबाबांचा आशीर्वाद मिळाला, अशी माझी भावना आहे.

- एन. पी. शहाणे, कोथरूड

कऱ्हाडे ब्राह्मण संघ मुंबई - जागतिक महिला दिन

शुक्रवार, दिनांक ९ मार्च २०१८ रोजी गिरगांव येथील क्षत्रिय ज्ञाती निवास या सभागृहात जागतिक महिला दिन साजरा करण्यात आला. दरवर्षी वेगवेगळ्या क्षेत्रात कार्यरत असलेल्या महिलांचा गौरव करण्यात येतो. यावर्षी विविध वाद्य वाजवणाऱ्या १० महिलांना सांगितीक गुणवत्ता सन्मान देऊन गौरवण्यात आले. या कार्यक्रमाचे अध्यक्षपद सौ. शिल्पाताई गणपत्ये, सदस्या, केंद्रीय चित्रपट प्रमाणपत्र महामंडळ यांनी भूषविले. सुप्रसिद्ध गायिका, संगीतकार व गीतकार सौ. उषाताई टिकेकर-देशपांडे या प्रमुख अतिथी म्हणून उपस्थित होत्या.

कार्यक्रमाची सुरुवात दीप प्रज्वलन व गणेश पूजनाने करण्यात आली. सौ. अमृता किल्लोस्कर यांनी त्यांच्या सूत्रसंचालनामधून संघाच्या कार्याबद्दल माहिती सांगितली. सौ. अलका डोंगरे यांनी उपस्थितांना महिला दिनाची माहिती सांगितली. अध्यक्ष व प्रमुख अतिथी यांचा सत्कार संघाच्या उपकार्यवाह सौ. अदिती तांबे यांच्या हस्ते करण्यात आला. संघाच्या कार्यकर्त्या सौ. नेहा पोखरणकर, सौ. गौरी हर्डीकर, सौ. अंजली पंडित व सौ. वृषाली तळेकर यांनी दहा सत्कारमूर्ती महिला वादक यांची उपस्थितांना औपचारिक ओळख करून दिली. अध्यक्षा सौ. शिल्पाताई गणपत्ये व प्रमुख अतिथी सौ. उषाताई टिकेकर-देशपांडे यांच्या हस्ते या सत्कारमूर्तीचा सन्मान करण्यात आला. सत्काराप्रती कृतज्ञता व्यक्त करताना महिला वादकांनी आपले मनोगत अगदी मनमोकळेपणाने व आनंदाने व्यक्त केले तसेच त्यांची निवड केल्याबद्दल संघाचे आभार मानले. काही वादकांनी उत्स्फूर्तपणे कला सादर करून प्रेक्षकांना मंत्रमुग्ध केले. त्यानंतर आभार प्रदर्शन व अल्पोपहाराने कार्यक्रमाची सांगता करण्यात आली.

- सौ. आदिती तांबे

कऱ्हाडे ब्राह्मण संघ, मुंबई संघातर्फे जागतिक महिलादिनानिमित्त सत्कारप्राप्त महिला ; संवादिनी वादक श्रीमती मुग्धा मोडक यांनी कार्यक्रमात सादर केलेली त्यांची कविता

अरे जा, तुझ्या धमक्यांना मी घाबरत नाही

अरे जा, तुझ्या धमक्यांना मी घाबरत नाही
जीव देतो म्हणणाऱ्यांचा असा जीव जात नाही

घर सोडून जाण्याच्या कशाला बाता करतोस
पोटात भूक लागली कि लगेच घरी येतोस

जा जा तुला आज 'पै' ही मिळणार नाही
संसार कशाशी खातात याची जरा जाणीव नाही

रोज मला पैशासाठी दमदाटी करतोस
पैसे मिळताच दारू पिऊन गटारात लोळतोस

दारू पिऊन झालंय नुसतं शरिराचं खोकं
ती ढोसल्यावर ताळ्यावर नसतं तुझं डोकं

खबरदार, अंगावरती हात तर टाक
शंभर लोकं गोळा करीन त्यांना मारून हाक

मीच ठेऊन दिल्यावरती उडशील तीन ताड
अस्थिपंजर देहामधलं मोडेल तुझं हाड

मोलमजुरी नोकरी धंदा काही करत नाहीस
घरात मला सुखाने जगू देत नाहीस

माझ्या एकटीच्या मिळकतीत सारं घर चालतंय
मुलाबाळांच्या पोटाला थोडं अन्न मिळतंय

गप गुमान घरामध्ये पडून रहा कोपऱ्यात
कुंकवाचा धनी म्हणून ताट येईल पुढ्यात

वाढत्या वयाच्या मुलांची जरा लाज बाळग
तुला बाप म्हणताना ओशाळतील याची लाज बाळग

उद्या माझ्या लहान्याला सारं कळू लागेल
उगाच त्याचा जाणता हात तुझ्यावरती उडेल

पुन्हा सांगते तुझ्या नाटकाला मी घाबरत नाही
जीव देण्याच्या धमकीला भीक घालत नाही

मेलास तर पांढऱ्या कपाळी उजळ माथी फिरेन
शोभेच्या कुंकवापेक्षा - तेच मला चालेल.

- श्रीमती मुग्धा मोडक

सिंधुदुर्ग जिल्हा केबीबीएफ - व्यावसायिकांची बैठक

ब्राह्मण ज्ञातीतील कऱ्हाडे ब्राह्मण ही एक पोटशाखा आहे. या पोटशाखेतील व्यावसायिक बंधूंनी एकत्र येऊन कऱ्हाडे ब्राह्मण व्यावसायिक संघटना दोन वर्षांपूर्वी मुंबईत स्थापन केली आहे आणि पितांबरी उद्योगाचे रवींद्र प्रभुदेसाई हे केबीबीएफचे संस्थापक यांनी अलीकडेच केबीबीएफची सिंधुदुर्ग शाखा सुरू केली आहे.

याच सिंधुदुर्ग केबीबीएफतर्फे एका ग्लोबल मीटचे कणकवली येथील हॉटेल आशिषमध्ये आयोजन करण्यात आले होते.

दिवसरात्र एक करून आपल्या व्यवसायावर लक्ष केंद्रित करणाऱ्या प्रामाणिक व्यावसायिकांना व्यवसायात प्रगती करता यावी, हाच यामागचा हेतू होता.

या मीटसाठी केबीबीएफचे अध्यक्ष पी. पी. गुणे, श्री. अमित शहाणे- सचिव, सौ. अजिता भावे- खजिनदार व श्री. राहुल पंडित- नगराध्यक्ष न. प. रत्नागिरी हे उपस्थित होते. दिवसभर चाललेल्या या व्यावसायिकांच्या मीटमध्ये व्यवसायवृद्धी या विषयाला प्राधान्य देऊन प्रत्येकाने स्वानुभव, सरकारी योजना तसेच व्यवसाय करताना ताणतणावाला सामोरे कसे जावे, याबद्दल मौलिक विचार मांडले. डॉ. यश वेलणकर यांनी व्यवसाय करताना ताण कित्या व केव्हा घ्यावा आणि मानसिक शांती कशी मिळवावी, याचे सोदाहरण मार्गदर्शन केले.

श्री. विनोद देशपांडे, बेळगाव यांनी व्यवसाय यशस्वी होण्यासाठी व्यक्तिमत्त्व आणि नव्या तंत्राचा मेळ साधावा, असे सुचविले.

सचिव अमित शहाणे यांनी केबीबीएफ या संस्थेत सभासदत्व घेऊन आपापसातील संबंध वाढविणे, पडत्या काळात एकमेकांना साह्य करणे, हे हेतू सांगितले.

राहुल पंडित, नगराध्यक्ष न.प. रत्नागिरी यांनी, 'मी नगराध्यक्ष आहे, पण आधी मी एक व्यावसायिक आहे आणि व्यवसायात राजकारण आणत नाही' असे सांगितले.

सुगंधी शेती या नव्या विचाराची माहिती दृक्श्राव्य माध्यमातून श्री. साळवी यांनी दिली. दिडशेहून अधिक कऱ्हाडे ब्राह्मण व्यावसायिक या मीटला उपस्थित राहिले.

केबीबीएफचे अध्यक्ष पी. पी. गुणे यांनी सिंधुदुर्गमधील या संस्थेचे कार्य समाधानकारकरीत्या चालले आहे असे सांगून संस्थेच्या कार्यकर्त्यांना प्रोत्साहित केले.

या मीटमध्ये सहभागी झालेले सर्व जण एका वेगळ्या विचाराने प्रेरित होऊन आपला व्यवसाय यापुढे सकारात्मक पद्धतीने वाढवण्याचा संकल्प करून निघाले व हेच या बैठकीचे वैशिष्ट्य ठरले. कार्यक्रम यशस्वी होण्यासाठी कणकवली, सावंतवाडी व कुडाळ येथील सर्वांनी प्रयत्न केले आणि सूत्रसंचालनाची जबाबदारी सौ. संप्रवी कशाळीकर यांनी यशस्वीपणे सांभाळली.

- प्रदीप जोशी

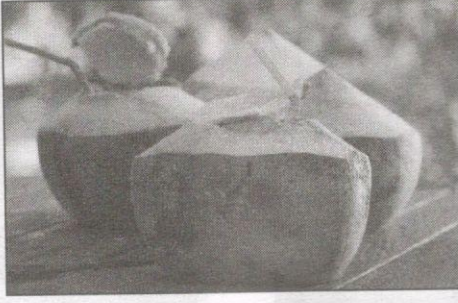
उन्हाळा - आहारातील आवश्यक पदार्थ

उन्हाळा सुरु झाल्याने थंडाव्यासाठी आता काही ना काही उपाययोजना करणं गरजेचं आहेच. शरीराला थंडावा मिळेल अशा प्रकारचा आहार घेण्याचा आता तुम्ही विचार करत असाल. आपल्या देशातच पूर्वापार चालत आलेले असे काही पदार्थ आहेत जे उन्हाळ्याचा त्रास कमी होण्यास मदत करतील. त्यांची माहिती खालीलप्रमाणे. . .

दही : या दिवसात बद्धकोष्ठता, गॅस आणि ऍसिडिटीचा त्रास होणाऱ्यांसाठी दही खाणं अगदी मस्त! अर्थात हे दही घरी लावलेलं असावं. दहीभाताचा जेवणात समावेश असणं हे आरोग्याच्या दृष्टीने फायदेशीर आहे.

गुलकंद : गुलाब पाकळ्या, साखर आणि अन्य काही वनौषधींचा वापर करून बनवण्यात येणारे गुलकंद हा उन्हाळ्यातील आणखी एक अप्रतिम पदार्थ! उन्हाळ्याच्या दिवसातही चेहऱ्यावरची तकाकी तशीच ठेवण्याचं काम गुलकंद सहज करू शकतो. सकाळी उठल्यावर एक चमचा अथवा दुपारच्या आणि रात्रीच्या जेवणांनंतर अर्धा चमचा गुलकंद खाल्ल्यास या दिवसात फायदेशीर ठरतं.

सब्जा : अगदी पूर्वीच्या काळापासून भारतातील अनेक घरांमध्ये फालुदा, ताक, खीर अशा पदार्थांमध्ये सब्जा आवर्जून घातला जातो. तत्काळ थंडावा मिळण्यासाठी सब्जा अतिशय गुणकारी आहे. ग्लासभर पाण्यात भिजवलेला सब्जा घालून ते पाणी पिणं वजन घटवण्यासाठीही अतिशय उपयोगी आहे.

आंबा : खाण्यापूर्वी २० ते ३० मिनिटे आंबा पाण्यात भिजवून ठेवावा. आंबा जसा चवीला चांगला तसाच संपूर्ण शरीरयंत्रणेत लगेच सुसूत्रता आणून देण्यासाठीही आंबा मदत करतो. अनेकांना टाऊक नसलेली आणखी एक गोष्ट अशी, की आंबा वजन कमी करण्यासाठीही उपयुक्त आहे.

नारळ पाणी : सोडिअम आणि पोटॅशियम योग्य प्रमाणात असलेलं नारळपाणी त्वचेला तजेलदार ठेवण्यास अतिशय फायद्याचं आहे. सतत येणारे क्रॅम्पस आणि डिहायड्रेशन यावर नारळ पाणी हा उत्तम आणि सोपा उपाय होय.

जिरे : या मसाल्याच्या पदार्थांमधील घटकाचा, उन्हाळ्यात उपयुक्त ठरणाऱ्या गुणांबद्दल अनेकांना माहित नसतं. मेद कमी करण्यास मदत करणं, नसांना आराम देणं या गोष्टी जिऱ्याचा सेवनाने साध्य होतात. भाजलेल्या जिऱ्याची पावडर आणि चिमूटभर काळं मीठ ताकात घालून प्यायल्यास शरीराला हवा असलेला थंडावा मिळाल्याचं तुम्हाला सहज जाणवेल.

माठातलं पाणी : एक मातीचा माठ, एक मलमलचं कापड आणि खसचा पाला यापासून तुम्ही थंडावा मिळेल असं

पेय तयार करू शकता. मडक्याच्या तळाशी खसचा पाला टाका आणि त्यात पाणी भरून ठेवा. सच्छिद्र माठ आणि खस. खस मुळे शरीराला थंडावा मिळतो.

काजुगर : संत्र्यापेक्षा अधिक प्रमाणात व्हिटॅमिन 'सी' असलेले काजुगर फॅट्स कमी करण्यासाठी फायद्याचं आहे. हे रसाळ फळ उन्हाळ्यात खाणं नक्कीच फायदेशीर आहे

ज्वारी : शरीराला आवश्यक असलेला थंडावा देण्याची नैसर्गिक क्षमता ज्वारीत आहे. व्हिटॅमिन बी१, लोह आणि फायबर यांचं भरपूर प्रमाण असलेली ज्वारी वजन नियंत्रणास मदत करते. बाजरीच्या भाकरीचा आहारात समावेश केल्यास वजन नियंत्रित राखण्यास नक्कीच मदत होईल.

कोकम सरबत : तोंडाचा आणि पोटाचा अल्सर होऊ न देण्याचे गुणधर्म असलेलं कोकम लड्डुपणावर मात करायला मदत करतं. या गुणधर्मांमुळे उन्हाळ्यात उपयुक्त ठरणारं कोकम सरबत, कॅन्सरसारख्या आजाराला दूर ठेवण्यासाठी मदत करत असल्याने ते अवश्य प्याव.

सौजन्य: ऋजुता दिवेकर, आहारतज्ज्ञ

मंदिरांचे अंतरंग - गोविंदेश्वर मंदिर

प्राचीन भारतात देवतांची भव्य देवळे बांधण्याची प्रथा गुप्त राजवटीत (इ.स. ३२० ते ५५०) सुरू झाली, असे मानले जाते. गुप्तकाळापासून आजतागायत भारतातील विविध प्रांतांत विविध धाटणीची देवळे उभी राहिल्याचे दिसून येते. स्थानिक स्थापत्यशास्त्र, शिल्पकला, कलाकुसर वगैरेंचा या देवळांच्या बांधकामावर मोठा प्रभाव दिसतो. स्थापत्यशास्त्राचे हे पुरावे तत्कालीन संस्कृतीची ओळख आणि माहिती करून देण्यात महत्त्वाची भूमिका बजावतात. खजुराहो, कोणार्क, हम्पी आणि चालुक्यांची बदामी येथील मंदिरे त्यांच्या स्थापत्य शिल्पकामांसाठी विशेष प्रसिद्ध आहेत आणि पर्यटनस्थळे म्हणून गणली जातात.

महाराष्ट्रातही अतिशय सुंदर, घडीव आणि अप्रतिम शिल्पकामाने सजवलेली प्राचीन मंदिरे अस्तित्वात आहेत, याची माहिती अनेकांना नसते. महाराष्ट्रात प्रामुख्याने दगडी बांधकामाची आणि अप्रतिम कोरीव नक्षीकामाने सजवलेली जी देवळे दिसतात, ती बऱ्याचदा हेमाडपंती या नावाने ओळखली जातात. वेरूळचे घृष्णेश्वराचे मंदिर, अंबरनाथचे शंकराचे मंदिर, नाशिकजवळील गोंदेश्वर मंदिर, गोदावरीच्या तीरावरील मंदिरे, कोल्हापूरच्या अंबाबाई मंदिराचा कळस, ज्योतिबाच्या डोंगरावरची देवळे, शिखर शिंगणापूरचा शंभू महादेव, रतनवाडीचे अमृतेश्वर मंदिर, तुळजापूरचे मंदिर, त्र्यंबकेश्वराचे मंदिर इत्यादी. हेमाडपंती पद्धतीत थोडा बदल करून सासवडचा संगमेश्वर व वटेश्वर, धावडशी येथील परशुरामाचे आणि पालीचे खंडोबाचे देऊळ इ. मंदिरे बांधली आहेत. विदर्भाच्या सर्व जिल्ह्यांत हेमाडपंती मंदिरे आहेत. हयहय, यादव, चालुक्य हे तत्कालीन राजे शिवभक्त असल्याने

महाराष्ट्रात हेमाडपंती बांधणीची शिवमंदिरे प्रामुख्याने दिसतात.

गोन्देश्वर मंदिर : नाशिकपासून सुमारे २६ कि.मी. अंतरावर सिन्नर येथील गोन्देश्वराचे मंदिर हा हेमाडपंती स्थापत्यकलेचा आणखी एक उत्कृष्ट नमुना मानला जातो. मध्ययुगीन काळातील अतिशय सुंदर आणि सुबक कारागिरीचा आविष्कार म्हणून गोन्देश्वर प्रसिद्ध आहे. या मंदिराचे मूळ नाव गोविंदेश्वर असल्याचे सांगितले जाते. सुमारे सातशे वर्षांपूर्वी सिन्नरवर यादव वंशातील राजा राव गोविंद

यांचे शासन होते. त्यांच्या कारकिर्दीत या मंदिराची निर्मिती झाल्याचा इतिहास कळतो. या राजावरूनच मंदिराचे नाव गोविंदेश्वर पडले असावे, असा अंदाज बांधला जातो; तर काही तज्ज्ञांच्या मते, इ.स. ११६० मधील यादव राजा गोविंदराज याच्या नावावरून या मंदिराचे नाव गोन्देश्वर (गोविंदेश्वर) पडले असावे. महाराष्ट्रात आढळणाऱ्या मध्ययुगीन वास्तूपैकी अत्युत्तम शिल्पकलेचा नमुना म्हणून गोन्देश्वर मंदिराची गणना होते. या मंदिराचे वैशिष्ट्य म्हणजे मंदिराची वास्तू पायऱ्या पायऱ्यांनी बनलेल्या १२५ फूट x ९५ फूट मापाच्या ओट्यावर उभी आहे. मंदिराची बांधणी अतिशय प्रमाणबद्ध आणि सममितीत असून स्थापत्य अतिशय मोहक आहे. संपूर्ण मंदिराचा परिसर सुमारे आठ हजार चौरस फुटांचा आहे. मंदिर पूर्वाभिमुख असून दक्षिणेकडूनही त्याला

दरवाजा आहे.

गोंदेश्वर मंदिर : हे मंदिर इतर हेमाडपंती मंदिरांपेक्षा किंचित वेगळे असून उत्तरेकडील नागरी मंदिरांची झाक त्यावर दिसते. हे मंदिर पाच मुख्य मंदिरांचा समूह असल्याने त्याला शैवपंचायतन म्हटले जाते. यांतील गोन्देश्वराचे मुख्य शिवमंदिर मध्यावर असून सभोवतीची चार उपदिशांना असणारी मंदिरे पार्वती, गणपती, सूर्य आणि विष्णू यांची आहेत. इतर मंदिरांपेक्षा मुख्य मंदिर थोडे उंचावर असून सभामंडप आणि गर्भगृह असे मंदिराचे भाग आहेत. गर्भगृहावर बांधलेले, आकाशाकडे झेपावणारे मंदिराचे पटईचे शिखर अतिशय देखणे असून अप्रतिम कोरीवकामाने सजवलेले आहे. गर्भगृहात रेखीव शिवपिंडी आहे. सभामंडपातील खांब नक्षीने कोरलेले असून त्यांवर आणि मंदिरांच्या भिंतींवर देव-देवता, गंधर्व-अप्सरा, पौराणिक व रामायणातील प्रसंग कोरलेले आहेत. मंदिरातील शिल्पकाम त्रिमित असून त्यावर पडणाऱ्या परावर्तित प्रकाशाच्या आणि सावलीच्या छटांतून मंदिराचे देखणेपण अधिकच उठावदार दिसते.

नैसर्गिक उत्पात आणि मानवी औदासीन्यातून टिकून राहिलेली ही मंदिरे काही स्थानिकांच्या आस्थेतून अद्याप सुस्थितीत आहेत. कला, शिल्प आणि स्थापत्याचा हा समृद्ध वारसा असल्याचे ध्यानात आल्यावर पुरातत्त्व खात्यानेही या मंदिरांकडे लक्ष पुरवण्यास सुरुवात केली आहे. शासनाने या स्थळांचा पर्यटन विकास केल्यास आणि स्थानिकांनी योग्य काळजी घेतल्यास सर्वांच्या अथक प्रयत्नांतून व श्रद्धेतून महाराष्ट्राला हेमाडपंतांनी दिलेला हा वैभवशाली वारसा टिकून राहिल, याची खात्री वाटते.

संकलन - श्रीगजानन गुर्जर

सासू-सासऱ्यांसाठी ढौलिक सल्ला

लग्न झालेल्या मुलाच्या आई वडीलांसाठी कौटुंबिक प्रश्न हाताळणाऱ्या एका तज्ञाने त्याच्या प्रदीर्घ अनुभवातून दिलेला ढौलिक सल्ला :-

१- आपल्या मुलाला व सुनेला लग्नानंतर सुनेने सासू-सासऱ्यां सोबतच रहावं याचा हट्ट करू नये. त्यांना लग्नानंतर काही दिवसांनी स्वतःहून वेगळं रहाण्याची परवानगी द्यावी. मग ते भाड्याने घर घेवू देत अथवा विकत घर घेवून राहिले तरी अतिरुत्तम. कारण नाती संपूष्टात येण्यापेक्षा नात्यांढे थोडं अंतर परवडलं व महत्वाचा मुद्दा म्हणजे लग्नानंतर आपल्या मुलाचे कोणतेही प्रश्न आपले नसतात.

२- सुनेला अतिरेकाने ढुलगी ढानायला जाऊन तिच्यावर विनाकारण ढुलगी समजून अधिकार गाजवायला जावू नका, कारण तिची सख्खी आईच तिच्या आईच्या जागी असते. ती जागा तुम्ही घेण्याचा प्रयत्न करू नका. ती तुमच्या मुलाची पत्नी असुन तिच्या दैनंदिन व्यवहारात लक्ष घालू नका.

३- तुमच्या सुनेला कोणत्याही सवयी असू द्या, त्यावर तुम्ही कोणतीही प्रतिक्रिया देवू नका. कारण तो तिचा व तुमच्या मुलाचा प्रॉब्लेम आहे. तुमचा नाही.

४- जरी तुम्ही एकत्र रहात असाल अथवा व्यवहार एकत्र असले तरी त्यांचे कपडे, भांडी धुणे, त्यांचा स्वयंपाक आणि त्यांची ढुले सांभाळणे अशा कामांची जबाबदारी घेऊ नका व ढुलेही जोपर्यंत ते दोघं स्वतःहून विनंती करत नाहीत आणि तुम्हालाही ते झेपत नसेल तर बिलकुलच सांभाळू नका. सर्वात महत्वाचं म्हणजे

तुमच्या मुलाचे प्रॉब्लेम हे तुमचे नाहीत.त्यांचे प्रश्न त्यांनाच सोडवू द्या.

५- मुलाच्या आणि सुनेच्या भांडणात अजिबात ढध्यस्थी करू नका. आपण आंधळे, बहिरे व ढुके आहोत असेच दाखवा.

६- तुमची नातवंड ही त्यांची ढुले आहेत त्याढुळे त्यांच्या संगोपनाबाबत व ढवितव्याबाबत त्यांनाच निर्णय घेवू द्या. तुमचा ढुलगा व सून ढोठे झालेले आहेत त्यांना त्यांच बरं वाईट कळायला लागलेलं असतं म्हणून ढागितल्याशिवाय सल्ले व ढदत करू नका.

७- तुमच्या सुनेकडून तुमच्या देखभालीची अथवा आदराची अपेक्षा करू नका, तो संस्काराचा ढाग असतो. पण तुम्ही तुमच्या मुलाला चांगले संस्कार व शिक्षण द्या. तुमचे संगोपन, सुरक्षितता, आदर करणे तुमच्या मुलाचे कर्तव्य आहे. तुमचा ढुलगा जसं सांगेल तसच तुमची सून वागेल,कदाचित ती तुमच्या मुलाचं ऐकणारही नाही. इथे दोन्ही घराण्यातील शिकवण व संस्काराचा विषय महत्वाचा असतो.

८- आपल्या ढविष्याचे व्यवस्थित ढियोजन करा. ढुलांवर अवलंबून राहू नका. ढुलांचे संगोपन, संस्कार करणे हे तुमचे कर्तव्य आहे. जीवनाचा ढोठ्ठा हिस्सा तुम्ही त्यांच्यासाठी खर्च केला आहे. आता तुमच्या जवळील जी काही पुंजी आहे, ती व्यवस्थित गुंतवणूक करून ठेवा. दरढहा खर्चाला पैसे कसे येतील व अचानक उदढवणार्या दवाखाना,औषधे इ. ची ढेडीक्लेढ पॉलिसी काढून तजविज करून ठेवा. ढावनेच्या ढरात जवळील पैसे वाटू नका.

याबाबतीत ढुले तुम्हाला ढावनाविषय करतील, जबरदस्ती करतील, नातवंडांचा हवाला देतील पण तुम्ही ठाम रहा. जीवात जीव आहे तोवर पैसे, ढिळकत कुणालाही देवू नका. गुपचुप ढृत्यूपत्र करून ठेवा. कारण या ढतलढी युगात कुणी कुणाचं नसतं हे लक्षात ठेवा.

९- ढिवृत्ती नंतर ढन रढवण्यासाठी योजना आखून ठेवा. सार्वजनिक क्षेत्रात स्वतःला गुंतवून ठेवा. शेजारपाजार सांभाळा, वेळप्रसंगी तेच कामास येतील.

१०- नातवंडे ही तुमच्या जास्त जवळची असतात. त्यांना चांगले संस्कार, प्रेढ, ढाया द्या, पण तरीही त्यांच्याकडून जास्त अपेक्षा ठेवू नका. थोढक्यात काय तर आपली काळजी आपणच घ्यायची आहे हे लक्षात असू द्या..!

वरील ढुदे हे कोर्टात घडणाऱ्या प्रसंगाधारीत व अनुढवाधारीत आहेत. तसेच वस्तुस्थितीला धरून आहेत.

आपली संस्कृती, परंपरा जरी नातेसंबंध सांभाळणारी असली तरी त्यात वितुष्ट येऊ नये म्हणून विचारात घेण्यासाठी व Prevention is better than cure यासाठी ढहुतांशी योग्य ढुदे आहेत.

सध्याची ढदललेली सामाजिक परिस्थिती, सढोवतालचे वातावरण, आधुनिक सुख सोई आणि स्पर्धेचे युग; ह्याढुळे जुन्या समजुती, कल्पना ह्यांना चिकटून न राहता; येईल त्या परिस्थितीला सामोरे जाण्यासाठी आणि नाते संबंध न तुटतील इतपत काळजी घेण्यासाठी हा लेखन प्रपंच.

- संकलन : ढितीन कुलकर्णी

सुश्रुत संहिता - व्रणांची व्याप्ती

भगवान धन्वंतरी म्हणतात -
जे तरुण आहेत, बळकट, सामर्थ्यवान आहेत व धैर्यवान आहेत, त्यांना झालेले व्रण उपचार करण्यास फार सुलभ असतात. हे वरील चारही गुण जर एकाच पुरुषाच्या ठिकाणी असतील, तर अशा पुरुषाचे व्रण तर फारच लवकर व अत्यंत सुखकारकपणाने साध्य होतात. त्यापैकी मनुष्य तरुण असला म्हणजे त्याचे रसादी सर्व धातू नव्या जोमाचे असतात, त्यामुळे व्रण लवकर भरून येतात. जो मनुष्य शरीराने बळकट असतो, त्याचे मांस घट्ट व पुष्कळ असल्याकारणाने शस्त्रक्रिया करताना शिरा, स्नायू वगैरे विशेष नाजुक भागाला शस्त्र लागण्याची भीती नसते. (त्या भागांपर्यंत शस्त्र पोहोचत नाही.) जे सामर्थ्यवान आहेत त्यांना वेदना, आघात व पथ्यादिकाचे नियम ह्यांच्या योगाने ग्लानी (थकवा) येत नाही आणि जे धैर्यवान आहेत त्यांच्यावर जरी दुःसह शस्त्रक्रिया केली, तरी त्यांना त्यापासून फारशी व्यथा होत नाही, म्हणून अशा लोकांचे व्रण अत्यंत सुखसाध्य असतात.

ह्याच्या उलट म्हणजे हे व्रण वृद्ध, कृश, सामर्थ्यहीन व भित्र्या अशा लोकांना झाले; तर वरील चार हीन गुणांपैकी एकाच हीन गुणाने युक्त असतील तर कष्टसाध्य, दोन-तीन हीन गुणाने युक्त असतील तर थोडे जास्त कष्टसाध्य आणि चारी हीन गुणयुक्त असतील तर अत्यंत कष्ट- साध्य समजावेत.

नितंब भाग (कुळे), गुद, लिंग, कपाळ, गाल, ओठ, कान, अंडकोष्ठ, पोट, मानेच्या मुळाशी व तोंडाच्या

आतील भाग ह्या ठिकाणचे व्रण फार सायास न पडता सुखाने भरून येतात.

डोळे, दात, नाक, डोळ्यांचा आखाकडील भाग, कान, बेंबी, पोट, शिवण, नितंब भाग, बरगड्या, कुक्षी, हृदय, काख, स्तन व सांध्याचे भाग ह्या ठिकाणी झालेले, फेसाने मिश्रित पू व रक्त ज्यातून बाहेर येत आहे असे, आतमध्ये ज्यांच्या शल्य राहिले आहे ते, असे व्रण चिकित्सा करण्यास फार कठीण आहेत.

शरीराच्या खालच्या भागी झाले असून वर तोंड पडल्यामुळे उलटे वर वाहणारे, केसांच्या आणि नखांच्या मुळांशी, मर्मस्थानी, पिंढरीचे ठिकाणी व हाडावर झालेले व्रण आत गती असलेले, भगंदर किंवा शिवण व कूटकास्थि (माकडहाड) ह्यांच्या आश्रयाने झालेले, भगंदर हे व्रणही वरीलप्रमाणेच कष्टसाध्य आहेत.

कुष्ठी मनुष्याचे व्रण, विषबाधा झालेल्या मनुष्याचे व्रण, क्षयी मनुष्याचे व्रण आणि एकदा व्रण होऊन बरा झाल्यानंतर त्याच जागी पुन्हा झालेला व्रण इतक्या प्रकारचे व्रण फार कष्टाने बरे होतात.

अवपाटिका (लिंगाच्या अग्रभागास इजा), निरुद्ध-प्रकाश (मूत्रमार्गावरोध) सन्निरुद्धगुद, पोटावरील गाठीचा व्रण होऊन त्यात कृमी झाले तर ते, पडशामुळे नाकात होणारे कृमी, कोठ्यातील व्रणात होणारे, त्वचेचे रोग व प्रमेह ह्यांच्या व्रणातून झालेले कृमी, मूत्रशर्करा, सिकतामेह, वातकुंडलिका, अष्ठिला, दंतशर्करा, उपकुश (एक दातांचा रोग),

कंठशालुक (गळ्यात होणारी एक ग्रंथी), विषारी काडीने दात घासल्यामुळे फुगलेल्या हिरड्या, विसर्प, हाड्याव्रण, उरःक्षत व व्रणाच्या गाठी अशा प्रकारचे व्रण याप्य (म्हणजे औषध सतत चालू आहे तोपर्यंत बरे असणारे) आहेत.

जर व्रणावर उपायच केले नाहीत, तर ते साध्य असलेले याप्य होतात. याप्य असलेले असाध्य होतात आणि जे असाध्य असतात ते प्राणाची हानी करतात.

औषधोपचार चालू आहेत तोपर्यंत जे बरे असतात, ते याप्य समजावेत. ते याप्य व्रण (किंवा रोग) औषधोपचार बंद पडले की तत्काळ रोग्याचा नाश करतात.

पडणाऱ्या घराला उत्तम प्रकारे खांबाचा आधार दिला असता तो, जसा त्या घराला सावरून धरतो, त्याप्रमाणे याप्य रोग आहे. अशा मनुष्याला योग्य औषधोपचार मिळाले असता त्याचे आयुष्य आहे तोपर्यंत तो जगतो.

असाध्य व्रण म्हणजे मांसाच्या गोळ्याप्रमाणे वर उचललेले, अतिशय स्राव होत असलेले, ज्यांच्या आतील भागात पू असून वेदनायुक्त असे, घोडीच्या जननेंद्रियाप्रमाणे ज्यांचे काठ वर आलेले आहेत असे, कित्येक कठीण असून त्यांच्यावर गाईच्या शिंगाप्रमाणे उंच असे मांसाचे मृदू अंकूर असलेले, दुसरे कित्येक दूषित रक्त वाहत असलेले किंवा पातळ, थंड व बुळबुळीत स्राव होत असलेले मध्यभागी उंच असे, ज्यांची छिद्रे फार लांबपर्यंत खोल गेली आहेत असे,

तागाच्या किंवा कापसाच्या सुताच्या जाळ्याप्रमाणे ज्यांच्यामध्ये स्नायूंचे जाळे पसरले आहे व ज्यांच्याकडे पाहवत नाही असे, ज्यांच्यामधून वसा, मेद, मज्जा ह्यांचा व मस्तकातील मेंदूपासून निघणारा एक तुपासारखा पदार्थ (मस्तुलुंग) ह्याचा स्राव होत आहे असे व्रण जर वातादी दोषापासून व्रणशोथ उत्पन्न होऊन झालेले असले; तर ते (आगंतुक आघातजन्य नव्हेत) व्रण असाध्य असतात. तसेच ज्या कोठ्यातील व्रणाच्या छिद्रातून पिवळा, काळा असा स्राव होतो किंवा तशा रंगाची लघवी त्यातून येते, तसेच त्यातून मळही येतो व वायूही येतो ते व्रण, तसेच कोठ्यात झालेले व्रण कोठ्यातच असल्यामुळे त्यांचा पू रक्त वगैरे स्राव व्रणाच्या तोंडावाटे होऊन शिवाय त्या रोग्याच्या तोंडातून अगर मलभागातून होत असल्यास तसले व्रणही असाध्यच.

त्याचप्रमाणे ज्यांचे मांस क्षीण झाले आहे अशा मनुष्याचे व्रण, ज्यांना अनेक तोंडे असून ती फार बारीक आहेत असे व्रण असाध्य समजावेत. ह्यांच्यामधून मांसाचे बुडबुडे येत असतात. मस्तक व गळा ह्यांच्या ठिकाणी झालेल्या व्रणातून (व्रणाच्या छिद्रातून) जर शब्दयुक्त वायू येत असेल तर ते असाध्य समजावेत. ज्याचे मांस क्षीण झाले आहे- म्हणजे जे रोडले आहेत, ज्या व्रणातून पू व रक्त वाहत असून, अरुची, अपचन, खोकला व श्वास हे उपद्रव होत असतील; तर ते व्रण असाध्य असतात. त्याचप्रमाणे मस्तकाचे कवच फुटून झालेली जी जखम तिच्यामधून मस्तुलुंग (मेंदूपासून निघणारा तुपासारखा एक पदार्थ) बाहेर येत असल्याचे दिसले व त्या जखमेत तीनही दोषांची लक्षणे दिसू लागली किंवा त्या

रोग्याला खोकला व श्वासय हे उपद्रव झाले, तर ती जखम असाध्य समजावी.

ज्या व्रणामधून वसा (चरबी) मेद, मज्जा व मस्तुलुंग (मेंदुजन्य स्निग्ध स्राव) ह्यांचा स्राव होतो असा व्रण जर आगंतुक (आघाताने झालेला) असेल, तर तो साध्य होतो, पण तोच जर वातादी दोषजन्य असेल तर साध्य होत नाही.

मर्माचे स्थान सोडून शिरा, सांधे, हाडे वगैरे सोडून झालेला असा जरी व्रण असला तरी औषधोपचार चालू असूनही जर तो रसादी सर्व धातूंना व्यापील (सप्तधातुगत होईल) तर त्याचे ते असाध्य लक्षण समजावे.

जो व्रण क्रमाने वाढत जाऊन हळूहळू सर्व धातूंना व्यापतो असा व्रण- ज्याप्रमाणे फार वर्षांचा मोठा वृक्ष उपटून टाकणे अशक्य असते, त्याप्रमाणे तो व्रण बरा करणे अशक्य असते. (अर्थात तो असाध्य असतो.) कारण तो फार दिवस झाल्यामुळे (स्थिरपणामुळे) व त्याच्या स्वाभाविक जोरामुळे तो सर्व धातुगत झाल्याकारणाने, ज्याप्रमाणे एखाद्या दुष्ट ग्रहाची पीडा मंत्रप्रयोगानेदेखील दूर होत नाही, म्हणजे त्याच्यावर मंत्राचे सामर्थ्य निरुपयोगी होते. त्याप्रमाणे असा व्रण औषधांच्या वीर्यांचा (गुणांचा) नाश करतो . (त्याजवर औषध चालत नाही)

ह्यावर सांगितलेल्या लक्षणाच्या उलट ज्याची लक्षणे आहेत- म्हणजे जो केवळ त्वचेचाच आश्रय करून आहे, सप्तधातुगत झाला नाही तो, ज्याप्रमाणे मूळ धरले नाही असा रोपटा सहज उपटता येतो; त्याप्रमाणे असा व्रण सहज सुखाने बरा होतो.

तीनही दोषांची असाध्य लक्षणे ज्यात नाहीत, ज्याच्या कडा श्यामवर्ण दिसत आहेत व त्यातून नव्या मांसाचे अंकुर

दिसत आहेत, व्रणातील वेदना बंद झाल्या असून स्रावही बंद झाला आहे, अशा व्रणाला शुद्धव्रण असे म्हणतात .

ज्या व्रणाच्या कडा पारव्याच्या रंगाच्या दिसत आहेत व त्यातील ओलसरपणा नाहीसा झाला असून त्या ठिकाणी त्यांच्यामधून नव्या त्वचेचे पदर दिसत आहेत, तो व्रण भरून येत आहे असे समजावे .

ज्या व्रणाचे सर्व मार्ग (सर्व जागा) भरून आले आहेत, त्या ठिकाणी गाठी, सूज वगैरे काही नाही, त्या ठिकाणी आसपासच्या त्वचेप्रमाणे रंग आला आहे व त्या ठिकाणी उंच-सखलपणा नसून ती जागा तळहातासारखी किंवा जिभेच्या तळासारखी साफ दिसत आहे-अशा स्थितीला जो व्रण चांगला भरून आला आहे म्हणून समजावे.

अपथ्यदिकांनी वातादी दोषांचा प्रकोप झाला असता, अति व्यायामाने, कशाचा तरी मोठा धक्का लागल्याने, अजीर्णामुळे, अत्यंत हर्षाने, रागाने किंवा अतिशय भीतीने व्रण नुकताच चांगला भरून आला असला तरी पुन्हा उत्पन्न होतो. (विदीर्ण होतो) यासाठी व्रण बरा झाल्यावरदेखील पुढे काही दिवस ह्या गोष्टी वर्ज कराव्यात.

- आलोक जोशी

संस्कृत सुभाषित

अल्पाक्षररमणीयं यः कथयति निश्चितं स खलु वाग्मी । बहुवचनमल्पसारं यः कथयति विप्रलापी सः ॥

अर्थ : थोडक्यात आणि सुंदर भाषेत जो सांगतो, तो खरोखर चांगला-फर्डा वक्ता होय. खूप बडबड करून त्यातून थोडासाच अर्थ निघत असेल, तर त्याला वाचाळ म्हणावे.

उदकशांती

आपल्या सर्वांना उदकशांती माहिती आहे, पण त्याबद्दलची फारशी माहिती बहुतेक जणांना नसते. उदकशांती म्हणजे काय? ती शांती केव्हा करतात? ती शांती केल्याने काय होते? यासारखे अनेक प्रश्न आपल्याला पडतात. कदाचित तुम्हालाही पडत असतील, तर चला, जाणून घेऊ या उदकशांतीबद्दल.

अर्थ - उदक म्हणजे पाणी. या पृथ्वी वर पाण्याशिवाय कुठल्याही गोष्टीचे शुद्धीकरण होऊ शकत नाही उदा. कपडे धुताना, भांडी घासताना, अंघोळ करण्यासाठी पाण्याची जागा कोणीही घेऊ शकत नाही. पाण्याला अभिमंत्रित करून त्या पाण्याने घराचे शुद्धीकरण करणे म्हणजे उदकशांती.

फायदे - नव्या घरात राहायला जायचे असल्यास आपण वास्तुशांती करून राहायला जातो; पण जर मुहूर्त नसेल, तर उदकशांती करून शुद्धीकरण झाल्यावर आपण राहायला जाऊ शकतो.

नवे व्यापारिक स्थान असेल; ते आधी कोणी कसे वापरले, हे आपणास माहिती नसते. तिथे सुद्धा आपण उदकशांती करू शकतो.

घरी सुतक झाल्यावर त्रयोदश श्राद्ध करून मग चौदाव्या दिवशी आपण शुद्धीकरणासाठी उदकशांती करतो.

उदकशांतीचे आणखी महत्त्वाचे फायदे म्हणजे- घरातील नकारात्मक शक्तीचा नाश होऊन दैवी ऊर्जेचे संपादन होते. घरातील अशांती नाहीशी होऊन प्रसन्नतेचे वातावरण निर्माण होते.

विधी : उदकशांती करताना गुरुजी गणपतीपूजन व पुण्याहवाचन करतात. प्रधान पीठावरील कलशास गुग्गुळाने धुपवितात, मग ब्रह्मदेवाला स्थापन करतात. गुग्गुळाचा धूर पूर्ण घरात

फिरवतात. वेदांचे मंत्र म्हणून पाणी अभिमंत्रित केले जाते.

उदकशांतीमध्ये तीन प्रकारे शुद्धीकरण प्रक्रिया होते. सर्वप्रथम १) गुग्गुळाचे धूर त्यानंतर २) वेदमंत्रांची स्पंदने, नंतर ३) पाण्याने सिंचन करून केले जाणारे शुद्धीकरण.

यजमानांना अंघोळीलासुद्धा हे पाणी दिले जाते; जेणेकरून घरातील व परिवारातील नकारात्मक शक्तीचा पूर्णपणे नाश होतो.

वैदिक कर्मकाण्डात अनेक याग, अनुष्ठान, व्रते व पूजा सांगितल्या आहेत. त्यातील काही प्रचलित असल्यामुळे माहित असतात आणि काही प्रचलित नसल्याने माहिती नसतात.

उदकशान्ती पूजा कुठल्याही शुभ परिणामासाठी वित्तीय समस्या, घर, कामावर तणाव, स्वास्थ्य यासाठी केली जाते. तसेच विवाह, उपनयन, गृहप्रवेश, घरातील नवा जन्म यासारख्या शुभ कार्यक्रमात, घराच्या शांतीसाठीही केली जाते.

या पूजेत १ ४ ४ १ ओळींचा पाठ ३ तास असतो. ही पूजा गणपति पूजनाने होते. या पूजेत गंगा नदीचे पवित्र पाणी एका कलशात ठेवतात आणि पवित्र परमेश्वराला त्यात निवास करण्यासाठी आमंत्रित केले जाते.

उदकशान्ती पूजेतील मंत्राने अग्नी आणि विष्णू यांना बोलावले जाते. सर्वांना आशीर्वाद देण्यासाठी या दोन देवतांना अनुरोध केला जातो, ज्यामुळे सर्वांना सुखी आणि समृद्ध जीवन मिळेल. वास्तुशुद्धी/ 'गृहशुद्धी' हे 'उदकशान्ती' चे मुख्य उद्दिष्ट असले, तरी त्यासोबतच आरोग्यप्राप्ती व शारीरिक व मानसिक बलप्राप्ती हीसुद्धा उद्दिष्टे आहेत.

उदकशांती करण्यामागची कारणे: वास्तुशान्तीचे मुहूर्त नसताना गृहप्रवेश करून राहायला जाणे अत्यावश्यक असल्यास उदकशांती करतात. (हा तत्कालीन उपाय आहे, याने वास्तुशान्तीचे फळ मिळणार नाही, पण वास्तुमुहूर्त मिळेपर्यंत घरात वास्तव्य व अन्नभक्षणादी दोष लागणार नाहीत. पुढे लाभणाऱ्या वास्तुमुहूर्तावर वास्तुशांती करणे मात्र आवश्यक आहे.)

घरातील व्यक्ती निधन पावल्यानंतर तेरावा, चौदावा विधी केल्यानंतर ग्रहशुद्धीसाठी उदकशांती करतात.

चारधामपैकी एखादी यात्रा करून आल्यानंतर घरी गंगापूजन असते, तेव्हा उदकशांती करतात.

कालसर्प शांती केल्यानंतर उदकशांती करावी लागते, कारण त्याशिवाय कालसर्पशांतीचे फळ मिळत नाही.

आपण राहत असलेली वास्तू तसेच आपले व्यवसायाचे ठिकाण येथील वास्तूतील नकारात्मक ऊर्जेचा नाश होण्यासाठी व वास्तूत सकारात्मक ऊर्जा वास करण्यासाठी यजमानांनी दर वर्षी उदकशांती करावी.

विधी : यजमानांना पंचगव्य देऊन शरीरशुद्धी केली जाते. त्यानंतर आपली कुलदेवता, ग्रामदेवता, सद्गुरू, वास्तुदेवता, आपण ज्या ठिकाणी राहत असतो त्या परिसरातिल देवता- या सर्वांना नारळ-विडा ठेवला जातो. प्रत्यक्ष त्या ठिकाणी जाऊन येणे अशक्य असल्याने घरातच देवांसमोर हे नारळ-विडे ठेवले जातात. त्यांना नमस्कार करून, घरातील सर्व वडिलधाऱ्या मंडळींना नमस्कार करून, आलेले गुरुजी यांना नमस्कार करून कार्यक्रमाला सुरुवात होते.

पंचांग पठण : काही मंगल श्लोकांचे पठण करून तिथी, वार, नक्षत्र, योग, करण या सर्वांचा उल्लेख केला जाते.

संकल्प : सर्व कुटुंबीय मंडळींना सुदृढ आयुष्य, आरोग्य प्राप्त होऊन सर्व प्रकारची शांतता मिळावी म्हणून आजच्या दिवशी ब्राह्मणांना बोलावून उदकशांत करतो- असा संकल्प करतात. संकल्प करून झाल्यावर सर्व कार्य निर्विघ्नतेने संपन्न होण्यासाठी गणेशपूजन करतात. सुपारीवर किंवा नारळावर गणेशपूजन केले जाते.

पुण्याहवाचन : आलेल्या गुरुजींकडून हा दिवस आम्हाला पुण्यकारक, ऋद्धिकारक, श्रीकारक व कल्याणकारक असो- असे आशीर्वाद दिले जातात. नंतर आलेल्या गुरुजींची उदकशांतीसाठी नियुक्ती केली जाते. त्याला आचार्यवरण असे म्हणतात. येशपर्यंतचा विधी यजमानांकडून केला जातो. पुढचे कार्य प्रामुख्याने गुरुजी करतात. पिवळी मोहरी, पंचगव्य व शुद्ध पाणी घरात प्रोक्षण करून गृहशुद्धी केली जाते. नंतर मुख्य कार्यास प्रारंभ होतो. सिकता म्हणजे वाळू, वाळूचे स्थंडिल (ओटा) घालून त्यावर दुर्वा, दर्भ घालून त्यावर फुले व फळे ठेवतात. चार बाजूला विशिष्ट संख्येने दर्भाची परिस्तरणे घालतात. उदकशांतीच्या वेळी कोळश्यांवर धूप/ऊद घालून त्या धुराने कलश किंवा कळशी धुवतात. त्यामधे शुद्ध पाणी भरून षडंगसहित वेदपुरुष ब्रह्मदेवतेचे आवाहन करतात. त्याच कलशात ब्रह्मदेवाची षोडशोपचार पंचामृती पूजा करतात.

पाणी व ब्रह्म यातील साधर्म्य :

वेदांमध्ये आपोवैदेवानां प्रियं धाम म्हणजे पाणी हे देवतांचे आवडते स्थान आहे. आपः सर्वस्य भेषजीः म्हणजे पाणी सर्व रोगांवर औषध आहे- अशा अर्थाची वचने आढळतात. त्या आधाराने पाणी व ब्रह्म यांना एकरूप मानले आहे. ब्रह्म

ज्याप्रमाणे मूळचे निराकार परंतु ज्याचा आश्रय घेईल तसा त्याचा आकार धारण करते; त्याप्रमाणे पाणीसुद्धा मूळचे निराकार व ज्या पात्रात जाईल त्याच्या आकारानुसार स्वतःचा आकार बनवते. म्हणून कळशी/कलश धुवून त्यात समंत्रक पाणी भरले जाते. या पाण्यातच ब्रह्मदेवतेचे पूजन केले जाते. विष्णू, शंकराप्रमाणे ब्रह्मदेवतेचे पूजन मूर्तीच्या रूपात न होता पाणी अथवा दर्भाच्या माध्यमातूनच होते. षोडशोपचार पूजा झाल्यावर दुर्वा व दर्भ यांनी कलश/कळशी आच्छादित केली जाते. या दर्भाच्या आच्छादनास ब्रह्मा असे म्हणतात. दर्भ व ब्रह्मा हे एकदमच उत्पन्न झाले आहेत, असे वचन आहे. चार दिशांना १-१ गुरुजी नियुक्त केले जातात. ऋग्वेद, यजुर्वेद, सामवेद व अथर्ववेद यांच्या संहितेतला आद्य मंत्र म्हणून उदकशांतीतील मुख्य मंत्र पठणास प्रारंभ होतो.

पहिला भाग : यात राक्षोघ्न म्हणजे राक्षसीवृत्तीचा नाश करणारे मंत्र म्हटले जातात. द्वेष करणाऱ्यांना रुद्राच्या दाढेत (जबड्यात) देतो, असे पालुपद असलेल्या प्रार्थनाही येतात. चार मुख्य दिशा व त्यांचे अधिपती यांना वंदन करून प्रार्थना केली जाते. येथे उदकशांतीचा पहिला भाग संपतो.

दुसरा भाग : तैतिरीय ब्राह्मणातील मंत्राने सुरुवात होते. यात सुरुवातीलाच दधिची ऋषींच्या अस्थींपासून इंद्राने वज्र बनविले ती कथा येते. पुढे पाणी शुद्धीकरणाशी संबंधित मंत्र येतात. विश्वनिर्मितीच्या संकल्पनेचा विचार मांडणारे गासादीय सूक्त- सुद्धा यात येते. येथे दुसरा भाग संपतो.

तिसरा भाग : नक्षत्र पाढा : यामधे नक्षत्रांची व नक्षत्रदेवतांची स्तुती आहे. वेदकाळात कृत्तिका नक्षत्रापासून नक्षत्र गणनेला सुरुवात होत असे. म्हणून कृत्तिका नक्षत्र व त्याची देवता अग्नी यांच्या स्तुतीने नक्षत्रपाढ्याला सुरुवात झाली आहे. पुढे

रोहिणी, मृग या क्रमाने भरणीपर्यंत स्तुतिमंत्र येतात. मधे पौर्णिमा व शेवटी अमावास्या यांचीही स्तुती आहे. तसेच सांप्रत प्रचलित नसलेले अभिजित हे अष्टाविसावे नक्षत्रसुद्धा या क्रमात येते. राशीपेक्षा नक्षत्रे अधिक सूक्ष्म फले देतात. येथे नक्षत्रपाढा पूर्ण होतो.

चौथा भाग : स्वाहाकार : पाण्यात जो अग्नी असतो, त्याला दिलेल्या या आहुती आहेत. नक्षत्रपाढ्यातील नक्षत्रांना व देवतांना स्वाहाः असे म्हणून आहुती दिली जाते. तसेच प्रत्येक नक्षत्रात महत्त्वाचे जे तारे- त्यांच्या देवतांनाही स्वाहाः म्हणून आहुत्या दिल्या जातात. शेवटी ब्रह्मदेवता, अग्नी, पृथ्वी, वनस्पती, वाचा, वाचस्पती व विष्णू सर्वांना त्रिवार नमस्कार केला जातो. या ठिकाणी उदकशांत पठणाचा कार्यक्रम पूर्ण होतो.

नंतर गुरुजी ब्रह्मदेवतेचे पंचोपचार पूजन करतात. सर्व ऋत्विज कलशाला हात लावून मंत्र म्हणून कलशाचे उत्थापन करतात. कलशातल्या पाण्याने यजमान कुटुंबीयांवर अभिषेक केला जातो. कलशातील पाणी तीर्थ म्हणून पिण्यास दिले जाते. यजमानांकडून गुरुजींना दक्षिणाप्रदानाचा संकल्प केला जातो. पूर्व दिशेच्या गुरुजींना सुवर्ण, दक्षिण दिशेच्या गुरुजींना रजत (चांदी), पश्चिम दिशेच्या गुरुजींना कांस्य (कासे) व उत्तर दिशेच्या गुरुजींना वस्त्र अशा रूपात दक्षिणा किंवा व्यावहारिक मूल्याच्या रूपात दक्षिणा दिली जाते. आशीर्वाद मंत्र म्हणून गुरुजी कर्माचे फल प्रदान करतात. यजमान ब्राह्मणांकडून 'शांती, पुष्टी, तुष्टी असो' असे संस्कृत मधून म्हणण्याची विनंती करतात. त्यानुसार गुरुजी प्रतिवचन देतात. कर्म विष्णूला अर्पण करून कर्मसांगतेला दोन वेळा आचमन करून हा कार्यक्रम संपूर्ण होतो.

सौजन्य- भालचंद्र जोशी गुरुजी

वैवाहिक जीवन की लिव्ह-इन रिलेशनशिप?

हिंदू जीवनपद्धतीत महत्त्वाच्या मानलेल्या १२ संस्कारांपैकी विवाह-संस्कार हा सर्वाधिक महत्त्वाचा मानलेला आहे. विवाहयोग्य वयाची एक स्त्री व एक पुरुष, एकमेकांच्या पसंतीने, संमतीने आणि समाजाच्या साक्षीने वैवाहिक बंधन, तदनुषंगिक जबाबदाऱ्या व कर्तव्ये स्वीकारतात. त्यांच्या शरीरसंबंधांना सामाजिक मान्यताही मिळते आणि त्यांना होणाऱ्या मुलांनाही त्यांची औरस संतती व कायदेशीर वारस म्हणून जरूर ते अधिकार, हक्क व मालमत्ते हक्कही प्राप्त होतात. मोहामेडन लॉ मध्ये तर विवाहाची अगदी स्वच्छ आणि सरळ व्याख्याच दिली आहे - "Marriage is a civil contract. It's objective is to legalise sexual intercourse and procreation of children."

कसेही असले तरी भारतीय जीवनपद्धती आणि पाश्चिमात्य मुक्त, स्वच्छंद जीवनपद्धती यांत जमीन-अस्मानाचा फरक आहे. एकीकडे पाश्चिमात्य लोकांना भारतीय जीवनपद्धती, संस्कार यांचे आकर्षण वाटते आहे. एक विवाहित भारतीय स्त्री व पुरुष आयुष्यभर एकमेकांशी एकनिष्ठ, प्रामाणिक राहून कसा संसार करू शकतात याचेच त्यांना आश्चर्य व आकर्षणही वाटते. इथे मला एक जुनी, पेपरमध्ये वाचलेली बातमी आठवते. कांही वर्षांपूर्वी युरोपातील काही देशांतील १०-१२ विवाहित जोडपी खास रिझर्व्ह केलेल्या दोन बसेसमधून आपल्या रत्नागिरीजवळील श्री क्षेत्र गणपती पुळे येथे हिंदू वैदिक पद्धतीप्रमाणे पुन्हा विवाह

करून घेण्यासाठी आली होती, त्यांनी अगदी होम-हवन, समपदी करून पुन्हा विवाह केले. पश्चिमेला पूर्वेचे आकर्षण तर पूर्वेला पश्चिमेचे- केवढा विरोधाभास!! एका जर्मन माणसाने पुण्यात येऊन आपली मुंज करून घेतली होती; इतकेच नव्हे, तर त्याने काही घरी जाऊन मधुकरीही मागितली होती.

मागील १५-२० वर्षात अनेक भारतीय तरुण मंडळी शिक्षण, नोकरी, व्यवसायानिमित्त परदेशी जात-येत राहिली. अनेकांना तिकडील मुक्त-स्वच्छंद जीवनपद्धतीची भुरळ पडली, आई-वडिलांचाही विसर पडायला लागला. काही जण परदेशी मुलींशी लग्न करून तिकडेच स्थिरावले व घराला-देशाला विसरले. त्यातील काही जण नंतर पस्तावलेदेखील. स्वदेशी परतलेल्या काहीनी तिकडील लिव्ह-इन-रिलेशनशिप (खरे म्हणजे वापरा व गरज संपली की टाकून द्या) ही जीवनपद्धती सोईस्करपणे इकडे आयात केली- ज्यात कसलेच वैवाहिक बंधन नाही, जबाबदारी नाही. पटले तर एकत्र राहू, नाही पटले तर वेगळे होऊ. कोर्ट-कचेऱ्या, घटस्फोट वगैरे कशाचीही गरज नाही आणि त्यासाठी वेळ व पैसाही खर्च करायला नको. तू नही तो और सही! एकदम सिंपल सोल्यूशन! अशा लिव्ह-इन-जोड्यांना (जोडप्यांना नव्हे!) होणाऱ्या मुलांचे भवितव्य काय? त्यांना सामाजिक दर्जा काय? त्यांचा दोष काय? या व अन्य तत्सम बाबींचा सखोल विचार करून जरी काही न्यायालयांनी अशा लिव्ह-इन

संबंधांना मान्यता दर्शविली असली आणि त्यांना होणाऱ्या मुलांना त्यांच्या आई-वडिलांचे संपत्तीत वारसाहक्क दिले असले, तरी एकंदरीत विचार करता, ही सोईस्कर लिव्ह-इन स्वच्छंद जीवनपद्धती भारतीय समाजाला मानवणारी नाही, हे नक्की! (समलिंगी विवाह या परदेशीय विकृतीला आपल्याकडील कोर्टांचीही मान्यता आहे, हे तर फारच विचित्र, अनाकलनीय आहे.) सुशिक्षित-सुसंस्कृत म्हणविला जाणारा मानवसमाज पशूंनाही लाजवेल असे वर्तन करू लागला आहे. कालाय तस्मै नमः!!

शिक्षणाच्या मुबलक संधी, कमी वयात मिळणाऱ्या मोठ्या पगाराच्या नोकऱ्या, स्वयंपूर्ण असल्याची भावना, मी मिळवते- मी कशीही वागेन- कसाही खर्च करीन असा आलेला एक प्रकारचा बेमुर्वतखोरपणा, संततिप्रतिबंधक साधनांची सहज उपलब्धता इ.मुळे मिळवत्या मुली आता खुद्द आई-वडिलांनाही विचारत नाहीत, जुमानत नाहीत; अशी आजची स्थिती आहे. समाजाला दाखविण्यासाठी विवाहाला उभे राहायचे, नवऱ्याच्या आर्थिक परिस्थितीचा अंदाज घेऊन, त्याला बेसावध ठेवून योग्य संधी येताच धुसफूस सुरू करायची, भांडण काढायचे, नवऱ्याला ब्लॅकमेल करायचे, घटस्फोट घ्यायचा, घसघशीत रक्कम त्याच्याकडून उकळायची आणि काहीही कामधंदा न करता आरामशीर मनमानी आयुष्य जगायचे- हा मुलींचा एक नवीनच फंडा हल्ली सुरू झाला आहे. अशा प्रकरणांमुळे फॅमिली कोर्टातील वाढत्या केसेसमुळे

चरबी कमी करा

शरीरात चरबी जास्त वाढलेली असणाऱ्यांसाठी कमी करण्याचा खात्रीशीर रामबाण उपाय येथे देत आहोत.

साहित्य : १०० ग्रॅम मेथी, ४० ग्रॅम ओवा, २० ग्रॅम काळे जिरे हे एका व्यक्तीसाठीचे प्रमाण आहे. यात फरक करू नये. प्रमाण वजन करून घ्यावे.

कृती : वरील तीनही वस्तू लोखंडाच्या कढईत सौम्य तापमानात (साधारण लालसर होईपर्यंत) वेगवेगळ्या भाजून घ्याव्यात. नंतर तीनही वस्तू एकत्र करून मिक्सरमधून पावडर करावी. रात्री झोपताना एक चमचा (टी स्पून) पावडर एक कप कोमट पाण्याबरोबर घ्यावी. पाणी कोमटच घेणे आवश्यक आहे.

हे चूर्ण रोज घेतल्यामुळे शरीरात कुठेही कोनाकोपऱ्यात साचलेली घाण मळाद्वारे अथवा लघवीद्वारे बाहेर निघून जाते. तीन महिन्यांनंतर शरीरात अनावश्यक साचलेली चरबी किंवा चरबीच्या गाठी आपोआप विरघळायला

लागतात. सुरकुतलेली त्वचा ताणली जाते. शरीर सुंदर होते.

फायदे :- १) जुनाट वातविकार कायमचा जातो. २) हाडे मजबूत होतात. ३) काम करण्यास स्फूर्ती येते. ४) डोळे तेजस्वी होतात. ५) केसांची वाढ होते. ६) जुनाट वायुविकारापासून कायमची सुटका होते. ७) रक्ताभिसरण चांगले होते. ८) कफ प्रवृत्ती असलेल्यांना तर कायमचा फायदा होतो. ९) हृदयाची कार्यक्षमता वाढते. १०) बहिरेपणा दूर होतो. ११) बाळंतपणानंतर बेडौल होणारे स्त्रियांचे शरीर सुडौल होते. १२) अॅलोपॅथीच्या औषधांमुळे होणारा साईड इफेक्ट कमी होतो. १३) दात बळकट होतात व त्यावरील इन्मल टिकून राहते. १४) रक्तवाहिन्या स्वच्छ राहतात-म्हणजे रक्त शुद्ध होते व रक्तातील गुणधर्म टिकून राहतात. १५) नपुंसकता असेल तर ती दूर होते. १६) ज्यांना मूल हवे असेल, तर त्यांचे होणारे मूल तेजस्वी होते. १७)

मलेरिया, कावीळ, टायफॉइड, कॉलरा इ. रोगांना प्रतिकार करण्याची शक्ती येते. १८) त्वचेवर सुरकुत्या लवकर पडत नाहीत. वृद्धापकाळामुळे येणाऱ्या सुरकुत्या पडण्याचा कालावधी लांबतो, म्हणजे दीर्घायुष्य लाभते. १९) स्त्रियांना तरुणपणी किंवा लग्नानंतर येणारी मरगळ, मेनोपॉजचा त्रास दूर होण्यास मदत मिळते. २०) शरीरात पाण्याद्वारे, हवेद्वारे, तापमानामुळे होणारे जुनाट आजार कायमस्वरूपी नष्ट होतात. २१) शरीरात वाढलेले कोलेस्टेरॉलचे प्रमाण कमी करण्यास मदत मिळते. हार्टअॅटॅक येण्याची शक्यता बऱ्याच प्रमाणात कमी होते. २२) त्वचेचा रंग काळवंडत नाही. त्वचेचे आजार, त्वचा सुकणे, खाज येणे बंद होते. २३) कोणत्याही वयाची व्यक्ती स्त्री-पुरुष सर्वांसाठी अतिशय फायदेशीर.

सौजन्य : डॉ. मृणाल कवी

...मागील पानावरून

वैवाहिक जीवन की लिव्ह-इन रिलेशनशिप?

आपले समाजस्वास्थ्य बिघडत चालले आहे. त्यात भर घालायला हल्लीच्या सामू-सुना भांडणे, हाणामाऱ्या, तिखटमीठ लावून दाखविणाऱ्या आचरट टी. व्ही. मालिका एकामागोमाग एक तयार आहेतच. मग काय, सारा आनंदीआनंदच! विवाहसंस्था तर केव्हाच संपली आहे. विवाहेच्छू मुले धास्तावून गेली आहेत आणि त्यांच्या पालकांची चिंता वाढली आहे. आपल्या मुलांच्या नशिबात हे काय वाढून ठेवले आहे, हेच त्यांना कळेनासे झाले आहे. आपल्या आजूबाजूला अशा घटना घडताना पाहिल्या की वाईट वाटते. म्हणूनच.... सावधान !!

- किरण शं. नानिवडेकर

पान ३६ वरून

(कोडासाठी उपयुक्त), रान भुईतरवड (पोटाच्या विकारांसाठी), सोनामुखी, हरणखुरी (उष्णतारोधक असते. हरणांच्या आवडीची वनस्पती), करटुली (फिट्ससाठी), पांढरी जादी (स्त्रीरोग), ज्येष्ठमध (मूळव्याधीसाठी), देवडांगरी (मोड मूळव्याधीसाठी), तालीम खाना (धातुपौष्टिक) आदी विविध आजारांवर उपचारांसाठी आवश्यक असणाऱ्या वनस्पती या डोंगरात आहेत. तोंड आल्यास जाईचा पाला चावला, तर ते गुणकारी ठरते. जाई ही वनस्पती जाईच्या डोंगरात मोठ्या प्रमाणात आहे. अर्जुन सादाड या वनस्पतीची साल हाडाला लागलेल्या मार व शरिरावरील जखमांवर गुणकारी असते.

डोंगरातील या वनस्पतींचा उपयोग करून काही ठिकाणी उद्यान सुरू केले आहेत. प्रत्येक घराच्या आवारात किमान महत्त्वाच्या दहा वनस्पती असाव्यात, यामुळे किरकोळ आजारासाठी डॉक्टरांकडे जाण्याची गरज पडणार नाही. वाघजाईचा डोंगर' नगर तालुक्यात असलेल्या या डोंगरात लाजाळूची असंख्य झाडे आहेत. त्याला हात लावला, की ही वनस्पती आपली पाने मिटवून घेते व लाजते.

आपण डोंगरातून फिरताना अनेक मौल्यवान वनस्पती पायाखाली तुडवून जातो, पण त्यांची ओळख झाल्यास त्याचे महत्त्व अधिक कळते. या गर्भगिरीत अशाच असंख्य वनस्पती जाणकारांना खुणावतात. गोरक्षनाथांनी पूर्ण गर्भगिरी सोन्याचा केला, असा उल्लेख पोथी-पुराणांत आहे. सध्याही या औषधी वनस्पतींचा विचार केला, तर या डोंगराचे मोल सोन्यापेक्षा कमी नाही, असेच म्हणावे लागेल.

वरील लेखात आलेल्या वनस्पतींचा उपयोग जिज्ञासूंनी आपल्या डॉक्टरांच्या सल्लयाने करावा.

- संकलक : संपादक

संपर्कत राहू या !

कन्हाडे ब्राह्मण महासंघाचे 'संपर्क'

संपर्क वाढवू या !!

WWW.2FACTOR.IN

Promote
Your
Business

Acquire
New
Customers

Deepen
Customer
Relationship

BULK SMS marketing

12%
of facebook posts are read

29%
of tweets are read

MOBILE ADS

75%
of people prefer
receiving marketing
messages via SMS

31%
of emails are opened

98%
of text messages are read

15%
prefer receiving email ads

10%
prefer in-app or push ads

 Solv
Technologies

2Factor, Solv Technologies,
19-02, B-Wing, Peninsula Business Park,
Lower Parel, Mumbai 400013

www.2Factor.in
95-5459-5459

दुर्मिळ औषधींचे आगार

गर्भगिरी पर्वतरांग हे औषधी वनस्पतींचे माहेरघरच आहे. दुर्मिळ वनौषधींचे ते मोठे आगार आहे. वेगवेगळ्या वनस्पतींनी नटलेले हे डोंगर नगर व बीड जिल्ह्यांचे भूषण आहेत. सर्व वनस्पतींचे ज्ञान नवनाथाना होते. त्याचा उपयोगही त्यांना माहिती होता. या डोंगररांगेत अशा बहुगुणी वनस्पती सापडल्यामुळे नवनाथांचे वास्तव्य या भागात दीर्घकाळ होते. विविध वन्य पशू-पक्ष्यांचाही यामुळेच या डोंगरात वावर असतो.

गोरक्षनाथ गड (ता. नगर) ते येवलेवाडी (ता. पाटोदा) दरम्यान या डोंगरांत औषधी वनस्पती खच्चून भरलेल्या आहेत. अर्थात या खजिन्याची चावी जुन्या जाणकार व ठराविक व्यक्तींनाच सापडलेली असल्याने, विविध आजारांवर आयुर्वेदिक औषधे देणारी अनेक मंडळी सापडतात. त्यांच्या औषधांनी आजारांवर गुणही येतो. साधी ठेच लागून जखम झाली, तर कोठेही सहज उपलब्ध होणारी 'टनटनी' ही वनस्पती चोळून जखमेला राम रामने ठोकणारी मंडळी कमी नाहीत, तर गजकर्ण किंवा इसबगोल यासारख्या जखमा हमखास बरे करणारी औषधी देणारी मंडळीही आहेत. बहुतेक ग्रामस्थ अनेक आजारांवर गावरान उपाय करून वेळ व पैसा वाचवितात.

या डोंगरपट्ट्यातील शहा डोंगर, मांजरसुंभे, बिन्नी डोंगर, धुमाळ्या डोंगर, वाळूक टेंभा, खांडी, वाघजाई, देवदरा, पाची पोरान्चे डोंगर, वृद्धेश्वर, बोकडदरा, सावरगाव डोंगर परिसर, पत्र्याचा तांडा (सावरगाव), आंबेवाडीचा डोंगर, येवलेवाडी आदी डोंगरांत औषधी वनस्पती खच्चून भरलेल्या आहेत.

शिरूर कासार (जि. बीड) तालुक्यातील मानूरच्या नागनाथ देवस्थानजवळ, तर गोरख चिंचेचा विशाल वृक्ष आहे. ही चिंच अत्यंत दुर्मिळ व अनेक आजारांवर उपाय करणारी आहे.

मुसळी, शतावरी, अश्वगंधा, सर्पगंधा, सोनतरवड, अर्जुनवेल,

गुळवेल, अमृतवेल, बेल, भुईसल, चंदन, खैर, बाभूळ, अमोनी, निरधामना, हेकुळी, धावडा, वड, लिंब, घेटुळी, चिंच, सापकांदा, रानकांदा, चिबूकाटा, सराटा, रिंगणी, काटेरी रिंगणी, साबर, तरवड, रुई, तांदुळजा, धोत्रा, निंब, तुळस, रानतुळस, पाणकणीस, आपटा, एरंडी, तेलतुकडी, महादूत, निवडुंग, मेडसिंग, पाचुदा, केकताड, दुधी, गुगुळ, निलगिरी, गुलमोहोर, घाणरी, बांबू, रानमटकी, उंबर, बिबवा, महाडूक, सौंदड, अर्जुनसाल, उंबर, पिंपळ, सागर, पाथरी, पांगारा, सिंद, चिल्हर, सिसम, लोखंडी, पांढरी, रिठा, रामफळ, पळस, बहावा, निमोणी, हिवर, खिरणी, कोरफड, चिकणी, घायपती, साजरगोंडा, दवणा आदी औषधी वनस्पती सर्रास आढळतात.

डोंगरात चंदनाची झाडे सापडत असल्याने अनेक चंदनतस्करांची उपजीविका गर्भगिरीवर चालते. जांभूळ, आंबा, पेरू, डालिंब, संत्री, मोसंबी, पोपई, सीताफळ आदी फळांनी बागा बहरतात.

ठेंभुणी, बोरे, खरमटे, कांगोण्या, जांभूळ, करवंद, निवडुंग, पिठावण्या, हामन, खिरण्या, शेवंत्या, रानमटकी, धामण्या, तांबोरी आदी रानमेवा, तर येथील ग्रामस्थांना सहज उपलब्ध होणारा असतो. जाई-जुई, झेंडू, मोगरा, जास्वंदी, शेवंती आदी सुगंधी फुलांनी डोंगर बहरतात. आनंददरी (बाळनाथ गड), वाघजाई हे डोंगर म्हणजे करवंदांची खाणच म्हणावी लागेल. शहा डोंगरावर खिरण्यांची अनेक झाडे आहेत.

गवताच्या विविध जाती येथे आहेत. त्यात कन्हेर, पवना, कुंदा, कुसळी, हरळ, शिपरुट, पाथरी, दुधावणी, कोंबडा, कुसमुड, तांदुळजा, कुजीरजा, दिवाळी, लालडोंगा, मोळ, पाणकणीस, राजहंस आदींचा समावेश आहे.

प्रत्येक मोसमात या गर्भगिरीच्या झोळीत निसर्ग ही फळे - फुले भरभरून

दान करतो. त्यामुळेच मधमाश्या, कीटक येथे मकरंद गोळा करण्यासाठी कायम घोंगावताना दिसतात. वांबोरी घाट, उदरमल घाट, पाची पोरान्चे डोंगर, आनंद दरी, वाघदरी, आष्टी तालुक्यातील घाट, देऊळगावजवळील डोंगर, पाटोदा तालुक्यातील डोंगराचा भाग या भागात आगे, ब्राह्मणी, साधे मोहोळ मोठ्या प्रमाणात सापडतात. त्यामुळेच गोड मधाचे आगार म्हणून या गर्भगिरीकडे पाहिले जाते.

या भागात खरिपात बाजरी, वाटाणा, मूग, सूर्यफूल, तर रब्बीत ज्वारी, गहू आदी पिके घेतली जातात. करडई, सोयाबीन, सूर्यफूल, शेंगदाणे आदींचे तेल पाडून शेतकरी घरगुती वापर करतात.

पुणे येथील रसशाळेचे अभ्यासक या डोंगररांगेत विविध वनस्पतींचा अभ्यास करित असतात. उन्हाळी (विंचू उतरतो), पांढरी गुंज (अर्धशिशीला गुणकारी), काळे तीळ (मूळव्याधीसाठी उपयुक्त).

कळलावी, धामसी, कडू दोडका, पडवळ, पादरवासी, निरगुडी, बहावा, मेडसिंग, सौंदड, वांज, करटुली, गुंज या वनस्पतींबरोबर बकान, पांढरी घोसळी, जायफळ, तांबडी जाई, टाखळ, पळस, हिरडा, मुळा, मूग मोरचूद, तोंडली, ब्रह्मदंडी, उटकटार, केवडा आदी वनस्पती त्या-त्या हंगामांमध्ये आढळतात.

उपयुक्त ठरणारी नाई ही दुर्मिळ वनस्पती या डोंगरात मोठ्या प्रमाणात सापडते. पांढरी अपमारी व नाई या दोन वनस्पतींपासून मधुमेहावर उपचार केले जातात, तसेच मधुनाशिनी ही वनस्पतीही मधुमेहावर उपचार करण्यासाठी वापरतात. नारळाची कवटी व टनटनी, तसेच इतर वनस्पतींपासून इसब या आजारावर औषध तयार होते.

चित्रक (मूळव्याध व इतर आजारांवर), धायटी, अडुळसा (कफ पातळ करण्यासाठी), बावच्याचे पीट

पान ३४ वर

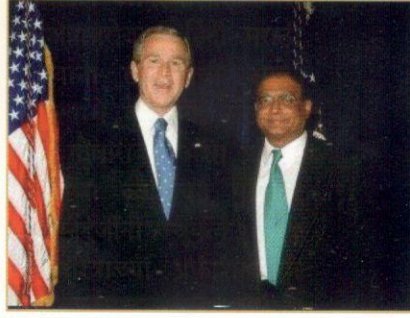
कर्तृत्ववान व्यक्तिमत्वाची ओळख - डॉ. मकरंद श्रीनिवास जावडेकर

कोल्हापूरच्या मातीने अनेक कर्तृत्ववान, बुद्धिमान, समाजधुरीण अशी नररत्ने जन्माला घातली आहेत. आपल्या कर्तृत्वाच्या जोरावर त्यांनी आपल्या गावाचे आणि पर्यायाने आपल्या देशाचेही नाव उज्वल केले आहे. त्यापैकीच एका बुद्धिवान व कर्तृत्ववान व्यक्तिमत्वाची ओळख इथे करून देत आहे. कारण ते आपले ज्ञातिबांधव आहेत. त्यांचे नांव आहे- डॉ. मकरंद श्रीनिवास जावडेकर.

त्यांचे मॅट्रीकपर्यंतचे शिक्षण कोल्हापूर मध्ये झाले. पुढे कराड येथील फार्मसी कॉलेजमधून त्यांनी B.Pharm. ही पदवी प्राप्त केली. त्यानंतर मुंबई येथे UDCT मध्ये M.Pharm डिग्रीसाठी त्यांनी प्रवेश घेतला. इथून पुढे मात्र त्यांनी मागे वळून पाहिलेच नाही. त्यांच्या अभ्यासू आणि मेहनती वृत्तीला कायमच यशाने साथ केली. पोस्ट ग्रॅज्युएशन झाल्यावर मुंबईत एका नामवंत औषधाच्या कंपनीत नोकरी करत असतानाच, अमेरिकेतील मिनीसोटा युनिव्हर्सिटीत त्यांना डॉक्टरेट करण्याची संधी मिळाली. या विद्यापीठाची डॉक्टरेट प्राप्त होताच गोटोन इथे फायझर या जगप्रसिद्ध औषध कंपनीमध्ये R & D या डिपार्टमेंट मध्ये ते रुजू झाले.

अल्पावधीतच आपल्या कर्तृत्वाच्या बळावर याच डिपार्टमेंटच्या डायरेक्टर पदावर त्यांनी झेप घेतली. आपल्या ज्ञानाच्या आणि कल्पकतेच्या सहाय्याने जागतिक बाजारपेठेत कंपनीला सतत प्रगतीपथावर ठेवले. या दरम्यान आपल्या वैयक्तिक कामगिरीचा आलेख सतत उंचावत ठेवल्यामुळे त्यांना अनेक मानसन्मान प्राप्त होत गेले. फायझरमध्ये सतत २८ वर्षांच्या सेवेमध्ये क्लिनिकल ट्रायल्स, उत्पादन व त्यांचे पॅकेजिंग, नवीन टेक्नॉलॉजी, इतर कंपन्या बरोबर व्यवसाय, व्यापारवृद्धी अशा अनेक क्षेत्रात भरीव

कामगिरी केली. सन २००१ मध्ये इंडियन फार्मास्युटीकल काँग्रेसने M. L. Khurana Memorial Lecture of the year Award ने सन्मानित केले. २००२ मध्ये डॉ. अब्दुल कलाम यांनी Global Leadership Summit साठी सन्माननीय अतिथी म्हणून आमंत्रित केले होते. तसेच

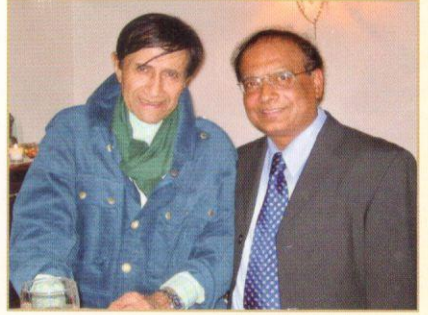

२००६ मध्ये जॉर्ज बुश यांच्याबरोबर व्यापार शिष्टमंडळातून सदस्य म्हणून भारत भेट झाली. फायझरचे एशिया CRG उपाध्यक्ष म्हणून काम पाहिले. २०११ मध्ये डी. वाय. पाटील युनिव्हर्सिटीने त्यांना डॉक्टरेट पदवी दिली. संपूर्ण जगातून उत्कृष्ट औषध कंपनी निवड करण्यासाठी जी समिती असते, त्या पॅनेलवर जगातून ७ जज्जेस नियुक्त केले जातात. त्यापैकी एक असण्याचा बहुमान डॉ. जावडेकर यांना मिळाला आहे.

सध्या ते Pharmaceutical Technology Europe या दरमहा प्रसिद्ध होणाऱ्या प्रकाशनांच्या संपादकीय सल्लागार समितीचे सदस्य आहेत. आता निवृत्तीनंतर अमेरिका, युरोप, आशियातील अनेक कंपन्यांचे सल्लागार आहेत. यानिमित्ताने त्यांची जगभर भ्रमंती चालू असते.

एकीकडे आपल्या सेवेमध्ये उत्तुंग यश प्राप्त करताना, त्यांनी स्वतःमधील क्रीडा कौशल्यही कसोशीने जपले आहे. लॉन टेनिस या खेळात नैपुण्य मिळवून अनेक टेनिस क्लब आणि औषधी कंपन्यांच्या

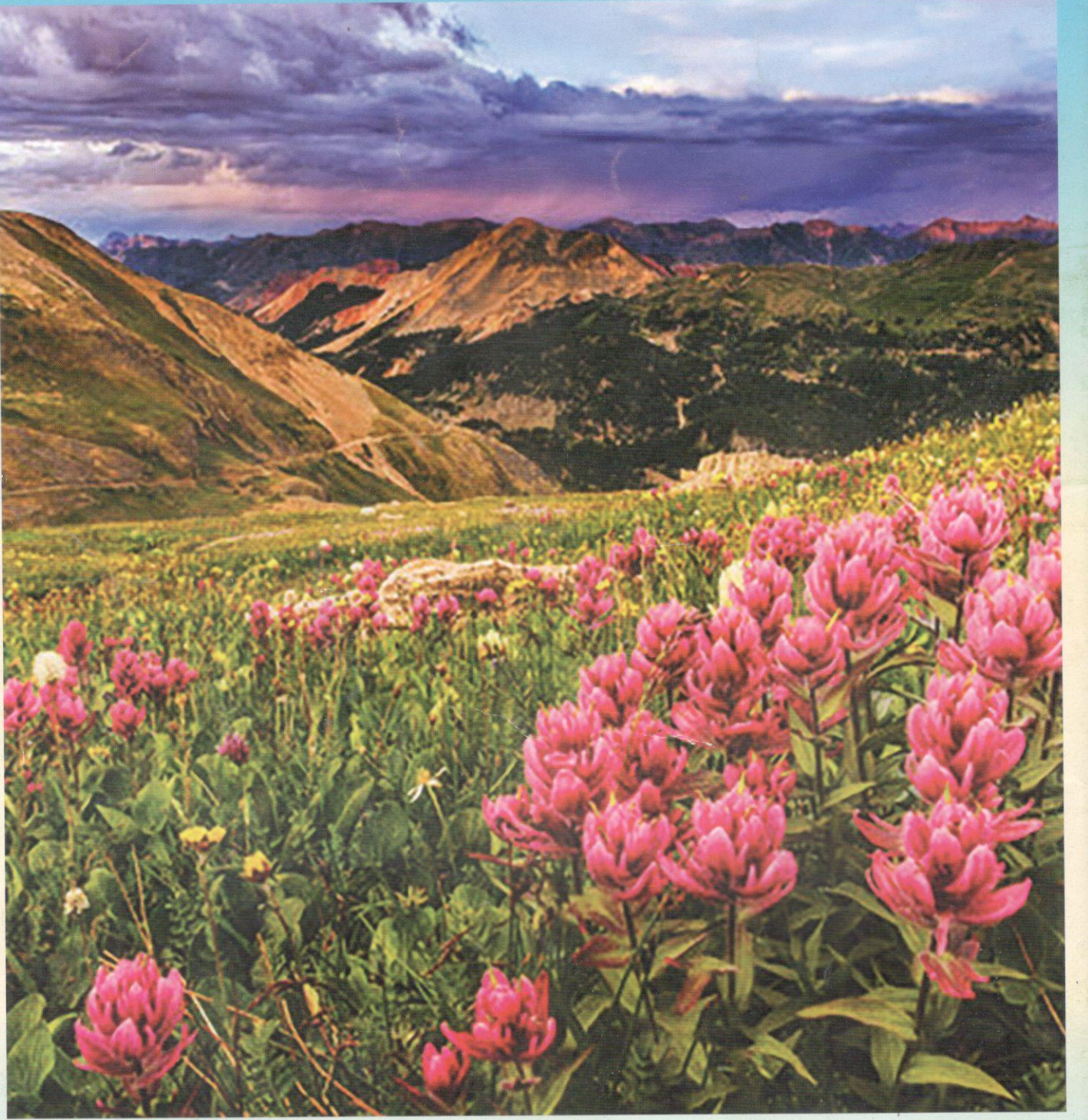
स्पर्धेत विजेतेपदाचा मान मिळवला आहे. काही अमेरिकन खेळाडूसह हर्ष मांकड, रमेश कृष्णन, महेश भूपती या टेनिसपटूसह त्यांना खेळायची संधी मिळाली आहे. टेबल टेनिसही उत्तम प्रकारे खेळू शकतात. पत्ते खेळायला बसले की, झब्बूपासून ते बदाम सात, जजमेंट, कॅनस्ट्रॉ, मेंढीकोट या डावामध्ये ते आपले आपल्यालाही भारी पडतात. क्रीडाक्षेत्राबरोबरच हिंदी-मराठी सिनेसृष्टीतही त्यांना खूप रुची आहे. आमीरखान व त्यांचे कुटूंबिय, सलमान खान, आशुतोष गोवारीकर अशा प्रसिद्ध कलावंतांशी त्यांचा व्यक्तिगत परिचय आहे. कै. देवानंदजींनी न्यूयॉर्क मध्ये त्यांच्या आत्मचरित्राच्या प्रकाशनाच्या

प्रसंगी त्यांना विशेष अतिथी म्हणून निमंत्रित केले होते.

अशा या अभिरुचीसंपन्न व्यक्ति-मत्त्वाला पत्नी म्हणून सौ. मेलीडा यांचीही समर्पक साथ मिळाली आहे. मूळ अमेरिकन असूनही त्यांनी भारतीय संस्कृतीही आत्मसात केली आहे आणि त्यांची मुले म्हणजे भारतीय-अमेरिकन संस्कृतीचा सुंदर मिलाफ आहे. आजही अमेरिकेतील ४० वर्षांचा वास्तव्यानंतरही आम्हाला ते इथलेच आणि आपलेच वाटतात. त्यांच्या कर्तृत्वाला मानाचा मुजरा आणि पुढील आयुष्यासाठी अनेक शुभेच्छा.

- सुधीर करंबेळकर, सातारा

BOOK -POST(Regd. Periodical)

प्रेषक:

संपादक - कऱ्हाडे ब्राह्मण महासंघाचे 'संपर्क'
कऱ्हाडे ब्राह्मण महासंघ
द्वारा - कऱ्हाडे ब्राह्मण संघ, ४३७, नारायण पेठ,
'अनिश प्रासाद' अपार्टमेंट्स, भटांचा बोट,
पुणे- ४११ ०३० फोन : ०२० २४४३ २४४३

To,